**T.C.**
**ERCİYES ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**
**TEFSİR BİLİM DALI**

# ELMALILI TEFSİRİNDE MUCİZE-BİLİM İLİŞKİSİ

**Hazırlayan**
**Mehmet KURT**

**Danışman**
**Yrd. Doç. Dr. Mehmet DEMİRCİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Ekim 2014**
**KAYSERİ**

**T.C.**
**ERCİYES ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**
**TEFSİR BİLİM DALI**

# ELMALILI TEFSİRİNDE MUCİZE-BİLİM İLİŞKİSİ

**(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan**
**Mehmet KURT**

**Danışman**
**Yrd. Doç. Dr. Mehmet Demirci**

**Ekim 2014**
**KAYSERİ**

# BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

**Mehmet KURT**

# YÖNERGEYE UYGUNLUK

**"Elmalılı Tefsirinde Mucize-Bilim İlişkisi"** adlı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

| **Tezi Hazırlayan** | **Danışman** |
|---|---|
| Mehmet KURT | Yrd. Doç. Dr. Mehmet DEMİRCİ |

**Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı**

**Yrd. Doç. Dr. Mehmet DEMİRCİ** danışmanlığında **Mehmet KURT** tarafından hazırlanan **"Elmalılı Tefsirinde Mucize-Bilim İlişkisi"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

13 / 10 / 2014

**JÜRİ:**

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Mehmet DEMİRCİ ..............

Üye : Doç. Dr. Veli Kayhan ..............

Üye : Doç. Dr. Murat SERDAR ..............

**ONAY**:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 07/11/2014 tarihi ve 29 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

07 / 11 / 2014

**Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ**

**Enstitü Müdürü**

# ÖN SÖZ

Bizleri yoktan yaratan, kalemle yazmayı, beyanı ve bilmediklerimizi bize öğreten Rabbimize hadsiz hamd ü senalar olsun. İlimlerin asıl kaynağı ve en büyük mucize olan Kur'an'ın kendisine nazil buyrulduğu ve her daim ümmetini ilme teşvik eden Peygamberimize (Sav), O'nun âl ve ashabına sonsuz salat ve selam olsun.

Peygamberlik, ilahi dinin olmazsa olmaz unsurlarından biridir. Zira Cenab-ı Hak insanlara olan emir ve nehiylerini seçtiği peygamberler aracılığıyla iletir. Peygamberlerin Allah'ın elçisi olduğunun en önemli delili ise mucizelerdir. Mucizeler, tabiat kanunlarına ve bu kanunları esas almak suretiyle ortaya çıkan bilime aykırı olarak meydana gelen harikalardır. Dolayısıyla normal kurallar muvacehesinde anlaşılması güç bir hakikat olmuştur.

Bu çalışmayla mucizelerin, her ne kadar tabiat kanunlarına/bilime aykırı olarak meydana gelseler de aslında aklen/zatî olarak imkân dâhilinde olduklarını ortaya koymak suretiyle anlaşılmasını daha kolay bir hale getirmek amaçlanmıştır. Hatta Elmalılı Hamdi Yazır'a göre mucizelerin de bir âdet/kanun olmasının gerekçeleri üzerinde durularak meseleye başka bir boyut kazandırmaya çalışılacaktır.

Mucize-bilim arasında nasıl bir ilişki olması gerektiğini incelediğimiz çalışmamız iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde mucize kavramı, mucizenin özellikleri, mucize çeşitleri, bilim kavramı ve tabiat kanunları ilgili lügat ve kitaplardan istifade edilerek izah edilmiştir. İkinci bölümde ise "mucize karşısında bilimin yeri ve konumu", peygamber ruhu-mucize ilişkisi" ve "Kur'an'ı diğer mucizelerden üstün kılan özellikleri" gibi konular başta müfessirimizin "Hak Dini Kur'an Dili" tefsiri olmak üzere diğer tefsirlerden, İslami ve bilimsel kaynaklardan yararlanılarak ortaya konmuştur.

Çalışmamızın bilhassa son dönemlerde çokça inkâr veya aslına halel gelecek şekilde tevil edilen mucizelerin, anlaşılmasına katkı sağlamasını ve bu inkârların veya tevillerin önünü alma noktasında fayda temin etmesini Cenab-ı Hak'tan niyaz ederiz. Bu çalışmanın hem konuyla alakalı hem de sair konularda daha nitelikli çalışmalara vesile olması temenni ederiz.

Tez projesinden başlayarak tezin son halini aldığı zaman dilimine kadar hiçbir yardımı bizden esirgemeyen, tıkandığımız her noktada bize rehberlik eden hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Demirci Bey'e, jüride bulunan Doç. Dr. Veli Kayhan ve Doç. Dr. Murat Serdar hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca ders dönemlerinde ilimlerinden istifade imkânını elde ettiğimiz bütün hocalarıma da şükranlarımı arz ederim. Son olarak çalışma boyunca kendilerine hak ettikleri zamanı ayıramadığım ama hiçbir vakit bunu dillendirmeyen aileme de sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunduğumu ifade etmek isterim.

**Mehmet KURT**

**Eylül 2014, KAYSERİ**

**ELMALILI TEFSİRİNDE MUCİZE-BİLİM İLİŞKİSİ**
**Mehmet KURT**
**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**
**Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2014**
**Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet DEMİRCİ**

# ÖZET

Bu çalışmada Elmalılı Hamdi Yazır'ın mucize-bilim ilişkisine nasıl baktığı bilhassa "Hak Dini Kur'an Dili" isimli tefsirinden istifade edilmek suretiyle tahlil edilecektir.

Son zamanlarda mucizelere olan inançta bir zafiyet meydana gelmiş ve bu zafiyetin temelini de özellikle dini kendisine düşman kabul eden Batı menşeli bilimsel çalışmalar oluşturmuştur. Mucizeleri inkâr edenler veya aslını tahrif edecek şekilde tevil edenler bunu yaparken bilimi kendilerine referans yapmaktadırlar. Dolayısıyla mucize karşısında bilimin yerinin ve konumunun nasıl olması gerektiği konusu önem arz etmektedir. Bu ehemmiyetli konuyu aydınlatmak için böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Mucize-bilim ilişkisini incelediğimiz çalışmamız iki kısımdan meydana gelmiştir. Birinci bölümde mucize kavramı, mucizenin özellikleri, mucize çeşitleri, bilim kavramı, tabiat kanunları ilgili lügat ve kitaplardan istifade edilerek izah edilmiştir. İkinci bölümde ise "mucize karşısında bilimin yeri ve konumu", "peygamber ruhu-mucize ilişkisi" ve "Kur'an'ı diğer mucizelerden üstün kılan meziyetleri" gibi konular, başta "Hak Dini Kur'an Dili" olmak üzere diğer tefsirlerden ve İslami ilimlerden yararlanmak suretiyle anlatılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Peygamber, Kur'an, Mucize, Bilim, Tabiat

**MIRACLE AND SCIENCE RELATIONSHIP IN ELMALILI COMMENTARY**

**Mehmet KURT**
**Erciyes University, Institute of Social Sciences**
**M.Sc. Thesis, September 2014**
**Supervisor: Assist. Prof. Mehmet DEMİRCİ**

## ABSTRACT

In this thesis, the view point of Elmalılı Hamdi Yazır on the relationship between miracle and science will be analysed by utilizing, especially, "Hak Dini Kur'an Dili"

The weakness has been occurred in the belief of miracles in recently years and the basis of this weakness has been formed especially by the sciencetific studies of western origin which accepts the religion as an enemy against itself. While the people, who deny these miracles or gloss the miracles by tampering the original ones, are doing these acts, they make reference science to them. Therefore, how the issue about the situation of the science against the miracles ought to be, presents importance. Because of instructing this important matter, this work, like this, is needed.

When we research miracle-science reletionship, Our thesis study is formed by two parts. In the first part, Miracle concept, proporties of miracle, miracle varieties, science concept and the laws of the nature have been explained by benefiting the relevant dictionary and books. In the secont part, Issues as ''the situation of the science against the miracle'' and ''relationship between the spirit of the prophet-miracle'' and ''the Quran's qualities which makes superior than the other miracles'' has been explained by benefiting other commentary and Islamic sciences, especially included "Hak Dini Kur'an Dili"

**Key Words:** Prophet, Quran, Miracles, Science, Nature

# İÇİNDEKİLER

**ELMALILI TEFSİRİNDE MUCİZE-BİLİM İLİŞKİSİ**


BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.......................................................................i
YÖNERGEYE UYGUNLUK..........................................................................ii
ONAY:......................................................................................................iii
ÖN SÖZ....................................................................................................iv
ÖZET........................................................................................................vi
ABSTRACT..............................................................................................vii
İÇİNDEKİLER.........................................................................................viii
KISALTMALAR..........................................................................................x
GİRİŞ.........................................................................................................1

**BİRİNCİ BÖLÜM**

**MUCİZE VE BİLİM**

**1.1. MUCİZE KAVRAMI..............................................................................4**
**1.1.1. Lügat Manası.........................................................................................4**
**1.1.2. Terim Manası.........................................................................................5**
**1.2. MUCİZENİN ÖZELLİKLERİ.................................................................6**
**1.2.1. Allah'ın Fiili Olarak Mucize..................................................................6**
**1.2.2. Hârikulâde Bir Olay Olması..................................................................7**
**1.2.3. Peygamberlik İddiası ve Tehaddi İle Beraber Ortaya Çıkması.........8**
**1.2.4. İddiaya Uygun Olarak Meydana Gelmesi..........................................10**
**1.2.5. Peygamberlik İddiasından Sonra Ortaya Çıkması............................11**
**1.3. MUCİZE ÇEŞİTLERİ..........................................................................13**
**1.3.1. KONUSU AÇISINDAN.......................................................................13**
**1.3.1.1. Hissi Mucizeler..................................................................................13**
**1.3.1.2. Haberi Mucizeler...............................................................................14**
**1.3.1.3. Aklî Mucizeler...................................................................................15**
**1.3.2. GÂYESİ AÇISINDAN.........................................................................17**
**1.3.2.1. Hidayet Mucizeleri............................................................................17**
**1.3.2.2. Nusret Mucizeleri..............................................................................18**
**1.3.2.3. İkram Mucizeleri...............................................................................18**
**1.3.2.4. Helâk Mucizeleri...............................................................................19**
**1.4. BİLİM KAVRAMI...............................................................................21**

1.4.1. BİLİMİN MAHİYETİ VE TANIMI....................21
1.4.2. İSLAM VE BİLİM....................22
1.4.3. TABİAT KANUNLARI....................28
1.4.3.1. Tabiat Kanunlarının Teşekkülü....................28
1.4.3.2. Tabiat Kanunlarının Koyucusu....................32
1.4.3.3. Tabiat Kanunları Ve Zorunsuzluğu....................35
İKİNCİ BÖLÜM
ELMALILI'YA GÖRE MUCİZE-BİLİM İLİŞKİSİ
2.1. MUCİZE-BİLİM İLİŞKİSİ....................39
2.1.1. MUCİZELERİN ÖZELLİKLERİ....................39
2.1.1.1. Mucizelerin Maddi Sebeplere Bağlı Olması ve Hikmeti....................39
2.1.1.2. Mucizelerin Verilip Verilmeyeceğini Ancak Allah'ın Bilmesi....................42
2.1.1.3. Mucizelerin İmtihan Olması....................43
2.1.1.4. Mucizelerin Furkan –Ayırt Edici- Olması....................46
2.1.2. ELMALILI'DA MUCİZE KARŞISINDA BİLİMİN YERİ VE KONUMU....................48
2.2. PEYGAMBER RUHU-MUCİZE İLİŞKİSİ....................58
2.2.1. RUH VE TEYİD KAVRAMLARI....................62
2.2.1.1. Ruh Kavramı....................62
2.2.1.2. Teyid Kavramı....................66
2.2.2. PEYGAMBERİMİZİN RUHANİYETİ VE MUCİZELERİ....................69
2.2.2.1. Peygamberimizin Kur'an'da Geçen Hissi Mucizeleri....................79
2.2.2.1.1. İsrâ Mucizesi....................80
2.2.2.1.2. Ayın İkiye Ayrılması....................81
2.2.2.1.3. Bedir'de Atılan Bir Avuç Toprak....................84
2.3. EN BÜYÜK MUCİZE KUR'AN....................86
2.3.1. Tehaddi İle Birlikte Ortaya Çıkan Mucize....................86
2.3.2. İ'cazu'l-Kur'an....................90
2.3.3. Kur'an'ı Evrensel Bir Mucize Kılan Özellikleri....................97
SONUÇ....................103
KAYNAKÇA....................108
ÖZ GEÇMİŞ....................115

# KISALTMALAR

| | |
|---|---|
| **A.g.e.** | **:** Adı geçen eser |
| **A.e.** | **:** Aynı eser |
| **A.g.m.** | **:** Adı geçen makale |
| **A.g.mül.** | **:** Adı geçen mülakat |
| **Bkz.** | **:** Bakınız |
| **b.** | **:** Bin |
| **c.** | **:** Cilt |
| **Hz.** | **:** Hazreti |
| **Krş.** | **:** Karşılaştırınız |
| **Mad.** | **:** Maddesi |
| **Ra.** | **:** Radiyallahu anh |
| **(Sav).** | **:** Sallallahu Aleyhi ve Sellem |
| **s.** | **:** Sayfa |
| **DİA** | **:** Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi |
| **t.y.** | **:** Tarih yok |
| **Vd.** | **:** Ve devamı |

# GİRİŞ

## 1. Çalışmanın Konusu

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, (ö.1942) Hak Dini Kur'an Dili adlı eserinde mucizeler konusunda ayrıntılı izahatlar yapmıştır. Elmalılı, Peygamber mucizeleri konusuna yer verirken, çoğu zaman bilim ve tabiat kanunlarını da gündeme getirmek suretiyle mucize ile bilim konusunu birlikte ele almıştır.

Elmalılı, bilim ve tabiat kanunları ile mucize arasında ne tür bir ilişki bulunduğu konusuna ayrıntılı olarak yer vermiş, tefsirinde bunların birbiri karşısındaki konumuna ilişkin değerlendirmelerde bulunmuş ve mucize ile bilimin birbirini dışlar gibi görünen iki ayrı fenomen olup olmadığını tartışmıştır.

Mucize konusunu ele alırken müfessirimizin çokça atıf yaptığı bir diğer konu da peygamber ruhu meselesidir. Mucizelerin Peygamberler eliyle meydana gelmesi gerçeğinden hareketle peygamberlik ruhu ile mucizelerin meydana gelişleri arasında nasıl bir münasebet bulunduğuna dair izahatlar onun mucize anlayışını daha belirgin bir şekilde ifade eden bir niteliğe sahiptir.

Elmalılı Tefsirinde Mucize-Bilim İlişkisi isimli bu çalışmada yukarıdaki konular ayrıntılı olarak ele alıp incelenecek, mucize ve bilim literatüründen hareketle değerlendirmeler yapılacaktır. Ayrıca Peygamberimizin (Sav) en büyük mucizesi olan Kur'an-ı Kerim'i, sair mucizelerden üstün kılan ve onu en büyük mucize yapan özellikler/meziyetler, daha çok müfessirimizin bakış açısından hareketle tahlil edilecektir.

## 2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmayla mucize-bilim, mucize-tabiat kanunları ilişkisinin mahiyetine yönelik olarak Elmalılı Hamdi Yazır'ın tefsirindeki özgün yaklaşımların ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Eserde yer alan pozitif bilimlere dair izahatlar zaman zaman da bilim-din, bilim-mucize ilişkileri şeklinde felsefi ya da kelami bir düzeyde tefsirde geçmektedir. Bilim felsefesine kadar dayanan bu ileri düzey açıklamalardan Elmalılı'nın mucizelere dair kendisine has bir bakış açısı sunmuş olabileceği öngörülmekte ve onun bu konudaki katkılarının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Elmalılı Hamdi Yazır, tabiat kanunlarına aykırı imiş gibi gözüken mucizelerin belli ölçülerde tabiat kanunlarına aykırı olmadığını savunmaktadır. Peygamberlik ve mucizenin de bir açıdan artık bir kanun/âdet olduğunu düşünmektedir. Çalışmamızda bu görüşün gerekçelerine yer verilerek değerlendirmeler yapılacaktır.

Bu çalışmada peygamberlere verilen ruh ile mucize arasında nasıl bir ilişki olduğunu da ortaya koymaya çalışacağız. Bu ilişkinin iki boyutundan bahsedilecek ki eğer bu iki boyut iyi kavranabilirse nübüvvet meselesi daha iyi kavranmış olacaktır. Bu çalışmayı önemli kılan bir husus da nübüvvet meselesinin daha iyi kavranmasına katkı sağlayacağına dair olan düşüncemizdir.

Bu çalışmayla birlikte Elmalılı Hamdi Yazır'ın tabiat kanunları, mucizelerin özellikleri, mucize-bilim ilişkisi ve Kur'an'ın evrensel ve en büyük mucize olmasını sağlayan özellikleri gibi konulardaki kendine has görüşleri de ortaya konacağından ilim erbabı için önem arz edeceğini söyleyebiliriz.

### 3. Çalışmanın Yöntemi

Tezin hazırlanmasında şöyle bir yöntem takip edilecektir: Birinci bölümde mucize ve bilimle ilgili kavramlar tespit edilip lügatlerden ve ilgili kitaplardan yararlanılarak hazırlandıktan sonra mucizelerin özellikleri, mucizenin çeşitleri, bilimin mahiyeti, İslam ve bilim arasındaki ilişki ve tabiat kanunları hakkında ilgili literatürden istifade edilip konu bir bütünlük arz edecek şekilde takdim edilecektir.

Tezimizin ikinci bölümünde ise Elmalılı Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" isimli tefsiri esas kaynak ittihaz edilip, sair tefsir ve İslamî eserlerden de istifade suretiyle "Elmalılı Tefsirinde Mucize-Bilim İlişkisi" adlı çalışmamızın ana gövdesi inşa edilecektir. Bu kısımda öncelikle Elmalılı'nın nazarıyla mucizenin özelliklerine değinilecektir. Sonra ise tezimizin asıl gövdesini oluşturan "mucize-bilim ilişkisi" incelenecektir. Daha sonra ise peygamber ruhu ile mucize arasındaki irtibat "ruh" ve

“teyid” gibi kavramlar açıklanmak suretiyle ortaya konacaktır. Son olarak da Kur’an’ı diğer mucizelerden üstün kılan özellikler daha çok Elmalılı Hamdi Yazır penceresinden tahlil edilmek suretiyle çalışmaya hatime verilecektir.

Çalışmamız esnasında kaynakça kısmında belirttiğimiz üzere başta “Hak Dini Kur’an Dili” kaydıyla birçok tefsirden istifade edilecektir. İlgili konularda gerekli kelam kaynakları ve sair kitaplardan da yararlanılacaktır. Kur’an ayetlerinin meali verilirken Elmalılı Hamdi Yazır’ın yapmış olduğu mealin sadeleştirilmişi tercih edilecektir.

# BİRİNCİ BÖLÜM

# MUCİZE VE BİLİM

## 1.1. MUCİZE KAVRAMI

### 1.1.1. Lügat Manası

Mucize kelimesinin kökeni "acz" kelimesidir. "Acz" kelimesi ise lügat olarak "bir şeyden geride, arkada olmak ya da kalmak, bir nesneyi yapmada eksik olmak yahut ona güç yetirememek,[1] başkalarını âciz bırakmak, engel olmak, hızını kesmek"[2] gibi anlamlara gelmektedir. Rağıp'ın beyanına göre bu kelime temelde "bir şeyden geride, arkada olmak ya da kalmak" manasına gelirken daha sonra yaygın olarak "bir nesneyi yapmada eksik olmak yahut ona güç yetirememek" anlamında kullanılmaya başlanmıştır.[3] Bu kelime Kur'an'daki "Doğrusu biz anladık ki, Allah'ı yerde acze düşürmemize imkân yok. Kaçmakla da O'nu asla âciz bırakamayacağız"[4] ve "Bundan böyle yeryüzünde dört ay daha istediğiniz gibi gezip dolaşın. Şunu da bilin ki, Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Allah kâfirleri mutlaka perişan edecektir"[5] gibi ayetlerde kudretin zıddı manasında kullanılmıştır.[6]

"Acz" kelimesinin kökeni incelendiğinde "kudret ve âcizlik" şeklinde iki zıt manayı ihtiva ettiği anlaşılır.[7] Mesela "adamın sırtı" ('acuzu'r-recul) denildiğinde adamın en kuvvetli yeri kastedilmiş olur. A'c'âzu'n-nahl (hurma kütüğünün kökleri) tabiri kullanıldığı zaman da ağacın gövde ve dallarını taşıyan en önemli kısmına vurgu yapılmış olmaktadır. "Acz" kelimesinin bu anlamı dikkate alındığında mucize kavramı

---

[1] Râğıp el- İsfahani, *Müfredât (Kur'an Kavramları Sözlüğü)* (Çev. Yusuf Türker), Pınar Yayınları, İstanbul 2010, s. 973.
[2] İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab, "acz" mad*. Daru'l-Maarif, Kahire, h. 1119, s. 2817-2819; İsmail b. Hammad Cevheri, *es-Sıhah, "acz" mad*. Daru'l-İlm, Beyrut, 1990, c. 3, s. 883-884.
[3] el- İsfahani, *a.g.e.* s. 973.
[4] Cin, 72/12.
[5] Tevbe, 9/2.
[6] Kelimenin bu manada kullanıldığı başka ayetler için bakınız. Enfal, 8/59; Hud, 11/72; Hacc, 22/51.
[7] Tehanevi, *Keşşaf-ı Istılahati'l-Fünun,* İstanbul, 1984/1404, c. 2, s. 975.

için güzel bir nükte ortaya çıkar. Zira bu anlama göre mucizeyle tehaddide bulunan Peygamberin muhataplarının en kuvvetli oldukları ve en iyi bildikleri bir konuda onlara meydan okuduğu anlaşılmış olur. İnsanların zayıf ve güçsüz oldukları bir mevzuda onlara meydan okumanın bir kıymet-i harbiyesi olmayacağına göre en güçlü oldukları alanda tehaddide bulunulmuş olması daha uygundur.[8]

Mucize kelimesi sözlükte "güç yetirtmeme ve âciz kılma anlamına gelen i'câz kökünden türetilmiş bir isim olup kelimeye (allâme kelimesinde olduğu gibi) mübalağa manası katmak için "mu'ciz" lafzının sonuna "ta" harfinin ilave edilmesiyle "mucize" şeklini almıştır. Böylelikle "asla güç yetirtmeyen, kesinlikle âciz bırakan" anlamına gelmiştir.[9]

### 1.1.2. Terim Manası

Mucize kelimesi dini ilimler içerisinde çoğunlukla Kelam ilmi tarafından kullanılmıştır. Kelam âlimleri mucizenin tarifini şu şekilde yapmışlardır: "Münkirlere meydan okuduğu bir sırada nübüvvet iddia eden zatın elinde, tabiat kanunlarına aykırı olan bir hadisenin bezerlerini getirmekten münkirleri âciz bırakacak şekilde vuku bulmasıdır."[10]

Bu tariften de anlaşılacağı üzere bir olağanüstü hadiseye mucize diyebilmemiz için onun Peygamber eliyle zuhur etmesi gerekir. Zira nübüvvet iddiasında olan bir zatın doğruluğu ancak bu şekilde anlaşılabilir. Mucize olmaksızın peygamberlik iddiasında bulunan zatın bu davasını kabul etmek vacip değildir.[11] Mucize, peygamberlere has olup herhangi bir kimsede ortaya çıkan olağanüstü hadiselere mucize denemez. Yalnız bu noktada İmamiye Şiası, on iki imamın da bu şekilde olağanüstü olaylar gösterebileceğini ve bu hadiselerin imamların hak olduğuna delalet eden mucizeler olduğunu iddia ederek bu düşüncenin istisnasını teşkil etmektedirler.[12]

Peygamberlik iddia eden zat "Eğer ben senin gerçek resulün isem şöyle yap" deyip de Allah da o istenilen olağanüstü olayı gerçekleştirirse bu, o zatın peygamberliğinin bilfiil Allah tarafından tasdik edilmesi manasına gelir. Mucize bu haliyle "Doğru söyledin, sen

---

[8] Halil İbrahim Bulut, *Kur'ân Işığında Mucize ve Peygamber,* Rağbet Yayınları, İstanbul, 2002, s. 20.
[9] Adil Bebek, *Kelam Literatürü Işığında Mucize ve Hz. Muhammed' e Nisbet Edilen Hissi Mücizelerin Değerlendirilmesi,* M.Ü.İ.F.Dergisi Sayı; 18 s. 121.
[10] Nureddin Es-Sâbûnî, *Maturidiyye Akaidi*, (Çev. Bekir Topaloğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 105.
[11] Sâbûni*, a.g.e.* s. 105.
[12] Bebek, *a.g.m.*, s. 122.

hak peygambersin" sözünün yerini tutmuş olur. Nasıl ki padişahın elçisi olduğunu iddia eden kimse onun huzurunda iken bunu ispat etmek için halka şu şekilde seslense; "Ben padişahın elçisiyim. Buna delilim de padişahın benim isteğim neticesinde üç defa oturup kalkmasıdır. Zira siz de bilirsiniz ki padişahın böyle bir âdeti yoktur. Dolayısıyla eğer benim bu isteğim padişah tarafından yerine getirilirse bu, benim onun tarafından vazifelendirildiğimin en büyük alametidir" ve padişah da o zatın bu isteğini yapsa bu olay "Doğru söyledin" sözü kadar o kişinin elçi olduğunu gösterir. Böyle bir olay, padişahın ikrarı kadar belki bundan daha fazla tesirlidir ve o kimsenin padişah tarafından görevlendirildiğinin delilidir.[13] Aynen bunun gibi mucizeler de peygamber olan zatın Allah tarafından tasdik edilmesidir. Zira Cenab-ı Hak böyle bir hadisede resulü için müstemir (sürekli) âdetini değiştirmektedir. Bu da "Doğru söyledin" yerine geçen ve en az bu söz kadar etkili bir delildir.

## 1.2. MUCİZENİN ÖZELLİKLERİ

Mahiyeti itibariyle tabiat kanunlarına muhalif ve olağandışı bir hadise olan mucize elbette diğer birtakım olağanüstü olaylardan farklı olmalıdır. Zira bu olağanüstü olayın diğer tabiatüstü olaylarla karışması peygamberlik müessesesine olan güvenin sarsılmasına neden olabilir. Tarihin de şahadetiyle peygamberlik davasında bulunan birçok insan olmuştur. Bu iddiayla ortaya çıkan şahsın doğru söyleyip söylemediğinin anlaşılması için bazı kriterler ortaya konulmalıdır. Aksi taktirde nübüvvet davasında bulunan kişinin doğru söyleyip söylemediği anlaşılamaz. Yalancı peygamberler gerçeğinden tefrik edilemez. Onun için mucizeyi diğer olağanüstü hadiselerden ayıran bazı özellikler tespit edilmiştir. Bu sayede peygamber olmayan ve nübüvvet iddiasında bulunan insanların kendilerinden ortaya çıkmayan olağanüstü olayları kendi iddialarına delil olarak kullanmasının önüne geçilmiştir. Şimdi mucizenin özelliklerine kısaca değinelim.

### 1.2.1. Allah'ın Fiili Olarak Mucize

Peygamber olduğunu iddia eden kimsenin bu iddiasında doğru olup olmadığı Allah tarafından iki şekilde ortaya konulabilir. Bunlardan biri sözlü diğeri de fiili tasdiktir. Fakat Allah'ın sözlü olarak birini tasdik etmesi veya yalanlaması imtihan sırrına aykırı

---

[13] Es-Sabuni, *a.g.e.*, s.105.

olacağından bu şekilde tasdik veya reddetme imtihan açısından uygun görünmemektedir. Bu durumda peygamber olan kişinin Allah tarafından tasdik edilmesi ancak fiil ile mümkün olmaktadır. İşte mucize de bu şekilde bir tasdiktir. Dolayısıyla mucizedeki asıl amaç Allah'ın peygamber olarak vazifelendirdiği kişinin elçi olduğunun fiilen tasdik edilmesidir.

Peygamberlik iddia eden kimsenin ortaya koyduğu delil sair insanların da yapabileceği bir şey olması durumunda delil olmaktan çıkar. Onun içindir ki böyle bir davayla ortaya çıkan kimse öyle bir delil göstermelidir ki bunu diğer insanlar yapmakta aciz kalsınlar ve bu sadece Allah tarafından yapılabilecek bir hadise olsun. Peygamber olan şahıs "benim doğru olduğumun delili şu şekilde bir hadisenin vuku bulmasıdır" dese ve hiçbir kimsenin benzerini yapamayacağı o olay meydana gelse bu, o nebinin Allah tarafından tasdik edilmesi anlamına gelir. "Bu itibarla Kelamcılar, şartlarına uygun bir tarzda meydana gelen mucizenin sözlü tasdik yerine geçen fiili tasdik olduğu hususunda hemfikirdir."[14] Zira sair insanların aciz kaldıkları böyle bir hadiseyi gerçekleştiren o peygamber bunu ancak Allah'ın yardım ve inayetiyle yapmıştır. Aksi takdirde böyle bir olayın vukuu mümkün değildir.

Kur'an'daki "Allah'ın izni olmadan herhangi bir âyet getirmek ise hiçbir peygamberin haddi değildir."[15] "Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmaksızın bir ayet (mucize) getiremez."[16] gibi ayetlerde mucizenin ancak Allah'ın irade ve kudretiyle meydana gelebileceği açık bir şekilde bildirilmektedir.[17]

### 1.2.2. Hârikulâde Bir Olay Olması

Mucizede bulunması gereken özelliklerden birisi de meydana gelen hadisenin harikulade olmasıdır. Umum tarafından yapılabilecek adi/sıradan bir şeyin peygamberliğe delil olamayacağı herkesin malumudur. Mesela bir kimse peygamberliğine delil olarak konuşmasını, oturmasını, kalkmasını veya uyumasını

---

[14] Ebu Mansur Abdulkadir b. Tahrir et-Temimi el- Bağdadi, *Usulu'd-Din,* Daru'l-Medine, Beyrut, 1928, s. 178-179; İmamü'l-Harameyn Abdülmelik Cüveyni, *Lumau'l-Edille*, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1987/1407, s.124; Seyfuddin Amidi, *Gayetü'l-Meram fi İlm-i Kelam,* Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 2004/1424, s. 276, Halil İbrahim Bulut, *Kur'ân Işığında Mucize ve Peygamber,* Rağbet Yayınları, İstanbul, 2002, s. 44.
[15] Ra'd, 13/38.
[16] Mü'min, 40/78.
[17] Benzer ayetler için şu ayetlere de bakılabilir: Al-i İmran, 3/49; A'raf, 7/35; Hud, 11/33,80; İbrahim, 14/11; Ankebut, 29/50; Mülk, 67/26.

göstermiş olsa bu kimsenin sözüne itibar edilmez. Zira bu mezkûr olaylar herkesin yapabileceği cinsten olup bir kıymeti yoktur. Veyahut da sürekli tekrar eden güneşin doğması, batması, gece olduğunda ayın ortaya çıkması gibi olayları peygamberliğine delil olarak zikredemez. Bu tür tekrar eden ve adetullah halini almış hadiselerle ve herkesin yapabildiği davranışlarla gerçek peygamberle sahtesi birbirinden ayırt edilemez. Onun için peygamber olan kimsenin göstereceği olay olağanüstü olmalıdır ve benzerini kimse yapamamalıdır.

Mucizenin olağanüstü olarak ortaya çıkması, alışılmışın dışında, insanların yapamadığı bir şey yapmakla olduğu gibi alışılmış bir şeyi yapmaktan alıkoymak şeklinde de olabilir.[18] İkisinin arasında olağanüstü olma bakımından bir fark söz konusu değildir. Zira insanların güçleri dâhilinde olan bir şeyi yapmaktan alıkonulmaları da bir mucizedir. Mesela peygamber olan kimse insanlara: "Benim peygamber olduğumun delili; benim oturduğum yerden kalkıp ellerimi birbirine vurmam ve bu hareketi de sizlerden birinin yapamamasıdır" dese, hakikaten de hadise söylediği şekilde cereyan etmiş olsa bu da o peygamberin bir mucizesidir ve olağanüstü bir hadisedir.[19]

Netice olarak mucize, tabiat kanunlarına muhalif olarak ortaya çıkan ve de herkesin güç yetiremeyeceği hadiselerden olmak zorundadır.

### 1.2.3. Peygamberlik İddiası ve Tehaddi İle Beraber Ortaya Çıkması

Zaman zaman kâinatta tabiat kanunlarının hilafına bazı hadiseler cereyan edebilir. Bu olaylara sadece olağanüstü olmalarına bakılarak mucize tabir olunamaz. Zira nübüvvet iddiasında bulunulmadan ortaya çıkan olağanüstü hadiseler mucize kapsamında değerlendirilemez.[20] Dolayısıyla bir hadiseye mucize diyebilmemiz için peygamber olduğunu iddia eden bir kimse tarafından hadisenin evvelinde o olayın kendisini tasdik etmek için cereyan edeceğini belirtmesi gerekir. Mesela Allah ölüleri diriltse, güneşi batıdan doğdursa veya yeri depreştirse ve bu mezkûr olaylar herhangi bir kimsenin nübüvvet iddiası sırasında olmaksızın meydana gelse bunlar her ne kadar olağanüstü

---

[18] Cüveyni, *el-Akidetü'n-Nizamiye,* Dar-u Sebili'r-Reşad, Beyrut, 2003/1424, s. 219; Ebu'l-Muin Meymun b. Muhammed en-Nesefi, *Tebsıratü'ı-Edille fi Usuli'd-Din*, Dimeşk, 1990, c. 1, s. 469-470; Tehanevi, *Keşşaf-ı Istılahati'l-Fünun*, c. 2, 975-976; Nasıruddün et-Tusi, *Telhisu'l-Muhassal*, Daru'l Edva, 1985/1405, s. 350.
[19] Bakıllanî, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar (Mucize, Keramet, Sihir)* (Çev. Adil Bebek), Rağbet yayınları, İstanbul, 1998, s.54.
[20] Sadeddin Mesud b. Ömer Teftazani, *Şerhu'l-Makasıd*, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1998/1419, c. 5, s. 12.

hadiseler de olsalar mucize olarak nitelendirilemez. Bu zikredilenler her hangi birinin mucizesi olarak kabul edilemez.[21]

Bununla birlikte gerçekleşecek olan hadisenin peygamberliğe hüccet olabilmesi için tehaddi özelliği taşıması lazımdır. Lügatte "meydan okumak, direnmek, mukavemet etmek, karşı çıkmak"[22] gibi anlamalara gelen tehaddi kelimesi ıstılahi olarak "Nübüvvet iddiasında bulunan kimsenin bu iddiasındaki doğruluğuna delil olmak üzere benzerini hiç kimsenin getiremeyeceğini önemle vurguladığı harikulade bir fiil ile muarızlarına meydan okuması" manasında kullanılmaktadır.[23]

Ehl-i Sünnet kelamcılarına göre peygamberlerin haricindeki bazı evliyalardan da olağanüstü hadiseler ortaya çıkabilir. Fakat bu tarz kişilerden zuhur eden bu olaylarda tehaddi özelliği olmaz. Yani onlar herhangi bir iddiada bulunmazlar. Dolayısıyla mucizeleri diğer olağanüstü olaylardan tefrik eden şey, mucizelerin peygamberlik iddiası ve tehaddi ile zuhur etmesidir.[24] Tehaddiye bu kadar vurgu yapılmasının nedeni, peygamberlik davasında bulunan nebinin ortaya koymuş olduğu bu delilin diğer insanlar tarafından kesinlikle yapılamayacağını gözler önüne sererek iddia sahibi kişinin Allah tarafından desteklendiğini ve O'nun elçisi olduğunu kati surette ispat etmektir. Bununla birlikte peygambere muarız olan kimselerin kendi davalarında aciz olduklarını ortaya koymaktır.[25] Dolayısıyla bir peygamber Allah'ın elçisi olduğunu iddia ederek harikulade bir olay ortaya koysa ve muarızları da o hadisenin benzerini yapmaktan aciz kalsalar, bu, o şahsın nebi olduğunun kesin bir hücceti olur. Bundan dolayıdır ki kelamcılar tehaddi özelliğini hidayet mucizesinin vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul etmektedirler.[26]

Ancak İbn-i Hazm (ö.456/1063) gibi bazı âlimler, Kur'an ve sünnette böyle bir şartın öne sürülmediğini gerekçe göstererek tehaddi özelliğini mucizenin olmazsa olmaz bir unsuru olarak görmemektedirler. İbn-i Hazm'a göre tehaddi, mucizenin bir unsuru

---

[21] Bakıllanî, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar,* s. 79.
[22] İbrahim Mustafa, Ahmet Hasan ez-Ziyad, Hamid Abdulkadir, *Mucemu'l-Vasit*, Mektebetü'l-İlmiye, Tahran, trhz, s. 162; Mevlüt Sarı, *Mevarid,* Bahar Yayınları, İstanbul, 1980, s.282.
[23] Bağdadi*, Usuli'd-Din,* s.170; Bulut, *a.g.e.,* s. 49.
[24] Ebu Bekr Muhammed b. el-Hasan b. Furek, *Mücerredü Makalati'ş-Şeyh Ebi'ş-Hasan el-Eşari*, Daru'l-Meşrık, Beyrut, 1986, s. 176-177.
[25] Ebu Bekr Muhammed b. et-Tayyib el-Bakıllani, *İ'cazü'l-Kur'an*, Kütübü's-Sekâfiye, Beyrut, 1991/1411, s. 258.
[26] Nesefi, *Tebsiratü'l-Edille,* c. 1, s. 469.

olarak kabul edildiği takdirde Peygamberimize ait birçok mucizenin geçersiz sayılması gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.[27]

Peygamberler, nebi olduklarının delili olarak mucizeler ortaya koymaktadırlar. İnkârcıları ikna etmek amacıyla ortaya konulan bu olağanüstü olaylara hidayet mucizeleri denilmektedir. Nübüvvetin temel delili olan bu hidayet mucizelerinde temel vasıflardan biri olarak tehaddi özelliği bulunmaktadır. Başta peygamberimizin Kur'an mucizesi[28] olmak üzere, Hz. Salih'in deve mucizesi,[29] Hz. Musa'nın asâsı ve yed-i beyzâsı,[30] Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi ve hastaları iyileştirmesi[31] mucizeleri incelendiğinde gerek ortaya konuluşu itibariyle gerekse mahiyeti itibariyle tehaddi vasfına haizdirler.[32]

### 1.2.4. İddiaya Uygun Olarak Meydana Gelmesi

Mucizenin nübüvvet iddiasına delil teşkil edebilmesi için iddia edilen şeye uygun bir vaziyette tezahür etmelidir.[33] Mademki mucize gösterilmesindeki maksat peygamberin sadık olduğunun ispat edilmesidir öyleyse mucize olarak gösterdiği olayın onun söylemine uygun bir şekilde gerçekleşmesi gerekir.[34] Peygamber olduğunu ifade eden kişi "Benim peygamber olduğuma sizleri inandırmak için sizlere şu şekilde bir mucize göstereceğim" deyip de hakikaten söylediğine muvafık bir mucize gösterirse bu olay onun Allah'ın elçisi olduğunu gösterir.[35] Eğer söylediği şey değil de başka bir olay gerçekleşse bu kimsenin peygamberlik iddiasına itibar edilmez. Velev ki göstermiş olduğu olay tabiat kanunlarını aşan harikulade bir hadise bile olsun. Mesela peygamber olduğunu iddia eden ve bu iddiasını bir mucize ile tasdik ettirmek isteyen bir kişi mucize olarak kendi parmaklarının kendi lehine konuşacağını iddia etse, parmakları değil de hemen yanı başındaki ağaç konuşmaya başlasa bu kimsenin öne sürdüğü delil geçersizdir. Zira her ne kadar ağacın konuşması da olağanüstü bir hadise ise de olay

---

[27] Bulut, *a.g.e.,* s. 50-51.
[28] Bakara, 2/23-24.
[29] A'râf, 7/73-78.
[30] A'râf, 7/103-122.
[31] Âl-i İmrân, 3/49.
[32] Bulut, *a.g.e.,* s. 51.
[33] Bağdadi, *Usulu'd-Din,* s. 171.
[34] Bağdadi, *a.g.e.,* s. 173
[35] Teftazani, *Şerhu'l-Makasıd*, c. 5, s. 12.

iddiasına uygun bir tarzda cereyan etmemiştir. Onun için bu kimsenin gösterdiği hadise bir mucize değildir ve davasına delil olamaz.[36]

Madem her şeyi yaratan ve gözetim altında tutan Allah'tır ve O'nun irade ve ilmi dışında hiçbir şey gerçekleşemez. Öyleyse mezkûr hadise de Allah'ın ilmi ve iradesi dâhilinde cereyan etmiştir. Bu da gösterir ki her ne kadar olay olağanüstü de olsa iddia edildiği şekilde gerçekleşmediğine göre o kişinin peygamberlik iddiası destek bulmamıştır, dolayısıyla o kişi bir nebi değildir. Netice olarak mucize iddia edilene uygun bir tarzda vuku bulmalıdır. Aksi takdirde davaya delil olamaz.

Olağanüstü bir hadisenin mucize olarak nitelendirilebilmesi için gerekli olan özelliklerden biri de meydana gelen bu olayın iddia sahibini yalanlayacak nitelikte olmamasıdır. Mademki mucize iddia sahibinin tasdik edilmesi manasına gelmektedir. Öyle ise onu destekleyecek şekilde yani söylediği tarzda meydana gelmelidir. Mesela peygamber olduğunu iddia eden kimse "Allah'ın beni nebi olarak vazifelendirdiğinin delili, şu anda elimin dile gelmesidir" dese ve bunun üzerine de iddia sahibinin eli konuşarak "Bu zat yalancıdır, buna itimat etmeyiniz" demiş olsa bu durum iddia sahibinin yalancı bir sahtekâr olduğunu ortaya koyar.[37] Hadise her ne kadar harikulade de olsa yine de onun nebiliğine delalet edemez. Zira olay iddia sahibinin beyan ettiği üzere cereyan etmemiştir. Onun için mucizeler peygamberin iddiasına muvafık olarak meydana gelmelidir.

### 1.2.5. Peygamberlik İddiasından Sonra Ortaya Çıkması

Mucizenin bir diğer önemli özelliği ise peygamberlik iddiası sırasında veya bu iddiadan sonra meydana gelmesidir. Mucize peygamberin muarızlarına meydan okuduğu, bu olağanüstü hadisenin kendisine delil olduğunu beyan ettiği ve kendisine karşı çıkıp yalanlayanların böyle bir şeyin benzerini yapmaktan aciz olduklarının ortaya çıktığı bir anda vaki olmalıdır.[38] Dolayısıyla nübüvvet iddia edilen zamanla, peygamberliğe delil olarak ortaya konulacak hadise arasında, şüphe meydana getirecek bir uzaklık olmamalıdır. Onun için mucize iddiadan sonra gerçekleşmeli ve hadise ile iddia

---

[36] Bulut*, a.g.e.,* s. 52.

[37] Cüveyni, *el-Akide*, s. 223; Adududdin Abdurrahman İbn Ahmed el İci, *Kitabu'l-Mevakıf*, Beyrut, 1998/1417, c. 3, s. 338-339; Âmidî, *Ebkâru'l-Efkâr fi Usuli'd-Din,* Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 2003/1423 c. 3, s. 666-667.

[38] Bakıllanî, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar*, s. 78.

arasındaki ilişki açık bir şekilde görülebilmelidir. Cahız'ın (ö. 255/869) vermiş olduğu şu misal meseleye daha da ışık tutar mahiyettedir: "Şiddetli göz ağrısına yakalanmış bir kimse doktora gitse, doktor da bazı ilaçlar kullanmak suretiyle gözünü tedavi etse, daha sonra doktor, bu olayı nebi olduğunu gösteren bir delil olarak ileri sürse, bu durumda onu yalanlamamız gerekir. Fakat başka birisi, aynı hastayı herhangi bir vasıta kullanmadan ve dokunmadan, "Allahım! Eğer iddia ettiğim konuda doğru isem, bu hastanın gözüne şu anda şifa ver" diyerek dua etse ve bu duanın hemen akabinde hasta sağlığına kavuşsa, bu durum iddia sahibinin doğruluğunu gösteren bir kanıt teşkil eder."[39] Zira hastanın ilaç kullanılarak belli bir zaman diliminde iyileşmesi her zaman vuku bulacak bir hadisedir. Dolayısıyla peygamberliğe delil olarak zikredilemez. Fakat dua ile anında şifa bulması ancak Allah'ın iradesiyle mümkün olacağından dolayı böyle bir olay iddia sahibinin nebi olduğunu gösterir. Bununla birlikte peygamber olan kimse "Benim peygamber olduğumun delili bir ay sonra şöyle bir hadisenin olmasıdır" dese ve söylediği gibi bir hadise haber verdiği bir vakitte meydana gelse, bu da o kimsenin Allah'ın elçisi olduğunun delili olan bir mucize olarak kabul edilir. Rumların galip geleceğinin önceden Kur'an tarafından bildirilmesi[40] ve olayın ifade edilen zaman içerisinde vuku bulması burada verilebilecek güzel bir misaldir. [41]

Peygamber olan bir kimse kendisinden önce meydana gelmiş olağanüstü bir olayı da kendisine delil olarak ileri süremez. Mesela kendisinden önce meydana gelmiş şiddetli bir depremi peygamberliğine kanıt olarak gösteremez. Bununla birlikte daha önce yaşanmış ve insanların bilemeyeceği bazı hadiseleri haber vermeleri mucize olarak kabul edilir. Bunun en güzel örneği Hz. İsa'nın insanların evlerinde ne yediklerini ve neyi biriktirdiklerini haber vermesinin mucize olarak[42] Kur'an tarafından takdim edilmesidir.

Burada bir hususu daha hatırlatmak istiyoruz. Bakıllani'ye (ö. 403/1013) göre bir peygamberin ortaya koyduğu harikulade hadisenin mucize olması için meydan okuduğu

---

[39] Ebu Osman Amr b. Bahr Câhız, *Hücecü'n-Nübüvve (Resailu'l-Câhız içerisinde),* Mektebetu'lü-Hanci, Kahire, 1979/1399, c. 3, s. 263; Bulut, *a.g.e.,* s. 54.

[40] Rumlar yenildi. (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde onlar, bu yenilgilerinin ardından mutlaka galib geleceklerdir.(Bu da) birkaç yıl içinde (olacaktır). Onların bu yenilgilerinden önce de sonra da emir Allah'ındır ve o gün müminler, sevineceklerdir. (Rum, 30/2-4).

[41] Bulut, a.g.e., s. 55.

[42] "Allah onu İsrailoğullarına (şöyle diyecek) bir peygamber olarak gönderir: "Şüphesiz ki ben size Rabbinizden bir âyet (mucize, belge) getirdim: Size, kuş biçiminde çamurdan bir şey yaparım da içine üflerim, Allah'ın izniyle o, kuş olur; anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor ve neleri biriktiriyorsanız size haber veririm." (Âl-i İmrân, 3/49).

dönemde benzerinin yapılamaması yeterlidir. Daha sonraki dönemlerde o hadisenin bir benzerinin yapılması onu mucize olmaktan çıkarmaz.[43]

## 1.3. MUCİZE ÇEŞİTLERİ

Mucizeler çeşitli açılardan ele alınarak tasnif edilmişlerdir. Konusuna göre, gayesine göre, tabiat kanunları açısından, tehaddi özelliği bakımından vb. bazı ana başlıklar kullanılarak mucize çeşitleri sınıflandırılmıştır. Biz de buradaki bazı başlıkları kullanarak bir tasnifte bulunacağız.

### 1.3.1. KONUSU AÇISINDAN

Konusuna göre mucizeler daha çok hissi ve akli olmak üzere ikiye ayrılmak suretiyle incelemeye tabi tutulmuştur. Hissi mucizeler "maddi mucizeler", akli mucizeler "manevi mucizeler" olarak da isimlendirilmişlerdir.[44] Sabuni (ö. 580/1184) bu ikisine "haberi mucizeleri" de eklemek suretiyle üçlü bir taksim yapmıştır.[45] Biz de konusu açısından mucizeyi bu tasnife göre ele alacağız.

#### 1.3.1.1. Hissi Mucizeler

Bu mucizeler, tabiat kanunlarına aykırı olarak ortaya çıkan ve insanların duyu organlarına yönelik mucizelerdir. Bunlara "kevni mucizeler" de denir. Hissi mucizeler inanmak isteyenlerin imanını artırırken, inanmak istemeyenlerin de inkârını kuvvetlendirir. Bununla birlikte Allah'ın her an tabiata müdahale ettiğinin de bir göstergesidir.[46]

Kur'an'da beyan buyrulduğuna göre hissi mucizeler bazen hidayet, bazen nusret ve bazen de helâk mucizeleri olmak üzere pek çok defa vuku bulmuştur. Hz. Musa'nın asasının yılana dönüştürülmesi,[47] yed-i beyza mucizesi,[48] Hz. Salih'in devesi,[49] Hz. İsa'nın isteği üzerine Allah'ın ölüleri diriltmesi, anadan doğma körleri ve alacalı

[43] Bakıllanî, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar,* s. 78.
[44] Şerafeddin Gölcük ve Süleyman Toprak, *Kelam Tarih Ekoller Problemler*, Tekin Kitabevi, Konya 2010, s. 375.
[45] Es-Sabuni*, a.g.e.,* s.106.
[46] Bulut, *a.g.e.,* s. 57.
[47] A'raf, 7/107; Tâ-Hâ, 20/19-21; Şuarâ, 26/32.
[48] A'raf, 7/108; Tâ-Hâ, 20/22; Neml, 27/12; Kasas, 28/32.
[49] A'raf, 7/73; Hûd, 11/64; Kamer, 54/27.

hastaları iyileştirmesi, çamurdan yaptığı kuşlara hayat vermesi[50] gibi olağanüstü olaylar Kur'an'da bize haber verilen hissi hidayet mucizeleridir. Ateşe atılan Hz. İbrahim'in yanmaması,[51] havariler tarafından istenilen sofranın Allah tarafından gökten indirilmesi,[52] İsrailoğullarına bıldırcın ve kudret eti yedirilmesi[53] gibi hadiseler de hissi nusret mucizelerinin Kur'an'daki misallerindendir. Nuh kavminin tufan ile yok edilmesi,[54] Lût kavminin zelzele ile helaki,[55] Firavun ve ordusunun denizde boğulması[56] ve Semûd,[57] Âd[58] ve Medyen[59] ahalilerinin yok edilmesi de Kur'an'da haber verilen hissi helâk mucizelerindendir.

Peygamber Efendimizin Kur'an'da bildirilen hissi mucizelerine, ayın yarılması[60] ve isra[61] hadiseleri misal olarak gösterilebilir. Bunlar haricinde hadislerde geçen ağaçların yürüyüp gelmesi, taşların konuşması, kütüğün inlemesi ve devenin halinden şikâyette bulunması gibi harikalar da hissi mucizelerine örnek olarak verilebilir.[62]

#### 1.3.1.2. Haberi Mucizeler

Bu mucizeler ancak vahiy yoluyla bilinebilecek haberlerden müteşekkildir. Peygamber olan kimsenin kâhinlik ve benzeri herhangi bir başka yönteme ihtiyaç duymadan doğrudan Allah veya melekler aracılığıyla aldıkları vahiy neticesinde aktardıkları haberlerdir.[63] Bunları da ikiye ayırmak mümkündür. Biri maziye ait haberler, diğeri de müstakbele ait haberlerdir.[64] Peygamberlerin kendilerine iman etmeyen ve bunda da ısrar ederek Cenab-ı Hakk'ın gazabını üzerlerine çeken kavimlerinin helâk edileceklerini haber vermeleri müstakbele dair birer haberi mucize örneğidir. İranlıların Bizanslılar tarafında mağlup edileceğinin[65] önceden haber verilmesi de bunun güzel misallerinden biridir. Maziye dair haberi mucizelere ise Kur'an'da anlatılan, önceden

[50] Âl-i İmrân, 3/49; Mâide, 5/110.
[51] Enbiyâ, 21/67-70; Ankebut, 29/24.
[52] Mâide, 5/112-115.
[53] Bakara, 2/57; A'râf, 7/160.
[54] A'raf, 7/59-64; Yunus, 10/71-73; Hûd, 11/42-43; İsrâ, 17/17.
[55] A'raf, 7/80-84; Hûd, 11/81-83; Hicr, 15/61-66; Furkan, 25/40.
[56] Bakara, 2/50; A'râf, 7/136-137; Enfâl, 8/54; Yunus, 10/90.
[57] A'râf, 7/78; Hud, 11/65-67; Hicr, 15/83; Furkan, 25/38.
[58] A'râf, 7/72; Furkan, 25/38; Şuarâ, 26/139-140; Ankebût, 29/38.
[59] A'râf, 7/85-93; Hicr, 15/78-79; Furkan, 25/38; Şuarâ, 26/189-191.
[60] Kamer, 54/1
[61] İsra, 17/1
[62] Es-Sabuni, *a.g.e.,* s.110
[63] Bulut*, a.g.e.,* s.59.
[64] Es-Sabuni, *a.g.e.,* s.111.
[65] Rum, 30/1-4.

yaşamış olan kavimlerin halleri ve peygamberlerin kıssaları misal olarak verilebilir.[66] Kur'an'ın mucizelerinden olan bu haberi mucizeler Peygamberimiz (sav) için birer nübüvvet delilidir. Zira ümmi bir zat olan Allah Resulü'nün (sav) vahiy olmaksızın bunları bilmesi mümkün değildir. Nitekim "İşte bu, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. (Yoksa) "Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak?" diye kalemlerini (kur'a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu hususta) Tartışırlarken de yanlarında bulunmadın."[67] ayeti bu hakikati açıkça ifade ediyor. Hâlbuki O, (sav) bu kıssaları gerek Kur'an'da gerekse hadislerde öyle güzel bir tarzda bildirmiş ki ehl-i kitaptan hiçbir kimse onu bu noktada tenkit edememiştir. Bu da Peygamberimizin hak bir peygamber olduğunu çok açık bir şekilde gösterir.

#### 1.3.1.3. Aklî Mucizeler

Manevi mucizeler olarak da isimlendirilen aklî mucizeler akılla ve tefekkürle anlaşılan, insanları düşünmeye ve hakikatleri anlamaya sevk ederek peygamberin sadık olduğunu ispat eden en kuvvetli delillerdir. Kelam kaynaklarında hissî mucizelerin haricindeki bütün deliller genel olarak aklî mucizeler olarak kabul edilmişlerdir. Hissî mucizeler belirli bir zaman ve mekâna hitap ederken akli mucizeler her asra ve her asırdaki bütün insanlara hitap etmektedir.[68]

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar şeylerle denizde akıp giden gemide, Allah'ın yukarıdan bir su indirip de onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde, diriltip de üzerinde deprenen hayvanları yaymasında, rüzgârları değiştirmesinde, gök ile yer arasında emre hazır olan bulutta şüphesiz akıllı olan bir topluluk için elbette Allah'ın birliğine deliller vardır."[69] ayetinin son kısmını teşkil eden "Şüphesiz akıllı olan bir topluluk için elbette (bunlarda) Allah'ın birliğine deliller vardır" ibaresi oldukça manidardır. Ayetin sebeb-i nüzulü[70] dikkate alındığında -ki burada müşriklerin mucize ve harika talepleri söz konusudur- inkârcıların bu isteklerine karşın onların akıl ve tefekkür yetilerini kullanmaları ve bunlar sayesinde Allah'ın harikulade eserlerinden yola çıkarak O'nu tanımaları hakikati

---

[66] Es-Sabuni, *a.g.e.,* s.111.
[67] Âl-i İmrân, 3/44.
[68] Bulut, *a.g.e.,* s.60.
[69] Bakara, 2/164.
[70] Bu ayetin sebeb-i nüzulü daha sonra ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

vurgulanmıştır. Dolayısıyla bu ayet nüzulü ile birlikte tefekkür edildiğinde mezkûr ayetin "aklî mucize" kavramına kaynaklık ettiği söylenebilir.

Peygamberlerin sıdkı, emin olmaları, en güzel ahlaka sahip olmaları, cesaretleri, cömertlikleri, bedensel olarak kendilerinde herhangi bir kusur olmaması, getirdikleri dini hakikatlerin insanlığın hep yararına olması ve insanlara daima iyiyi, güzeli tavsiye etmeleri genel olarak zikredilebilecek aklî delillerdir.[71] Burada özelde Peygamberimizin nübüvvetine delil olabilecek bazı akli deliller üzerinde durmak yerinde olacaktır. Elbette ki akli mucizelerin en önemlisi hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir.[72] Kur'an mucizesine ilerde değineceğimiz için şimdilik üzerinde durmayacağız. Burada kısaca diğer bir takım aklî delillerden bahsedeceğiz. Bunlardan biri cahiliye devrinde dünyaya gelen ve ümmi olan bir zatın ortaya koymuş olduğu dinin hem Arap yarımadasının hem de dünyanın rengini değiştirmesidir. İşte Peygamberimizin insanlığa her zaman huzur ve mutluluk getiren böyle bir dini tebliğ etmesi O'nun hak peygamber olduğunun delillerinden biridir.

Peygamberimizin (sav) getirmiş olduğu dini tebliğ ederken gösterdiği ihlâs ve samimiyet akli delillerden biri olarak karşımıza çıkar. O, (sav) bu dini insanlara anlatırken karşılaşmış olduğu her türlü sıkıntıya, eziyete ve hakarete sabredip göğüs germiştir. Bu kadar sıkıntıya katlanmakla beraber davadan vazgeçmesi için yapılan tekliflerden hiç birine de iltifat etmemiştir. Bu da davasında ne kadar samimi ve sadık olduğunu göstermektedir.

Peygamberimizin Kur'an'la birlikte ortaya koyduğu bilgiler, daha sonraki âlimleri ve bilim adamlarını hayrete düşürecek bir mahiyete sahiptir. O dönemin ilim ve bilgi birikimini göz önünde bulundurduğumuzda bu tarz bilgilerin İlahi bir bilgi olmadan bilinebilmesi mümkün değildir. Ancak vahiyle bilinebilecek bu bilgilerin Peygamberimiz tarafından on dört asır evvelinden haber verilmesi akli delillerden biridir.[73]

---

[71] Bulut, *a.g.e.,* s. 60-61.
[72] Es-Sabuni, *a.g.e.,* s. 107.
[73] Gölcük, *a.g.e.,* s. 376-377.

Hazret-i Peygamberin (sav) yaptığı duaların kabul olması da davasında sadık olduğunun bir başka akli delilidir.[74]

Peygamberimizin gayptan haber vermesi ve bunların da haber verdiği gibi aynen çıkması akli delillerden bir başkasıdır.[75]

Daha başka deliller de mucizelerden bahseden kitaplar ve kelam kitaplarında zikredilmiştir. Biz bu kadarıyla iktifa ediyoruz.

### 1.3.2. GÂYESİ AÇISINDAN

Gâyesine göre mucizeler hidayet, nusret, ikram ve helak mucizeleri olarak ele alınıp incelenecektir.

#### 1.3.2.1. Hidayet Mucizeleri

İrşad mucizeleri de denilen bu mucizeler kelamcılar tarafından yapılan mucize tariflerinin bütün hususiyetlerini ihtiva eden mucizelerdir. Peygamberler gönderildikleri kavimlere tebliğ yapmaya başladıklarında kendilerinin hak peygamber olduğunu gösteren akli deliller ortaya koyarlar. Bu akli delilleri yeterli bulmayanlar peygamberlerden mucize göstermesini talep ederler. İşte başlangıçtaki akli delillerden hemen sonra gelen ve mahiyeti itibariyle tehaddi özelliğine sahip olan bu mucizeler hidayet mucizeleridir. Bu cihetle peygamberliği ispat eden en önemli deliller bu mucizelerdir. Hidayet mucizeleri olmadan insanların bu tebliğden sorumlu tutulmaları mümkün değildir. Bu mucizelerin amacı peygamber olan kimsenin sadık olduğunu insanlara göstermek ve onları bu zatın getirmiş olduğu dine inanmaya teşvik etmektir.[76]

Hidayet mucizeleri peygamberin gönderildiği toplumun fazlaca rağbet ettiği alanlara uygun olarak verilir. Bu şekilde olmasının hikmetlerinden birisi insanların ilgilerini daha fazla çekmektir. Bununla birlikte insanların en fazla rağbet ettiği ve en iyi oldukları alanda onlara meydan okunması mucizenin tesirini daha da artırmaktadır. Eğer ilgi alanları olmayan şeylerde bu tarz bir mucize gösterilmiş olsa insanların hem ilgisini

---

[74] Bulut, *a.g.e.,* s. 61.
[75] Gölcük*, a.g.e.,* s. 377.
[76] Bulut, *a.g.e.,* s. 62.

çekmeyecek hem de zaten başarılı olmadıkları bir alan olduğu için tehaddinin pek de kıymet-i harbiyesi olmayacaktı.[77]

Hz. Salih'in devesi,[78] Hz. İsa için Allah'ın ölüleri diriltmesi,[79] Hz. Musa'nın asasının ejderhaya dönüşmesi[80] ve Peygamberimizin en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim hidayet mucizelerine örnek verilebilir.

#### 1.3.2.2. Nusret Mucizeleri

Peygamberlere iman eden insanların maddi ve manevi bazı ihtiyaçlarını karşılamak için peygamberlerin göstermiş olduğu mucizelerdir. Bu mucizelerde herhangi bir meydan okuma yoktur ve bu cihetle hidayet mucizelerinde olan mucizelerin temel özellikleri bunlarda mevcut değildir. İlahi bir lütuf olarak gerçekleşen bu harika hadiseler peygamberler tarafından daha önceden haber vermeden gösterilir. Olay gerçekleştikten sonra da bu hadise nübüvveti destekleyecek bir destek olarak takdim edilmez. Bu mucizelere kendi kavminin su ihtiyacın karşılamak için Hz. Musa'nın kayadan su çıkarması,[81] karınlarını doyurmak için gökten kudret helvası ve bıldırcın indirmesi,[82] havariler için Hz. İsa'nın isteğine binaen Allah'ın gökten maide (sofra) indirmesi,[83] meleklerin Bedir savaşında Müslümanların yardımına gelmeleri,[84] misal olarak verilebilir.[85]

#### 1.3.2.3. İkram Mucizeleri

Bu mucizeler daha çok peygamber ve ona iman eden bazı kişilerin imanlarını ziyadeleştirmek ve onlara iltifat etmek maksadıyla ortaya çıkan olağanüstü hadiselerdir. İkram mucizelerinin muhatap aldığı kesim peygamberler veya onların birtakım seçkin ümmetleridir. Haşre olan imanını ziyadeleştirmek için Allah'ın ölüleri nasıl dirilttiğini görmek isteyen Hz. İbrahim'e parçalanmış kuşların nasıl diriltildiğinin gösterilmesi,[86] denize atılan Hz. Yunus'un balık tarafından yutularak boğulmaktan kurtarılması ve

[77] Bulut, *a.g.e.,* s. 62-63.
[78] A'râf, 7/73.
[79] Âl-i İmrân, 3/49.
[80] A'râf 7/107.
[81] Bakara, 2/60.
[82] Bakara, 2/57.
[83] Mâide, 5/112-115.
[84] Âl-i İmrân, 3/123-128.
[85] Bulut, *a.g.e.,* s. 63-64.
[86] Bakara, 2/260.

balık tarafından yutulmasına rağmen ölmemesi,[87] Hz. Yakup'un Hz. Yusuf'un gömleğini gözlerine sürmesi ve görmeyen gözlerinin açılması[88] ikram mucizelerinin Kur'an'da geçen misallerindendir.[89] Peygamberimizin hicret edeceğini duyan müşrikler hemen O'nu öldürmek için plan kurmuşlar ve evinin etrafını sarmışlardı. Allah Resulü kendisini öldürmek kastıyla evinin etrafını çevreleyen Kureyşli gençlerin arasından "Hem önlerinden bir sed, arkalarından bir sed çekmişiz, kendilerini sarmışızdır. Baksalar da görmezler."[90] ayetini okuyarak çıkıp gitmiştir. Oradaki hiçbir kimse bunu fark etmemiştir. Ayrıca Peygamberimiz ve Hz. Ebu Bekir'in hicret ettikleri esnada sığınmış oldukları mağarada kendilerini takip edip mağaranın önüne kadar gelen müşriklerden bir örümcek ve iki güvercin vesilesiyle korunmaları da bu mucizelerin parlak iki numunesi olarak karşımıza çıkmaktadır.[91]

#### 1.3.2.4. Helâk Mucizeleri

Peygamberler gerek akli deliller gerekse hidayet mucizeleriyle gönderildikleri kavimleri imana davet ederler ve insanların bu çağrıya cevap vermelerini beklerler. İnsanlardan bir kısmı akli delilleri yeterli görüp inanmayı seçerken, akli delilleri yetersiz görenlerden bir kısmı da hidayet mucizelerini gördükten sonra iman ederler. Fakat bazıları için ne akli deliller yeterli olur ne de hidayet mucizeleri. Bu tarz kimselerin imana gelmesi için neredeyse hiçbir şey yeterli değildir ve iman etmezler. İman etmedikleri gibi, Allah'ın gönderdiği peygambere de vazifesini yaptırmamak için ellerinden geleni yaparlar. Allah ve peygamberine meydan okuyup kendilerini helak edecek bazı afetler talep ederler. "Dediler ki: "Ya, demek sen tek Allah'a kulluk edelim ve atalarımızın taptıklarını bırakalım diye mi (bize) geldin? Eğer doğrulardan isen bizi tehdit ettiğin (o azabı) bize getir!"[92] "Dediler ki; "Ey Nuh! Bizimle didişip durdun, didişmende de çok ileri gittin. Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit ettiğin şu azabı getir de görelim."[93] gibi ayetler peygambere inanmamakta ısrar eden kişilerin istedikleri azabı açıkça ifade etmektedir. İman etmeye taraftar olan bütün insanlar inandıktan sonra geriye kalan ve asla imana gelmeleri mümkün olmayan, peygamberi sürekli aşağılayan

---

[87] Enbiya, 21/87-88.
[88] Yusuf, 12/94-96.
[89] Bulut, *a.g.e.,* s. 64-65.
[90] Yasin, 36/9.
[91] İmam Şibli, *Peygamberimizin Ruhani Hayatı ve Mucizeleri*, çev: Ahmet Karataş, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006, s. 231.
[92] A'râf, 7/70.
[93] Hud, 11/32.

ve onun vazifesine engel olan bu inatçı kâfirlerin helak olması için peygamberler beddua etmek zorunda kalmışlardır.[94] Kavminin inanmayanları için artık ümidi kalmayan Hz. Nuh'un yaptığı "Yeryüzünde kâfirlerden bir tek kişi bırakma."[95] ve Hz. Musa'nın Firavun ve askerleri için ettiği "Ey Rabbimiz! Onların mallarını sil süpür ve kalblerine sıkıntı düşür. Çünkü onlar o acıklı azabı görmedikçe iman etmeyecekler."[96] bedduaları bunun iki misalidir.

Peygamberlerin bu bedduasını hak eden ve üzerlerine celbeden bu kavimler tufan, yıldırım, korkunç bir çığlık vb. doğal afetlerle helak edilmişlerdir. Tufanla helak edilen Nuh kavmi,[97] dehşet verici bir sesle yok edilen Semud,[98] Âd[99] ve Medyen,[100] zelzele afetiyle kökü kazınan Lut kavmi[101] ve denizde boğularak tarih sayfasından silinen Firavun ve askerleri[102] helak edilen kavimlerin Ku'an'daki örneklerindendir.

Yukarıdaki tasnifin haricinde başka tasnifler de yapılmıştır. Konuyu daha fazla uzatmamak için sair tasniflerin başlıklarını vererek iktifa etmek istiyoruz. Mucizelerin olağanüstü olmaları açısından kısımları,[103] tabiat kanunları açısından kısımları,[104] tehaddi özelliği açısından kısımları,[105] mucizelerin inananlar ve kâfirler üzerindeki etkileri açısından kısımları[106] ve kudret açısından kısımları[107] gibi ana başlıklarda bazı taksimat yapılmıştır.

---

94 Bulut*, a.g.e.,* s. 65.
95 Nuh, 71/26.
96 Yunus, 10/88.
97 Yunus, 10/71-73.
98 A'râf, 7/78.
99 Hud, 11/59-60.
100 Hicr, 15/78-79.
101 Enbiya, 21/74.
102 Bakara, 2/50; İsrâ, 17/103-104.
103 İmam Şibli, *a.g.e.,* s. 60-61.
104 Bulut, *a.g.e.,* s. 67-68.
105 Bulut, *a.g.e.,* s. 70-71.
106 İmam Şibli, *a.g.e.,* s. 61- 66.
107 Bulut, *a.g.e.,* s. 73-74.

## 1.4. BİLİM KAVRAMI

### 1.4.1. BİLİMİN MAHİYETİ VE TANIMI

"Açık seçik tanımlanmış bir konu etrafında, belli bir yöntemle elde edilen nazariyeler bütünlüğünün bilimsel bilinç sayesinde adlandırılması ile oluşan düzenli bilgi kümesine bilim denir."[108]

Bir başka tanım ise şu şekildedir: Kâinatta meydana gelen hadiseler hakkında gözlem, deney, tefekkür neticesinde elde edilen bilgilerden hareketle ve kişiden kişiye değişmeyen metotlar aracılığıyla "yeni ve objektif bilgi üretimine" bilim denir.[109]

Bilimin bu şekilde tanımı yapıldıktan sonra onun mahiyeti ve bazı özellikleri üzerinde durmak yerinde olacaktır. İnsanlık tarihi boyunca ve hal-i hazırdaki bilim adına yapılan faaliyetler incelendiğinde bilime ait önemli özellikler göze çarpmaktadır. Bilimin en önemli özelliklerinden birisi onun "düzenli bir bilgi kümesi" oluşudur. Yani bu bilgi kümesi rastgele oluşturulmuş bir bilgi yığını olmayıp belli bir konu etrafında ve belirli yöntemler kullanılmak suretiyle ortaya konulmuş bir birikimdir. Bu bilgi birikiminin ilk özelliği olarak dikkat çeken şey onun bir "konu" etrafında yoğunlaşmış olmasıdır. Zaten konusu belli olmayan bir bilimin olamayacağı da aşikârdır. Belirlenen konunun incelenebilmesi ve konuyla ilgili elde edilen bilgilerin düzenli bir şekilde takdim edilebilmesi için bir de "yönteme" ihtiyaç vardır. Belli bir yöntemle incelenen ve belli bir konu etrafında meydana konulan öngörülere "nazariye" denilir. Bu faaliyetler neticesinde de ortaya çıkan doğrulanmış bilgilerin oluşturduğu "bilgi birikimi" bilimin en önemli özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Netice olarak bilimin en önemli özellikleri olarak 1- Konu, 2- Yöntem, 3- Nazariyeler bütünlüğü, 4- Bilgi birikimi zikredilebilir.[110]

Bu dört özelliğe sahip bilgi birikiminin bilim olarak tanımlanması için bir de bunun isimlendirilmesi gerekmektedir. Hem isimlendirme hem de mezkûr özellikler bilim adamlarının uzun mesaileri sonucunda gerçekleşebilecek bir mahiyete sahip olup uzun bir süreç gerektirmektedir. Ancak bu uzun süreç sonunda yukarıdaki basamaklar

---

[108] Alparslan Açıkgenç, *İslam Medeniyetinde Bilgi ve Bilim*, İsam Yayınları, İstanbul, 2006, s. 19.
[109] Ahmet Yüksel Özemre, *Kur'an-ı Kerim ve Tabiat İlimleri*, Furkan Yayınları, İstanbul, 1999, s. 15.
[110] Açıkgenç, *a.g.e.,* s. 20.

geçilerek belli bir kıvama gelebilir. Bu da belli bir "bilimsel sürecin" olmasını zaruri kılar. "Bilimsel bilinç" adını verdiğimiz ve insan zihninde bilgi birikiminin bütünlüğünü algılayan bir özellik olmasaydı belli bir konu etrafında kümelenmiş bilgiler bilim olarak fark edilemez ve isimlendirilemezdi.[111]

Yukarıdaki iki tanımda da vurgulanan hususlardan birisi bilimin belirli yöntemler seçilerek oluşturulduğu ve bu metotlar çerçevesinde ilerlediği hususudur. Bilimsel yöntem diyebileceğimiz bu yöntem gözlem ve deneye dayanan bilgiler verir. Bilimsel araştırmalarda önemli bir yer tutan gözlem ise üç öğeden meydana gelmektedir. Bunlar; 1- Gözlemci, 2- Gözlemlenen, 3- Gözlemin yapıldığı ortam.[112]

Gözlemin ilk öğesi olan gözlemcinin değişken olduğu inkâr edilemez bir hakikattir. Gözlem yapan şahsın maddi ve manevi durumuna göre yaptığı gözlem ve deneyler değişkenlik arz edebilecektir. Yine gözlemlenen şeyin uzak ve yakın olması gibi durumlar da yapılan gözlemlerde bazı değişikliklerin olmasına neden olabilir. Gözlemin bir başka öğesi olan ortamın değişkenliği ve elverişsizliği de yapılan gözlemin doğruluğunu etkileyecek durumlardan biridir. Bu üç öğede meydana gelen değişiklikler gözlemin sonucunu da etkileyebilecektir. Maddi konularda bile değişkenlik gösteren bu üç öğenin madde ötesi konularda yanılma olasılığı daha yüksek olsa gerektir.[113]

### 1.4.2. İSLAM VE BİLİM

Bilimle din arasındaki ilişki daha çok 1- Çatışma, 2- Bağımsızlık, 3- Diyalog, 4- Entegrasyon[114] başlıkları altında tahlil edilmektedir. Biz burada bu başlıkların ayrıntılarına girmeden sadece bilimin İslam dini ile olan ilişkisi üzerinde duracağız. Bilimden kastımız da daha çok modern bilimi kendi ideolojik düşüncelerine alet ederek dine saldıran bazı bilim adamlarının ortaya koyduğu bilim olacaktır. Zira son dönemdeki tartışmalar daha ziyade bu eksende gerçekleşmektedir. Burada bilime yapılacak eleştirilere bu açıdan bakılmalıdır. Yani bu eleştiriler, bilimin bütününü kapsamadığı gibi bilim adamlarının da hepsini içine alan eleştiriler değildir.

---

[111] Açıkgenç, *a.g.e.*, s. 20.
[112] Fazlurrahman Ensari, *İslam Açısından Bilim ve Felsefe*, çev. Cemal Karaağaçlı, Çığır Yayınları, İstanbul, 1979 s. 34.
[113] Ensari, *a.g.e.,* s. 34-40.
[114] Ian G. Barbour, *Bilim ve Din Çatışma-Ayrışma-Uzlaşma*, çev. Nebi Mehdi ve Mübariz Camal, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 27.

Şu anki modern bilim her ne kadar köken olarak geleneksel bilimlere dayansa da bunlardan farklı bir yön ve amaçla, 17. yüzyıldan itibaren tek yönlü ve daha çok maddi bir eksende gelişmiş bilginin özel bir türü olmuştur.[115] Belki bu özelliklerinden dolayı yani tek yönlü ve maddi oluşu nedeniyle de muhalifleri tarafından "tahsilli cehalet"[116] olarak isimlendirilmiştir.

Muhaliflerinin bilimi bu şekilde nitelendirmelerinin en önemli nedenlerinden biri hiç kuşkusuz, bilimin, dini kendisine bir rakip olarak görmesi ve her şeyi kendi ölçüleri çerçevesinde çözüme kavuşturabileceğini iddia etmesidir.[117]

Bilimin dine karşı böyle bir tutum sergilemesi ve bu şekilde bir iddiada bulunması, tartışılmaz ve yanılmaz metotları ve bu iddiasını haklı gösterecek bir güce sahip olduğundan değil, sadece kendisine düşman kesilmiş olan çevrelere karşı bir meydan okuma ve o çevrelere karşı bir intikam duygusundan ileri gelmekteydi.[118] Zira kilise ve tahrif olmuş Hıristiyanlık, başlangıcından itibaren bilime ve akla ters düşen bir yol izlemiştir. Özellikle de siyasi bir güç haline geldiğinde egemen olduğu her yerde bilgi ışıklarını karartma cihetine gitmiştir. Papalık engizisyon mahkemeleri kurdurmuş, bilim adamlarının otoritesini kırmak için onları yargılamış, işkenceler yaptırmış hatta idam bile ettirmiştir. Kiliseden bu şekilde amansızca baskı ve işkenceye maruz kalan batılı bilim adamları sadece Hıristiyanlığa değil onun şahsında tüm dinlere düşman kesilmiştir. Dinleri itibarsızlaştırmak amacıyla sadece maddi konularda değil, insanın nereden geldiği, kâinatın menşei ve Allah'ın varlığı gibi manevi konularda da söz söylemeye başladılar. Özelde Hıristiyanlığın genelde ise tüm dinlerin manevi konulardaki beyanlarını çürütmek maksadıyla bilim ve teoriler perdesi altında dehşetli bir saldırıya giriştiler. Darwin'in insanın maymundan geldiğini ortaya koymaya çalıştığı evrim teorisi bunun örneklerinden birisidir.[119]

Modern bilimin, başlangıçtan itibaren nesnelerin birbirinden bağımsız olarak meydana geldiğini iddia eden bir felsefeden doğması ve bu eksende ilerlemesi de onun dine düşman olmasına sebep olmuştur. Zira böyle bir felsefeye göre mevcut olan her şey

---

115 Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr, *İslam ve Modern Bilim, (İslam ve Bilim kitabı içinde bir makale)* çev. Hasan Basri Boynukara, Seha Neşriyat, İstanbul, 1993, s. 14.
116 Nasr, *a.g.m.,* s. 14.
117 Ensari, *a.g.e.,* s. 31.
118 Ensari, *a.g.e.,* s. 31.
119 Ensari, *a.g.e.,* s. 32-33.

ezeli ve ebedi bir madde içinde bir ilerleme, gelişme veya evrimdir. Dünyayı ve kâinatı bağımsız, kendi kaidelerine göre hareket eden ve de kendini idare eden bir sistem olarak kabul eden bu felsefenin amaçlarından biri belki en önemlisi Allah'ı inkâr etmektir.[120] Dolayısıyla Batıdaki bilim ilahi boyutlardan ve ilahi ilkelerden arındırılmış, seküler bir bilimdir.[121]

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu nedenlerden dolayı modern bilim, dinlere düşman nazarıyla bakmış ve onların beyanlarını çürütebilmek için var gücüyle çalışmış ve kendince ortaya teoriler sunmuştur. Biz modern bilimin dinlere olan bakış açısını ve bunun nedenlerini bu şekilde kısaca ifade ettikten sonra şimdi İslami gelenekteki bilim anlayışı üzerinde durmak istiyoruz.

İslam dini, bilgiye daima en yüksek değeri vermiş ve bilgiyi Cenab-ı Hakk'a vasıl olmanın en önemli vasıtası olarak görmüştür. Bilgiye ulaşma -bilhassa da insanı Allah'a ulaştıran- İslam toplumunun dini yaşantısının merkezi haline gelmiştir. Hatta İslami gelenekte din adamlarına "bilen" manasında "âlim" denilmiştir. Kur'an ve hadisler incelendiğinde görülecektir ki İslam'ın bakış açısına göre bilgi, bağımsız bir âlem düşüncesine dayalı bir bilgi türü değildir. Her ne kadar fiziki olan dış dünyayla alakalı olsa da netice itibariyle ilahi olan bir bilgidir.[122]

İslami bilginin göze çarpan en önemli hususiyetlerinden biri de bilginin organik birliğidir. İslam bilimi bu birliği her şeyi kuşatan ve her yere yayılan "tevhid" kavramından türetir. İslam bilginleri bilgiyi tevhid çatısı altında birlik olarak algıladılar ve bunu da birbirinden farklı olan bilim disiplinlerine başarıyla uyguladılar. İslam bilimini seçkin kılan unsur, onun tevhid ile arasındaki sıkı bağdan kaynaklanmaktadır.[123]

Batı modern biliminin temelinde Müslüman bilim adamlarının ortaya koyduğu bilim vardır. Zira İspanya başta olmak üzere Avrupa'nın içlerine kadar ilerleyen Müslümanlar, sadece oraları fethetmekle kalmadılar, aynı zamanda oralarda açtıkları

---

[120] Seyyid Nakib El-Attas, *İslam ve Bilim,* (İslam ve Bilim Tartışmaları Haz. Mustafa Armağan) Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 156.
[121] Yusuf Kaplan, *Bediüzzaman Hazretleri Çağın Ağlarından Kurtulmamız İçin Kilit Roldedir,* Mülakat: M. Said Semiz, İrfan Mektebi Dergisi, Sayı: 87, s. 12.
[122] Nasr*, a.g.m.,* s. 15.
[123] Münevver Ahmed Enis, *İslam Bilimi Ne Değildir?* (İslam ve Bilim Tartışmaları Haz. Mustafa Armağan) Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 56-57.

üniversiteler, rasathaneler ve kütüphanelerle Batıda bilimin temelini atmış oldular. [124] Dolayısıyla "bugün Avrupa'daki bilimler, İslam bilimlerinin bir başka coğrafyada, değişik tarihi şartlar içerisindeki devamından ibarettir"[125] denilebilir.

Batı, Müslümanlardan aldıkları bu bilimi bilhassa son iki yüzyıl içinde oldukça ileri seviyeye taşımayı başardı. Bu sırada bilimi Batıya ihraç eden Müslümanlar ise maalesef yerlerinde saymaya hatta geriye gitmeye başladılar. Bilimle birlikte dünyada söz sahibi olmayı başaran Batı, bunu sair medeniyetlere bir üstünlük vesilesi kıldı. Batının bilimde kat ettiği bu mesafe Müslümanların da eziklik ve aşağılık kompleksine girmesine neden oldu.

Bu kompleksten sadece fenni bilimlerle iştigal eden bilim adamları etkilenmedi. Aynı zamanda dini ilimlerle uğraşan ilim adamları da bunun tesiri altında kaldılar. Bu tesir ise bilimsel verileri, vahyin hakikatini desteklemek amacıyla kullanmak gibi garip bir durumun ortaya çıkmasını sağladı. Böyle bir eğilim ise Maurice Bucaille'nin (ö. 1998) kaleme almış olduğu "Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an"[126] isimli kitabıyla hız kazandı.[127] Bu eğilimdeki en önemli tehlike Kur'an'ı bilim ile eşitleyerek bilimi ilahi bir makama çıkartarak vahyi bilimin tasdikine tabi kılmaktır. Hâlbuki Kur'an, bu tarzıyla modern bilimden gelecek hiçbir tezkiyeye muhtaç değildir.[128]

Bu eğilimin amacı hakikat konusunda son söz söyleyenin bilim olduğunu ortaya koymaktır. Bilimi vahiyden sonra çok önemli bir makama çıkarmak ve onun çok kapsamlı bir şey olduğunu ortaya koymaktır. Bu ise büyük bir hatadır. İslam bilimi, gerek bilimsel açıdan hatalı olabilecek gerekse İslami açıdan hatalı olan bilimsel verilerin Kur'an'a nispet edilmesini onaylamaz.[129] Kur'an'ın ve vahyin evrensel yapısını, dinden bağımsızlaştırılmış, yanlışlanabilir ve değişken olan bilime tasdik ettirme çabası bizleri çok tehlikeli bir noktaya sürükleyebilir.[130]

---

[124] Ensari, *a.g.e.,* s. 31.
[125] Fuat Sezgin, *Bilim Tarihi Sohbetleri,* Söyleşi: Sefer Turan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 24
[126] Orijinal ismi "The Bible, The Qur'an and Science" olan kitabı dilimize Doç. Dr. Mehmet Ali Sönmez tercüme etmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından da basılmıştır. (Ankara, 2001, 7. Baskıya bakılabilir).
[127] Enis, *a.g.m.,* s. 57.
[128] Ziyauddin Serdar, *İki Efendi Arasında: Kur'an mı yoksa Bilim mi?* (İslam ve Bilim Tartışmaları Haz. Mustafa Armağan) Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 237. Ziyauddin Serdar bu eğilimi Bucaillizm olarak nitelendirmektedir.
[129] Enis, *a.g.m.,* s. 57-58.
[130] Kaplan, *a.g.mül.,* s. 13.

Batının kültürüne ve dünya görüşüne hizmet eden modern bilimin verileriyle sarsılmaz Kur'an ayetlerini, o verilere uygun bir tarzda yorumlamak İslami geleneğe uygun bir düşünce ve tutum değildir.

Buraya kadar anlatılan şeylerden İslam'ın bilime karşı olduğu çıkarılmamalıdır. Aksine İslam dini, insanı Allah'a ve O'nun marifetine ulaştıracak bilimi hep teşvik etmiştir. Zira bilim de insanları yönlendirici bir özelliğe sahiptir. Eğer yerli yerinde kullanılırsa ve uygun bakış açısıyla bilim de mucizelerin yaptığı gibi insanların hidayetine vesile olabilir. Bilim-mucize ilişkisi derken kastımız ve ortaya çıkarılmasını istediğimiz hedeflerden birisi de budur. Bilimin veya bilim vasıtasıyla ulaşılan yaratılış sırlarının insanları yaratıcısına ulaştırmada (hidayet) mucizeler gibi, hatta mucizelerden daha ileri bir hidayet fonksiyonu icra etmesi mümkündür. Zira bilim, akla hitap ederek insanı tefekküre davet etmesi yönüyle mucizeye nazaran daha kalıcı bir nitelik arz eder. Bu anlamda bilim ile mucize arasında önemli bir ilişki mevcuttur. Bunu güzel bir misal ile biraz daha açalım.

A'raf suresinde Hz. Musa'nın (a.s) mucizelerle Firavun'a gönderilmesi,[131] Firavun'un Hz. Musa'dan getirdiği mucizeyi göstermesini istemesi,[132] asâ ve yed-i beyzâ mucizelerinin vukuu[133] ve neticede Hz. Musa'nın sihirbazlarla arasında geçen mücadele[134] anlatılmaktadır. Bu mücadelenin sonunda kendi yaptıkları sihirlerin Hz. Musa'nın ortaya attığı asâ tarafından yutulduğunu gören sihirbazlar, secdeye kapanıp[135] "Âlemlerin Rabbine iman ettik."[136] "Musa'nın ve Harun'un Rabbine"[137] demek suretiyle iman nimetine mazhar oldular. Zira sihirbazlar bu hadisenin vukuunun asla bir sihir neticesinde olamayacağını, bunun ancak ilahi bir kuvvetle hâsıl olabileceğini hemen anladılar. Hz. Musa'nın da Allah tarafından memur kılınmış sadık bir peygamber olduğunu idrak edip hemen imana geldiler.

Musa (as)'ın göstermiş olduğu bu harikaya onlar, hislerine hitap eden mucizelerin etkisine kapılıp da onlardan etkilenen –inanmak istemediğinde de sihir yaftasını yapıştıran- diğer insanların baktığı bir gözle değil, Kur'an'ın daha sonra muhataplarına

---

[131] A'raf, 7/103.
[132] A'raf, 7/106.
[133] A'raf, 7/ 107-108.
[134] A'raf, 7/ 115-119.
[135] A'raf, 7/120.
[136] A'raf, 7/121.
[137] A'raf, 7/122.

hedef göstereceği tarzda akıl ile bakabildiler. Dolayısıyla hisse hitap etmekten çıkıp akıllarına ve kalplerine hitap eden bu olay, onlar için zorunlu bir bilgiyi doğurması açısından mucizeden bir üst kategoride olan ilahi bir kanun hükmünde olmuştur. Hakikatle doğrudan yüz yüze gelerek ona bu kadar yakın olmaları dolayısıyladır ki hemen secdeye kapanmışlardır.

Bu ayetlerde konu edilen hadise ilmin faziletini ifade eden en önemli delillerdendir. Zira bu hadiseyi müşahede eden diğer insanlar sihir hakkındaki malumatlarının eksik olmasından dolayı "Bu bir sihirdir" denilince şüpheye düşerken, sihirbazlar sihrin mahiyetini ve varabileceği son hududu iyice bildikleri için bu olayın bir sihir olamayacağını yakinen anladılar. Bunun ancak ilahi bir mucize eseri olarak meydana gelebileceğini anlayıp hemen oracıkta imana geldiler. Eğer sihir konusunda yeterli bilgi ve maharetleri olmasaydı, yani sihrin mahiyetine hakkıyla vakıf olmasalardı "Belki bu bizden daha iyi biliyormuş, onun için bizim bilmediğimiz ve yapamayacağımız bir sihir yapmıştır" diyebilirlerdi. Lakin bu şekilde düşünmediler, hiç şüphe ve tereddüt göstermeden iman ettiler. Öyleyse sihirde bile uzmanl olmak böyle güzel neticeler veriyorsa, elbette ki İslami ilimlerdeki ihtisas bundan çok daha güzel faydalar temin edecektir.[138]

Bu tefsir ve yorumdan hareket ederek bilimin/fenlerin de insanların imana gelmesinde veya iman sahibi olan insanların imanını kuvvetlendirmesinde çok faydalar sağlayabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Zira Rabbimizi bize tarif eden muarriflerden birisi de şu kâinat kitabıdır.[139] Fenler ise bu kâinat kitabını anlamaya ve anlatmaya çalışan birer muallim konumundadırlar. Yanına gelen liseli gençlerin "Bize Hâlikımızı tanıttır. Muallimlerimiz bize Allah'tan bahsetmiyorlar" sözlerine Said Nursi (ö. 1960) "Sizin okuduğunuz her bir fen kendi lisan-ı mahsusuyla mütemadiyen Allah'tan bahsedip Hâlikı tanıttırıyorlar. Muallimleri değil onları dinleyiniz"[140] şeklinde cevap vererek bu hakikate işaret etmiştir.

---

[138] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *"Hak Dini Kur'an Dili",* Azim Dağıtım, İstanbul, t.y., Cilt 4, s. 96.
[139] Diğer ikisi ise Kur'an'ı Kerim ve Allah Resulü'(sav) dir. (Said Nursi, *Beş Risale*, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2007, s. 30).
[140] Said Nursi, *Gençlik Rehberi,* Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 38.

Bu hakikatten dolayı insanlar, fen bilimlerine birer muallim nazarıyla bakmalı, onların kendilerine ders verip durduğu afakî ve enfüsi delilleri[141] iyice mütalaa etmeli ve Rablerine olan marifetlerini artırarak imanlarını kâmil hale getirmelidirler.

### 1.4.3. TABİAT KANUNLARI

"Sözlükte "yaratmak, inşa etmek, biçim vermek; mühürlemek" anlamlarındaki tab' masdarından isim olan tabîat eski lügatlerde "yaratılış, seciye, yaratılıştan gelen aslî yapı" manalarında kaydedilir."[142] Tabiat sözcüğünde "bir nesneye belirli bir suret verme, bir nesneyi damgalama" anlamını da göz önünde bulundurmak gerekir. Zira bu ya yaratılıştan dolayı ya da sonradan kazanılan bir alışkanlığın, bir âdetin sonucu "nefse belirli bir suretin nakşedilmesi" anlamına gelmektedir.[143]

"Terim olarak tabiat, bir varlığı belirleyen özelliklerin tamamını, hareket sağlayıcı güç diye kabul edilen etkeni, doğuştan sahip olunan aslî yapıyı (fıtrat), bilimsel veya metafizik açıdan ele alınan maddî dünyayı, hareketin ve onu takip eden sükûnun ilkesini, kültür ve tekniğin etkisiyle değişikliğe uğramamış olan şeyi ve nefsin ilk güçlerinden birini ifade eder."[144]

#### 1.4.3.1. Tabiat Kanunlarının Teşekkülü

Tabiat kanunları, mevcudatın ortaya çıkışı ile ilgili bir husustur. "Acaba şu varlıklar nasıl meydana geldi" sorusu insanlığın başlangıcından bu yana felsefenin en önemli problemlerinden biri olmuştur. İlk dönemlerdeki filozofların ileri sürdükleri spekülatif görüşler 17. yüzyıldan itibaren yerini bilimsel ifadelere bırakmıştır.[145] Tabiat kanunları fikri, özellikle olayları tesadüfe ve tabiatüstü nedenlerle açıklayanlara bir karşı tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı da tabiat bilimleriyle uğraşan insanlar olaylar arasında değişmeyen sabit ilişkiler aramaya başlamışlardır.[146]

---

[141] "Biz onlara hem ufuklarda ve hem kendi nefislerinde delillerimizi göstereceğiz…" (Fussilet, 41/53) .
[142] Şaban Ali Düzgün, *Tabiat Maddesi*, DİA. c. 39, s. 325.
[143] el- İsfahani, *a.g.e.,* s. 913.
[144] Düzgün, *Tabiat Mad.,* s. 325.
[145] Veysel Kasar, *Yaratma Sıfatı Bağlamında Tabiat Kanunları,* Kelam Araştırmaları 8:1 (2010), s. 211-212.
[146] S. Hayri Bolay, *Zorunsuzluk Doktrininde Tabiat Kanunlarının Mahiyeti Yeri ve Önemi*, İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, Sayı 5, s. 167.

Olaylar arasında belli kanunlar olduğunu tespit eden insanlar, bunlara "tabiat kanunları" ismini vermiştir. Bu kanunlar bilimin de temelini oluşturmuş ve bilim bu kanunların üstüne bina edilmiştir. Eşya arasındaki bu düzenli, sistematik, sürekli ve sebep-sonuç ilişkisi içerisinde cereyan eden "bu kanunlar kim tarafından ve ne zaman konuldu" sorusu insanlığın çözmesi gereken bir problem olarak karşısına çıkmaktadır.[147] Şimdi bu sorunun cevabına müfessirimizin gözüyle bakmaya çalışalım.

Elmalılı merhum, arşın su üzerinde olma meselesini tefsir ederken[148] "Arşı da su üstündeydi"[149] ve "Sonra O, arş üzerine istiva etti"[150] ayetlerini beraber mütalaa etmek gerektiğini düşünmektedir. Zira bu iki ayette de geçen "arş" kelimesi bilinen "taht" manasından alınmış olup "saltanat" anlamı kinayeli olarak vurgulanmıştır. Allah'ın arşı, O'nun ilahi saltanatı, hükümdarlığı ve iktidarı demektir. Bundan dolayı, arşın su üzerinde olması mekân ve cisimle alakalı bir mevzu değildir.

"O, öyle bir Allah'dır ki, hanginizin daha güzel amel işleyeceğini imtihan etmek için gökleri ve yeri altı günde yarattı. Arşı da su üstündeydi…"[151] ayetinde geçen göklerin ve yerin yaratılması ifadesiyle anlatılmak istenen şey âlemin kendisi olmaktadır. Arş da âlemin içerisinde olması hasebiyle "O'nun arşı su üstündeydi" ifadesinden hareketle önce arşın, daha sonra da yer ve göklerin yaratılması veya arşın bunların yaratılmasının haricinde vücut bulması gibi bir ihtimal mümkün değildir. Ayette de açıkça görüldüğü üzere arş da âlemin yaratılma günlerini ifade eden altı gün içerisinde yaratılmıştır.[152] "Şüphesiz Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra Arş üzerine hükümran oldu."[153] ayeti de bunu teyit etmektedir. Zira yerin ve göklerin yaratılması zikredildikten hemen sonra arşa istiva meselesi mevzu edilmiştir. Arş da bunlarla beraber yaratılmış olmalı ki istiva mümkün olsun.[154]

---

[147] Kasar, *a.g.m*, s. 212.
[148] Bu mesele ayetin bir kısmında geçmekle beraber ayetin tamamı şu şekildedir: "O, öyle bir Allah'dır ki, hanginizin daha güzel amel işleyeceğini imtihan etmek için gökleri ve yeri altı günde yarattı. Arşı da su üstündeydi. Onlara "öldükten sonra tekrar dirileceksiniz" dersen, o kâfirler de kesinlikle sana: "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değildir." diyecekler." (Hud, 11/7).
[149] Hud, 11/7.
[150] A'râf,7/54.
[151] Hûd, 11/7.
[152] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 520.
[153] A'râf, 7/54.
[154] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s.520.

Bu ayetin tefsirinde müfessirimizin dikkat çektiği hususlardan birisi de ilk yaratılış esnasında yani altı gün zarfında "sünnetullah, âdetullah" tabir edilen tabiat kanunlarının henüz daha teşekkül etmediği gerçeğidir. Zira o ilk yaratılış aşaması daha önce hiçbir benzeri olmayan ve yoktan var edilen bir aşamadır. Her bir mevcudun yaratılmasında Allah'ın hüküm ve kudreti benzersiz ve yoktan tecelli etmekteydi. O günlerde/o yaratılmalarda daha sonraları oluşacak olan tabiat kanunları geçerli değildi ve hep harika ve mucize diyebileceğimiz eşsiz, benzersiz hadiseler cereyan ediyordu. Âdet veya kanun dediğimiz kuralların tamamı, ilk ortaya konduğu andan itibaren hep bir tekrarı ve birbirine benzeyişi takip ettiği için fen bilimlerince tabiat kanunları olarak isimlendirilmiştir. İnsan yaratılmadan insan tabiatından söz etmemiz mümkün olmadığı gibi kâinat yaratılmadan da tabiat kanunlarından bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla mahlûkatın hepsinin ilk yaratılmaları bu söz konusu olan kuralları delen birer harikalardır. Ayette geçen "arş su üzerinde idi" ifadesi semavat ve arzın yaratıldığı o altı günde ilahi saltanat âdetsiz, kuralsız, kanunsuz cereyan ediyordu manasına gelmektedir. "Sonra arş üzerine istiva etti" ayeti ise bundan sonra kanunlar koymak suretiyle tecelliler devam etti demek olur.[155]

"Şüphesiz Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra Arş üzerine hükümran oldu. O, geceyi durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örter; güneş, ay ve yıldızlar emrine âmâdedir. İyi biliniz ki yaratma ve emir O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir."[156] ayetindeki "İyi biliniz ki yaratma ve emir O'nundur" kısmı da konumuzla ilgilidir. Zira H. Yazır, buradaki "emr" kelimesinin "kanun" manasına da geldiğini ifade etmektedir. Buna geçmeden evvel tefsirlerde kelimeye nasıl anlamlar verildiği üzerinde biraz durmak yerinde olacaktır.

Zemahşeri (ö. 538/1144) ayetin ilgili kısmını tefsir ederken "Her şeyin yaratıcısının Allah olduğunu ve yarattığı bu şeylerde de istediği gibi tasarruf edecek olanın yine O olacağını"[157] ifade eder. Razi, (ö. 606/1210) belirli bir hacmi ve tayin edilmiş bir miktarı olmayan şeylerin "ruhlar" ve "emir" âleminden olacağını söylemiştir.[158] Dolayısıyla kelimeye ruhani varlıkları içine alan âlem manası vermiştir. Elmalılı merhum da ilgili kısmı tefsir ederken başlangıçtan sona kadar yaratma fiilinin Allah'a

---

[155] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 520-521.
[156] A'râf, 7/54.
[157] Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, c. 2, s. 450.
[158] Fahruddin er-Razi, *Mefatihu'l-Gayb,* Daru'l-Fikr, Beyrut, c. 14, s. 124.

ait olduğunu bununla beraber şeriat koyma yetkisinin de yine O'na ait olduğunu ifade eder. Yine hacmi belli olan mahlûkatın da hacmi belli olmayan mahlûkatın da Allah'a ait olduğunu beyan ederek "emr" kelimesine Razi'nin verdiği manayı vermiş olur. Ayrıca yaratmanın da yürütmenin de Allah'a ait olduğunu söyler. Bütün bunlarla beraber icadın, harikanın, kanunun ve her şeyin Allah'ın tasarrufunda olduğunu beyan eder. Burada bizi daha çok ilgilendiren kısım "emr" kelimesine verdiği "kanun" manasıdır.[159] Zaten yukarıda da şeriat koyma yetkisinin ancak Allah'a ait olduğunu söylemişti. Madem Tabiat kanunları –doğru ifade şekliyle adetullah- da Allah'ın bir şeriatıdır. Dolayısıyla hadiselerin cereyanında geçerli olan bu kanunların da yaratıcısı Allah'tır.

Tabiat kanunlarının teşekkülüyle ilgili bu bilgilerden sonra "acaba bu kanunlar değiştirilemez kanunlar mıdır yoksa her ne kadar artık bir kanun halini de almış olsalar değişmesi mümkün müdür?" sorusu akla geliyor. Tabiat kanunları değişmez/değiştirilemez bir niteliğe sahip değildir. Allah, nasıl ki bu kanunları hiç yokken yaratmış ve hadiselerin cereyanı için zahirde bir sebep kılmış öyle de bunları istediği zaman değiştirir veya ortadan kaldırır.

Yeryüzünün uzatılıp enine boyuna yayılıp döşenmesi ile alakalı ayeti[160] tefsir ederken "Göklerle yer bitişik idiler de biz onları birbirinden ayırdık"[161] ayetini de zikreden Elmalılı, başlangıçta bitişik olan yerin, göklerin arasından çekilip alınarak ona has bir en-boy verilmek suretiyle canlıların yaşayabileceği bir hale sokulmasının büyük bir nimet olduğunu söyler. Yeryüzünün bu şekli alması ve gökyüzünden hal-i hazırdaki uzaklığını elde etmesi kendindeki bir güç ile meydana gelemeyeceği gibi gökyüzünün onu kendinden uzaklaştırmasıyla da ortaya çıkamaz. Zira bu güç, kudret, ilim ne yeryüzünde ne de gökyüzünde vardır. Yok olan bir şey, kendi kendini var edemez. Dolayısıyla yerin de kendini yoktan var edip, şu an ki mükemmel konumunu elde etmesi mümkün olmadığı gibi gökyüzünün de yeri kendinden ayırarak bu halini vermesi

---

[159] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 63.
[160] "Yeryüzünü enine boyuna yayıp döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar meydana getiren ve yeryüzünde meyvelerin hepsinden iki çift yapan O'dur. Sürekli olarak gece ile gündüzü birbirine dolamaktadır. Düşünecek olan bir kavim için bunda muhakkak ki, ibretler vardır." (Ra'd 13/3).
[161] Enbiya, 21/30.

mümkün değildir. Yerin yaratılması ve bu halini alması ancak bir müsebbibin var etmesi sonucu olabilir. O da hiç şüphesiz ki Allah'tır.[162]

Yeryüzünün gökyüzünden ayrılarak farklı bir konum alması her şeyden evvel tabiatın tekdüzeliğini altüst eden bir olaydır. Çünkü ilk yaratıldığında gökyüzüyle beraber olan arz ondan ayrılıp farklılaşmış ve gökyüzüne ait olan kuralların ve kanunların haricine çıkmıştır. Kâinata yeni ve değişik bir cisim olarak ilave edilmiş olan yeryüzü, üzerinde yaşayacak canlılar için bir başlangıcı ifade ederken, kendisinden önce var edilmiş olan gökyüzü için ise kendisinden farklı ve yeni bir durumdur. Eğer gökyüzü için geçerli olan tabiat kanunları değiştirilemez, farklılaştırılamaz bir mahiyete sahip olsaydı yeryüzünün meydana gelmesi mümkün olmazdı. Zira yeryüzünün ana maddesi de gökyüzü idi ve onun için geçerli olan kurallar yeryüzünü oluşturan madde için de cereyan ediyordu.[163] Fakat her şeyin yaratıcısı, kanunların koyucusu olan ve koymuş olduğu kanunların esiri olmayan Cenab-ı Hak yeryüzünü gökyüzünden ayırmış ve onu yeni, farklı bir biçimde halk etmiştir.

Yerin gökyüzünden ayrılması misalinde de olduğu gibi Allah dilediği zaman koymuş olduğu kanunu değiştirir ve yerine başka bir kanun vazedebilir. Dolayısıyla tabiat kanunları değiştirilemez ve her daim devam edecek bir niteliğe sahip değildir. İşte bu özellik, bizi tabiat kanunlarının bir koyucusu bulunduğu düşüncesine yöneltmektedir.

#### 1.4.3.2. Tabiat Kanunlarının Koyucusu

Kâinatta zamanla değişiklikler ve yenilikler olabilmektedir. Bu değişimlere ve farklılaşmalara tekâmül ve tahavvül namı verip meseleyi vuzuha kavuşturmak öyle kolay değildir. Çünkü değişme, olgunlaşma ve farklılaşma da durduğu yerde kendi kendine meydana gelecek hadiseler olmayıp, onları meydana getirecek bir sebebe ve müsebbibe ihtiyaç vardır. Herhangi bir şeyin aniden veyahut da uzun yıllar sonra başına gelecek olan değişimi ve gelişimi tabiata havale edip "tabiat kendini değiştirdi" demek doğru olmaz. Zira bu tabiat denilen şeyin tabiat olmadığını kabul etmek manasına gelir. Tabiat denilen şeyi tabiat olması haysiyetiyle ancak değişmezlik ilkesinin varlığıyla düşünebiliriz. Bundan dolayı "tabiat kanunları değişmez" fikri umum arasında kendine yer bulmuştur. Hâlbuki kâinatta değişim, olgunlaşma, çoğalma ve nevilere ayrılma

---
[162] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 120.
[163] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 121.

hadiseleri sürekli cereyan etmektedir. Her değişim ise ilk meydana çıktığında normal olarak nitelendirdiğimiz yeknesak kurallara karşı bir hareket ve isyan sayılır. Bu cihetle de bu değişimler birer harikayı ifade ederler.[164] O halde ilk yaratılışta olduğu gibi tabiatta meydana gelen bütün değişimlerin ve yeniliklerin asıl sebebi/müsebbibi tabiatın kendisi olmayıp gerçek ve tek müsebbib olan Allah Teâlâ'dır ki tabiatları hem icad ediyor hem de birbirinden ayırıyor. Hiç ortada olmayan tabiatları ortaya çıkardığı gibi kendi halinde kalmış olsa, değişmesi mümkün olmayan tabiatları değiştirip veya olgunlaştırıp başka bir tabiat haline sokuyor.[165] "Ağır bulutları kaldırıp yüklendiği zaman"[166] ayetinin ihtarında böyle bir değişim söz konusudur. Ağır bir mahiyete sahip su taneciklerinin (yağmur yüklü bulutların) kendisinden daha hafif olan hava üzerinde durması gayet dikkat çekici bir hadisedir. Burada hafif ile ağır arasındaki hükmü/münasebeti değiştiren tabiatların kurallarını ters yüz eden bir kudretin olduğu açık bir şekilde ortaya çıkar.[167] Kudret-i mutlaka sahibi bir Zatın müdahalesiyle tabiat kanunu başka bir kanuna inkılâp etmiştir. Bu kanunun farkına varan insanoğlu da bundan istifade ile ağır olan uçak vb. aletleri hafif olan havanın üstüne bindirerek gidecekleri mesafeyi zaman açısından kısaltmışlardır.

Kâinatta meydana gelen her değişiklik bir müsebbibi iktiza ettiğinden dolayı bu değişikliklerin hepsi Allah'ın varlığına birer delildir. Bununla birlikte Allah'ın arşa istivası söz konusu olduğundan yani artık yeknesak ve değişmez tabiat kanunları devrede olduğundan dolayı meydana gelen hadiseler daha çok bunlara hamledilmeye başlanmıştır. Ancak, tabiat kanunlarına aykırı bir şekilde ortaya çıkan harikalar/mucizeler bu kurallara bağlanamazlar. Dolayısıyla insanlar bu tür olağanüstü hadiseleri görünce Allah'ı hatırlar oldular. İşte yeryüzünün gökyüzünden ayrılması olayı da bu tür harikalardandır.[168] Onun için Allah, Kur'an'da bu ayrılmayı düşünenlere ihtar etmektedir.

İnsanların tabiat olarak nitelendirdikleri Allah tarafından ikame edilmiş olan bu kanunları ihtiyar sahibi, kudreti olan ve ilme haiz bir şekilde tasavvur etmek son derece

---

[164] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 341.
[165] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 121.
[166] Ayetin tamamı şu şekildedir: "Rahmetinin önünde müjdeci olarak rüzgârları gönderen O'dur. O rüzgârlar, yağmur yüklü bulutları yüklenince, onu kurak bir memlekete gönderir, sonra onunla yağmur yağdırır ve onunla her çeşit ürünü yetiştiririz. İşte Biz, ölüleri de böyle diriltiriz. Gerekir ki düşünür, ibret alırsınız." (A'raf, 7/57).
[167] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 69.
[168] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 122-123.

yanlış bir telakkidir. Zira "tabiiyyunların, mevhum ve hakikatsiz, tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-i hariciye sahibi ise, ancak bir sanat olabilir, sâni olamaz. Bir nakıştır, nakkaş olamaz. Ahkâmdır, hâkim olamaz. Bir şeriat-ı fıtriyedir, şâri' olamaz. Mahlûk bir perde-i izzettir, hâlık olamaz. Münfail bir fıtrattır, fâtır bir fâil olamaz. Kanundur, kudret değildir, kadîr olamaz. Mistardır, masdar olamaz."[169]

Bütün bu açıklamalardan sonra hala tabiatı yetkin bir kuvvet olarak görmek, cehaletten başka bir şey değildir. Tabiat kanunlarının kâinatta söz sahibi olduğu iddiasını ilmi bir takım esaslara dayandırmaya çalışmak da ayrı bir garabet olsa gerek. Zira herhangi bir işe hikmetli denilebilmesi için hem ilmi esaslara dayanmalı ve ilmin esaslarına uygun olarak amele dönüşmeli hem de kötülüğü ve zararı hedeflememiş olmalıdır. Buradan hareketle amele dönüşmesi mümkün olmayan kuru bir bilginin hikmet olarak isimlendirilemeyeceği gibi ilmi esaslara bağlı olmadan tesadüfî olarak ortaya çıkan herhangi bir iş de hikmet olarak adlandırılamaz. İşte bundan dolayıdır ki ilahi hikmetin içinde ne kuru bir bilgi vardır ne de rastgele ortaya çıkan bir hareket, iş ve hadise vardır. Dolayısıyla sebepler düzenini esas alarak kurulmuş olan ilmin hakikati tesadüfü kabul etmez. Tesadüf hakikat ve ilim noktasında değil sebepleri bilmeyen cehalet noktasında mevcuttur. Merkezine tesadüfü alan düşünce daima cehalet içerisinde mahkûmdur. Böyle olduğu içindir ki eninde sonunda varlığın başlangıcını kör tesadüfe dayamaktan kendisini kurtaramayan tabiatperestlik, ilmi olmayan bir düşüncedir. Bütün fen ilimlerinin ortaya koymuş olduğu prensiplere ters düşen bir cehalet örneğidir. Bütün olayları bu şekilde tesadüfe havale eden fikrin kendisinde de eserlerinde de hikmet aramak akıldan uzak bir gayrettir.[170]

Bu cehaletten daha vahim bir durum vardır ki o da tabiat kanunlarının ezeli olduğunu iddia etmektir. Zira böyle bir düşünce sahibini küfre düşürür. Bu meseleyi müşahhas bir misal üzerinden anlatacak olursak şunları söyleyebiliriz:

Cenab-ı Hak Yahudilerden bahsederken onların kalplerini mühürlediğini haber vermektedir.[171] Kalplerinin mühürlenme sebebi ise küfürlerindeki ve alışkanlıklarındaki ısrarlarıdır. Bu ısrarları neticesinde Allah küfrü onlar için bir huy haline getirmiştir.

---

[169] Said Nursi, Lem'alar, *Altınbaşak Neşriyat,* İstanbul, 2007, s. 196.
[170] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 2, s. 211.
[171] "Verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberlerini öldürmeleri ve "kalblerimiz kılıflıdır" demelerinden dolayı (başlarına türlü belalar verdik). Doğrusu Allah, inkârları sebebiyle onların kalplerini mühürlemiştir. Pek azı hariç onlar inanmazlar." (Nisa, 4/155).

Bundan dolayı da az bir kısmı hariç iman etmemişlerdir. Verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberlerini öldürmeleri ve "kalblerimiz kılıflıdır" demeleri,[172] küfrü kendilerine tabiat edinmeleri, Hz. Meryem hakkında büyük bir iftirada bulunmaları[173] ve Hz. İsa'yı biz öldürdük demeleri[174] sebebiyle Allah Yahudileri gazaba ve alçaklığa düçar etmiş ve belalarını vermiştir.[175]

Burada mevzuumuzla alakalı olan kısım Hz. Meryem'e iftira atılması meselesidir. Hz. Meryem oğlunu babasız olarak dünyaya getirince Yahudiler tarafından zina etmekle suçlanmıştı. Allah'ın bu açık mucizesini iffetli bir hanıma iftira etmek suretiyle örtmeye çalışmışlardı. Elmalılıya göre bu iftiranın sebebi, Yahudilerin, Allah'ın insan eli dokunmadan bir kadından çocuk yaratamayacağına dair olan düşünceleridir. Babasız bir çocuk yaratmayı Allah'ın kudretinden uzak görüp inkâr etmişlerdir. Bunu inkâr etmek ise aslında tabiatın ezeli olduğunu ve hiçbir gücün onu değiştiremeyeceğini kabul etmek manasına gelir ki bu da Allah'ı inkârdan başka bir şey değildir.[176] Dolayısıyla tabiat kanunlarının ezeli olduğunu ve asla değiştirilemeyeceğini iddiasında bulunmak, Allah'ın kudretini kabul etmemek anlamını taşımaktadır. Bu kudreti kabul etmemek ise Allah'ı inkâr manasına gelir.

Tabiat kanunlarını yoktan yaratan Allah olduğu gibi hikmetinin gereği olarak zaman zaman değiştirerek var olan kanunların dışına çıkartan ve böylelikle yeni bir kanun vazeden de yine Allah'tır. Tabiatperestlik ise ilmi dayanağı olmayan bir cehalet örneğidir. Daha vahimi de bu kanunların ezeli olduğunu iddiadır ki bu da kişiyi küfre düşürür.

#### 1.4.3.3. Tabiat Kanunları Ve Zorunsuzluğu

Allah'ı bize tanıtan iki kitap vardır. Birisi, Cenab-ı Hakk'ın Kelam sıfatının bir tecellisi olan ve peygamberleri aracılığıyla gönderdiği vahiyleri içeren İlahi kitaplardır. Diğeri ise Allah'ın İrade ve Meşietinin veya Tekvin sıfatının tecellisi olan Kâinat kitabıdır. Dolayısıyla Allah'ın iki tarz şeriatından bahsetmek mümkündür. Şeriatın birisi Kelam

---

[172] Nisa, 4/155.
[173] Nisa, 4/156.
[174] Nisa, 4/157.
[175] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 3, s. 118-119.
[176] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 3, s. 118.

sıfatına dayanan ve kitaplar aracılığıyla bildirilen hükümler, diğeri ise İrade ve Kudret sıfatlarının tecellisi ile ortaya çıkan ve kâinatta cari olan kanunlardır.[177]

Buradan hareketle de şunu rahatlıkla ifade edebiliriz ki Allah'ı bize kesin bir şekilde tanıtan iki ayet çeşidi vardır. Biri "icad ve yaratılış kitabındaki fiilî ayetler, diğeri de "indirdiği kitaptaki sözlü ayetlerdir." Bu ikisinin de ayet olarak isimlendirilmesinin nedeni Allah'ın zatına, sıfatlarına ve isimlerine olan kesin delaletleridir. Bu iki kitap biri diğerini işaret eden ve birbirini tefsir eden, açıklayan kitaplardır.[178] Bu iki kitap ve bu iki şeriat arasında tenakuzun olması ihtimal dışıdır. Kur'an ve kâinatı anlamaya çalışan herkes kâinattaki kanunlarla Kur'an hakikatlerinin asla çelişmeyeceğini kolayca anlayabilir. Zira kaynağı tek olan bu iki kitabın/iki şeriatın çelişmesi kesinlikle mümkün değildir.[179]

Kâinat kitabının ne manaya geldiğine kısaca değindikten sonra şimdi bu kitabın şeriatı, kanunları diyebileceğimiz tabiat kanunların mahiyeti üzerinde duralım.

Tabiat kanunları olaylar arasındaki sabit nispetlerdir. Bu kanunlar eşyanın kendisinden kaynaklanan bir emir ve kuvvet değildir. Tabiat kanunları, yalnızca, eşyanın hareketlerine ait gözlemlerin formüle edilmiş ve kısaltılmış şeklidir.[180] Eşyanın arasındaki zahiren değişmez görünen ilişkinin ifade edilmesi ve ortaya çıkarılmasıdır. Fakat bu değişmezlik eşyanın kendi zatından kaynaklanmamaktadır. Kâinat da bu kanunlar tarafından idare edilmemektedir.[181] Kâinat her şeyiyle Allah tarafından idare edilmektedir. Aslında "sünnetullah" olarak isimlendirilmesi gereken ve yanlış olarak tabiat/doğa kanunları olarak isimlendirilen bu kuralları koyan da yine Allah'tır.[182] Kanunlar tek başlarına bir anlam ifade edemeyeceği için illa ki bunları uygulamaya koyan birilerinin de olması gerekir. Nasıl ki devletlerin anayasalarındaki kanunlar onları tatbik eden gerekli kurumlar olmadan kendi başlarına ülkelerdeki problemlere çözüm olamazlar, aynı şekilde kâinattaki kanunlar da Allah'ın irade ve kudreti olmadan asla bir

---

177 Veysel Kasar, *Yaratma Sıfatı Bağlamında Tabiat Kanunları*, Kelam Araştırmaları 8:1 (2010), s. 213.
178 Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1 s. 468-470.
179 Mehmet Okuyan, *Kur'an'ın Tabiat İlimlerine Bakışı,* Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi, Nisan, Mayıs, Haziran, 99 Sayı: 16,17,18. s. 150.
180 Muhittin Bağçeci, *Mucizenin İmkânı ve Tabiat Kanunlarının Zorunsuzluğu*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:1, Kayseri, 1983, s. 171.
181 Bağçeci, *a.g.m.*, s. 171.
182 Kasar, *a.g.m.,* s. 211.

faaliyette bulunamazlar. Dolayısıyla bu kanunları koyan Allah olduğu gibi bu kanunları işleten ve yürüten de ancak O'dur.

Allah haricindeki her şey mümkün olduğu gibi tabiat kanunları da mümkündür. Kur'an'a göre kâinatta cari olan bu kanunlarla ortaya çıkan nizam mutlak bir mekanizma değildir. Kâinatın bu kanunlar doğrultusunda işlediği bir hakikattir. Fakat bu işleyiş kesinlikle Allah'tan bağımsız değildir ve O istediği zaman bu hal-i hazırdaki düzeni değiştirebilir, bu kanunları geçersiz kılabilir.[183]

Adetullah[184] olarak da isimlendirilebilecek bu kanunlar arasında bir sebep-sonuç ilişkisi göze çarpmaktadır. Eşyanın meydana gelmesinde de bu ilişki dikkatleri çekmektedir. Fakat eşya arasındaki bu ilişki zorunlu bir ilişki değildir. "Zâhirî bir sebep mevcut olduğu halde sonuç meydana gelmeyebileceği gibi[185] görünen bir sebep bulunmadan da sonuç[186] oluşabilmektedir."[187] Meydana gelen hadiselerin birbirini takip ederek vuku buldukları bir gerçekliktir. Fakat ortaya çıkan olaylarda o olaya sebep olan hadise ile neticesi arasındaki bağ zorunlu bir bağ olmayıp alışkanlık halini aldığından dolayı zorunlu zannedilmiştir. Gazali'ye göre tabiat hadiseleri arasındaki bu ilişki Allah'ın bir âdetidir. Lakin bu münasebet zorunlu ve bağlayıcı olmadan bu şekilde devam eder, gider.[188] Bütün varlık ve hadiselerin asıl müsebbibi ve yaratıcısı Allah'tır. Bu gerçek "Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin mülkiyeti sadece Allah'a aittir. O, dilediğini yaratır. Allah, her şeye kadirdir."[189] "Onlar gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmakla yorulmayan Allah'ın ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet,

---

[183] Ömer Özsoy, *Sünnetullah, Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması,* Fecr Yayınevi, Ankara, 1994, s. 28.
[184] İlyas Çelebi, *Sünnetullah Maddesi,* DİA. c. 38, s. 159.
[185] Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı halde ateşin O'nu yakmaması buna misal verilebilir. Yanmak için bir sebep olan ateş olduğu halde Hz. İbrahim'in yanmaması sebeplerin zorunlu olmadığını göstermektedir. "Biz: "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol" dedik." (Enbiya, 21/69) ve "Kavminin (İbrahim'e) cevabı ise, "Onu öldürün, yahut yakın!" demelerinden ibaret oldu. Ama Allah onu ateşten kurtardı. Doğrusu bunda, iman eden bir kavim için ibretler vardır." (Ankebut, 29/24) ayetleri bu hakikati ifade etmektedirler.
[186] Hz. Meryem'in babasız olarak Hz. İsa'yı dünyaya getirmesi de sebep olmadan sonucun meydana gelebileceğinin güzel bir misali olup sebep-sonuç arasındaki ilişkinin zorunlu olmadığını ortaya koymaktadır. "(Meryem): "Ey Rabbim, bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?" dedi. Allah: "Öyle ama Allah dilediğini yaratır, bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece 'ol!" der, o da hemen oluverir." dedi." (Al-i İmran, 3/47) ayeti bunu ifade eder.
[187] Yusuf Şevki Yavuz, *İlliyyet Maddesi,* DİA. c. 22, s. 122.
[188] İmam Gazali, *Tehafüt El-Felasife (Filozofların Tutarsızlığı),* çev: Bekir Sadak, Ahsen Yayınları, İstanbul, 2002, s. 181-192.
[189] Maide, 5/17.

şüphesiz ki, O'nun her şeye gücü yeter."[190] ayetleri her şeyde Allah'ın hükümranlığı olduğunu ve gerçek müsebbibin O olduğunu açı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Sebep-sonuç arasında bir zorunluluk kabul etmek, Allah'ın sebeplere muhtaç olduğu manasına geldiği gibi O'nun irade ve kudretini de sınırlandırmış olacaktır. Ayrıca "hiçbir maddî sebep etki gücüne sahip değildir; herhangi bir nesneye tesir ederek bir sonuç meydana getirmek onu yaratmak demektir, bu ise yalnız Allah'a mahsustur."[191] Dolayısıyla sebep-sonuç arasındaki bu ilişki zorunlu bir ilişki değildir. Sünnetullah/adetullah olarak ifade edilmesi daha doğru olan tabiat kanunları da zorunlu olamaz.

---

[190] Ahkaf, 46/33.
[191] Yavuz, *a.g.mad*. s. 122.

# İKİNCİ BÖLÜM

# ELMALILI'YA GÖRE MUCİZE-BİLİM İLİŞKİSİ

## 2.1. MUCİZE-BİLİM İLİŞKİSİ

Elmalılı'nın mucizeyi bilim karşısında nasıl bir yere konumlandırdığını izah etmeden önce yine müfessirimizin nazarıyla mucizelerin birtakım özellikleri üzerinde durulacaktır. Bu mevzular işlendikten sonra mucizelerin bilim karşısındaki yeri ve konumu onun bakış açısından değerlendirilecektir.

### 2.1.1. MUCİZELERİN ÖZELLİKLERİ

#### 2.1.1.1. Mucizelerin Maddi Sebeplere Bağlı Olması ve Hikmeti

Kâinatta meydana gelen hadiselerin arasında bir sebep-sonuç ilişkisi gözükmektedir. Bu ilişkinin zorunlu olmadığına daha önce kısmen değinmiştik. Her ne kadar bu ilişki zorunlu olmasa da eşya arasında böyle bir ilişkinin varlığı da reddedilemez bir hakikattir. Bu ilişkinin birçok hikmetleri[192] olabilir. Acaba mucizeler ile maddi sebepler arasında da böyle bir ilişki var mıdır? Eğer varsa bunun hikmeti ne olabilir? Şimdi bu soruların cevabını bulmaya çalışalım.

Kavmi için su isteyen/yağmur duasına çıkan Hz. Musa'ya Cenab-ı Hak "asanla taşa vur" buyurmuş, bu emrin yerine getirilmesiyle İsrailoğullarının her bir boyu için on iki pınar fışkırmış[193] ve müstakil bir mucize[194] bu şekilde gösterilmiştir. Burada dikkat

---

[192] Bu hikmetlerden birisi sebeplerin Allah'ın zat-ı mukaddeslerine perde olmasıdır. Zira Allah'ın izzet ve celali böyle ister. Ayrıca sebepler, haksız şikâyetlerin ve asılsız itirazların Cenab-ı Hak'a değil de sebeplere yönelmesi için vazedilmişlerdir. Ölüm hadisesinde Azrail'in Allah'a, hastalıkların ve musibetlerin de Azrail'e perde olması buna güzel bir misaldir. Fakat ölüm hadisesinde de olduğu gibi her hadisede asıl fail Allah'tır. Sebepler sadece bir perdedir. (Said Nursi, *Tılsımlar,* Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2009, s.47).

[193] Bakara, 2/60.

[194] "Tefsircilerin çoğu bu istiskânın da menn ve selva ile beraber olduğunu beyan etmişler, ancak Ebu Müslim İsfehanî bu sözün müstakil oluşunu nazar-ı dikkate alarak, bunun ayrıca bir mucize olduğunu

çeken bir husus, su isteyen Hz. Musa'ya, kuru taşları yarıp su çıkarmaya hatta ortada taş bile olmadan su yaratmaya kadir olan Cenab-ı Hakk'ın asâsını taşa vurmasını emretmesidir. Elmalılı'ya göre eğer bu emir karşısında Hz. Musa derhal asayı taşa vurmayıp da asayı taşa vurmakla suyun ne alakası var tarzında şahsi birtakım düşüncelere dalsaydı belki de kendisine bu mucize verilmeyecek ve yapılan dualar boşa çıkacaktı. O halde bu harikadaki en büyük sır asanın taşa vurulması gibi maddi bir sebebin ilham edilmesinde ve bu mucizenin o sebebe bağlanmasındadır. Her şeye kadir olan Allah bu nimeti maddi bir sebebe teşebbüs edilmesi üzerine ihsan ediyor. Tabi ki burada manevi sebep olan duayı ihmal etmemek gerekiyor. Zira bu manevi teşebbüs (dua), maddi sebebin de ilhamı oluyor. Bu sebepler bir araya gelince de Cenab-ı Hak bu tür nimetleri/harikaları ihsan ediyor.[195] Buraya kadar olan ifadelerden de anlaşılıyor ki Allah mucizeleri peygamberlere verirken belli bir maddi sebebe bağlı olarak veriyor.

Konuyu daha da ayrıntılı bir şekilde izah etmeye geçmeden önce şunu da beyan etmek gerekir ki peygamberlerin nübüvvetine delil, sadece göstermiş olduğu mucizeler değildir. Ahlakları, suretleri ve daha başka hasletleri de Allah'ın elçileri olduklarını gösteren şahitlerdir. Dolayısıyla her hallerinin olağanüstü olması lazım değildir. Zira bütün insanlığa hakiki imam olabilmeleri için birçok davranışlarında diğer insanlar gibi olmalı yani onlar gibi yemeli, içmeli, konuşmalı ve uyumalıdır. Aksi taktirde hakiki bir imam olmaları mümkün değildir.

Bu gerçek onların hiç mucize göstermeyeceği manasına gelmemelidir. Bilhassa inatçı münkirlere, peygamberliklerini ispat etmek maksadıyla mucize de gösterirlerdi. Fakat bu mucizeler, sırr-ı teklif olan imtihan ve tecrübe gereğince apaçık bir şekilde ve ister istemez tasdike mecbur edecek tarzda meydana gelmez ve insanların ihtiyarını ellerinden almazdı. Çünkü imtihanın sırrı ve teklifin hikmeti iktiza eder ki, akla kapı açılsın ve aklın ihtiyarı elinden alınmasın. Eğer gayet açık[196] bir şekilde olsa, o zaman

---

söylemiştir." (c. 1, s. 306) Elmalılı yaptığı bu nakille Ebu Müslim'in görüşünü tercih etmiş gözükmektedir.

[195] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 307.

[196] Buradaki "açık" kelimesi üzerinde biraz durmak istiyoruz. Zira Elmalılı "Meryem oğlu İsa'ya beyyineler verdik" (Bakara, 2/87) ayetinde geçen beyyine kelimesini "kendisi açık seçik, artık bir başka şeyin açıklamasına ihtiyacı kalmamış olan belge" şeklinde izah etmekte ve peygamberlerin mucizelerinin bu çeşit belgelerden olduğunu söylemektedir. (c.1, s. 337) Bu da bizim ifadelerimizle çelişir bir görüntü vermektedir. Lakin bir çelişki yoktur. Çünkü müfessirimizin söylediği, mucizelerin peygamberliğe delil olma noktasında gayet açık deliller olduğudur. Başka bir delile de ihtiyaç bırakmaz. Buna katılmamak mümkün değildir. Bizim buradaki kastımız ise peygamberliğe delil olma açısından gayet açık olan mucizelerin, imtihanı ve seçme hürriyetini tamamen ortadan kaldıracak tarzda açık olmadığıdır.

aklın ihtiyarı kalmaz, Ebu Cehil de Ebu Bekir gibi tasdik edip iman eder, imtihan ve teklifin faydası kalmaz, kömürle elmas bir seviyede kalırdı.[197]

Mucizelerin bu özelliğinden dolayıdır ki bunları gören insanlardan bazıları iman ederken bir kısmı ise inkâr etmiştir. En fazla mucize gösteren ( en azından Kur'an'da zikredildiği kadarıyla) peygamberlerden biri olan Hz. Musa'nın kavmi İsrailoğulları buna güzel bir misaldir. Zira bu kavme birçok mucize gösterildi ama yine de inkâr yolunu tercih ettiler. Hatta bu kadar mucize karşısında yumuşayıp imana hazır hale gelmesi gereken kalpleri katılaşıp taş kesildi. "Sonra bunun arkasından yine kalpleriniz katılaştı, şimdi de taş gibi, ya da taştan da beter hale geldi"[198] ayetine mazhar oldular. Kalplerinin katılaşması neticesinde küfür onlar için artık bir tabiat haline geldi. Onların ayrılmaz bir parçası oldu.

Bu ayete gelene kadar onlara verilen birçok mucizeden[199] bahsedilmiş ve en son olarak da kesmeleri emredilen ineğin bir parçasıyla öldürülmüş olan bir insanın katillerinin bulunması için o ölüye vurmaları emredilmiştir. Bunu yapmalarıyla birlikte ölen o kimse dirilmiş ve katillerinin kimler olduğunu haber vermiştir.[200] İşte bu kadar mucizeye şahid olan İsrailoğulları iman etmek yerine inkârı seçmişler, bütün bu olup bitenden sonra kalpleri katılaşmış, onlara gönderilen peygamberler ve getirdikleri mucizeler hiç kâr etmez olmuş, gönülleri taş gibi veya ondan daha da katı hale gelmiştir.[201] Bunlar mucizelerin insanların ihtiyarını ortadan kaldırmadığının güzel bir misalini teşkil etmişlerdir.

Netice olarak mucizelerin maddi sebeplere bağlanmasındaki hikmet, insanların ihtiyarlarını tamamen ellerinden alarak onları iman etmeye mecbur kılmamaktır. Zira inanmak istemeyen inkârcılar için bu maddi sebepler, bir çıkış noktası olup onların o

---

[197] Said Nursi, *Zülfikar Mecmuası,* Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 230.
[198] Bakara, 2/74.
[199] Denizin yarılması ve Firavun'dan kurtulmaları (Bakara 50), "Ey Musa biz Allah'ı açıkça görmedikçe senin sözünle asla inanmayacağız." demeleri üzerine yıldırım çarpması (Bakara 55), Bulutun gölge yapılıp üzerlerine kudret helvası ve bıldırcın indirilmesi (Bakara 57) Asanın taştan su çıkarması (Bakara 60) Tur dağının üzerlerine kaldırılması (Bakara 63) Cumartesi yasağını çiğneyenlerin maymuna çevrilmesi. Gerçi Elmalılı, Mücahid ve takipçilerine de atıf yaparak buradaki dönüşümün manevi olduğunu ve sureten meydana gelmediğinin daha uygun bir tercih olduğunu kabul etmektedir. (Bakara 65) En son olarak da ölünün diriltilmesi (Bakara, 2/73).
[200] Elmalılı bakara kesilmesi emrinin neticesinde ölülerin diriltilmesine çok güzel bir misal olacak büyük bir mucizenin zuhur ettiğini ifade ederek buradaki asıl maksadın haşri ispat olduğu kanaatindedir.( c. 1, s. 323)
[201] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 323-324.

maddi sebeplere takılıp kalmasını neden olur. Meydana gelen bu harika hadiseyi başka bir sebebe (sihir gibi)[202] hamletmesine vesile olur. Fakat bazıları da o maddi sebebin arkasındaki hakiki faili görür ve o mucizenin ancak Allah tarafında yapılabileceğini anlar. Mucizeyi gösteren peygambere iman eder. Bu şekliyle mucizelerdeki maddi sebepler, iman edecek kişi ile iman etmeyecek kimsenin tefrik edilmesini de sağlamış olur. Allah, peygamberleri aracılığıyla mucizeler veriyor fakat bunu aklın iptal edilmesine başka bir ifadeyle akıl tutulmasına yol açacak bir tarzda da gerçekleştirmiyor. Bundan dolayıdır ki mucizeler insanların özgür iradesine ipotek koyacak bir şekilde icra edilmiyor. Onun içindir ki dileyen iman ediyor, dilemeyen ise iman etmiyor.

Mucizelerin maddi sebeplere bağlı olması, onların bilim ile benzeşen yönüdür diyebiliriz. Bu yön dolayısıyla bilimin gösterdiği büyük gerçeklere inanmak istemeyenler tabiat kanunlarına takılıp kalırlar. Yani gerçek sebep olarak onları görürler. Mucizelerin delalet ettiği gerçeklere inanmak istemeyenlerde de aynı durum söz konusudur. Mucizeleri kabul etmek istemeyenler de bu harika olayları birtakım maddi sebeplere havale etmek suretiyle inkâr veya tevil etmektedirler.

### 2.1.1.2. Mucizelerin Verilip Verilmeyeceğini Ancak Allah'ın Bilmesi

Peygamberler, Allah'ın emirlerini insanlara ulaştıran ve O'nun emrinin haricine çıkamayan elçilerdir. Onların, Allah tarafından vazifelendirildiklerinin en büyük delili olan mucizelerde de durum yine aynıdır. Yani her istediklerinde veya Allah'ın tasdikini almadan mucize göstermeleri mümkün değildir.

Nitekim kâfirler, Peygamberimizden "Rabbinden ona bir mucize indirilmeli değil miydi?"[203] demek suretiyle mucize istemiş; "Sen bir uyarıcıdan başka bir şey değilsin ve her kavim için bir hidayetçi vardır"[204] şeklinde cevap verilmiştir. Yine aynı surenin bir başka ayetinde de "Allah'ın izni olmadan herhangi bir âyet getirmek ise hiçbir peygamberin haddi değildir"[205] buyurulmuştur.

---

[202] Firavun ve ona tabi olanların Hz. Musa'nın asası vesilesiyle göstermiş olduğu mucizeyi sihre hamletmelerine atıf yapılmıştır.
[203] Ra'd, 13/7.
[204] Ra'd, 13/7.
[205] Ra'd, 13/38.

Aslında Peygamberimiz (sav), hayatıyla, ahlakıyla ve sahip olduğu bütün meziyetleriyle aslında başlı başına bir mucize iken[206] bu ayeti anlayamayanlar veyahut da anlamak istemeyenler daima başka mucizeler isteyip durmuşlardır. "Bir de "Ona Rabbinden daha başka bir ayet indirilse ya!" diyorlar. De ki: "Gaybı bilmek ancak Allah'a mahsustur, bekleyiniz bakalım, ben de sizinle beraber bekleyeceğim şüphesiz."[207] ayeti bunun örneklerinden sadece biridir.

Bu ayette dikkat çeken asıl husus ise mucizelerin bilgisinin gaybi bir bilgi olması ve bunun da ancak Allah tarafından bilinebileceğidir. İnatla ve kibirle mucize isteyenlere karşı "Gayb ancak Allah'a mahsustur" denilerek onların istedikleri mucizenin henüz gayba ait bir bilgi olduğu ve bunun Peygamber tarafından bile bilinemeyeceği ihtar olunmaktadır. Zira gaybı bilmek ve de onu ortaya çıkarmak Allah'a ait bir iştir. Gayb kullar tarafından bilinemeyeceği için sadece Allah'a has bir bilgidir. Allah onu bir kimseye bildirmediği sürece bilinemez. Mucizenin bilgisinin de gayb olması dolayısıyla daha önce verilen mucizeler ve ayetler haricinde yeni ayetlerin/mucizelerin olup olmayacağı peygamberin bilgisi dâhilinde olmayıp ancak Allah Teâlâ bilir.

Ayetin "bekleyiniz bakalım, ben de sizinle beraber bekleyeceğim şüphesiz" kısmı ise ortada tevhide ve nübüvvete dair bu kadar ayet ve mucize varken bunları inkâr ederek başka ayetler isteyen müşriklerin bu tavrı karşısında Allah'ın iradesinin nasıl tecelli edeceğinin Peygamber (sav) tarafından da bilinemeyeceğini ve O'nun (sav) da merakla beklediğini bildirmektedir.[208]

Mucizelerin asıl kaynağı Allah'tır ve peygamberler, sadece bu olağanüstü hadiselerin bir aracısıdır. Kendilerine verilen bu harikaları, insanlara tebliğ eden emirber bir neferdir. Allah, hikmetinin gereği bazı durumlar da peygamberlerine mucizeler verirken bazı durumlarda da inkârcıların isteklere rağmen mucize vermemiştir. Mucizelerin verilip verilmeyeceğinin bilgisi Allah katında olup gaybî bir bilgidir.

### 2.1.1.3. Mucizelerin İmtihan Olması

İnsanlar dünyaya, neticesi ya cennet olan ya da cehennem olan bir imtihan için gönderilmişlerdir. "O, hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için ölümü ve

---

206 Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 465.
207 Yunus, 10/20.
208 Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 465-466.

hayatı yarattı."[209] ayeti de bu hakikati ifade etmektedir. Bunun neticesi olarak da insanlar dünya hayatında çeşitli imtihanlara tabi tutulmaktadırlar. Bunlardan birisi de mucizelerdir.

Mucizelerin imtihan olması, Hz. Salih'in deve mucizesi örneğinden hareketle izah edilebilir. Kavminin peygamber olduğuna bir delil/mucize istemeleri[210] üzerine Hz. Salih'e (as) deve mucizesi verilmiştir.[211] Kamer Suresi'nde bu nâkanın (dişi deve) bir fitne olduğu beyan edilmiştir.[212] Ayette geçen "fitne" kelimesini birçokları imtihan olarak tefsir etmekle birlikte meşhur ve daha çok bilinen manasının da uygun olduğunu düşünenler olmuştur. Bu mucizenin asıl veriliş gayesi Hz. Salih'in peygamberliğinin ispatıdır. Bu harika olayla O'nun Allah'ın elçisi olduğu açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

Asıl maksadın Hz. Salih'in nübüvvetini tasdik etmek olan bu mucizede O'nun kavmi için bir fitne/imtihan da dercedilmiştir. Zira hem bu mucize hem diğer mucizeler birer imtihandır/fitnedir. Mucizelerin imtihan olmasının sebebi bunlarla insanların mükâfat görecekleriyle mücazat göreceklerinin ayırt edilmesidir. Cenab-ı Hak mucize indirmesiyle peygamberinin nübüvvetini tasdik etmiş olduğundan dolayı getirilen bu olağanüstü harikayı inkâr edenler Allah'ın elçisini kabul etmemiş olacaklardır.[213] İşte mucizeler inanmayanlarla inananları birbirlerinden ayırmasıyla bir imtihan olmuş olmaktadırlar. Nitekim bazıları inanarak bu imtihanı başarmışlar ve ebedi bir mükâfatı kazanmışlar bazıları ise inanmayarak bu imtihanı kaybetmişler ve ebedi bir mücazatı hak etmişlerdir.

---

[209] Mülk, 67/2.

[210] "Sen de, ancak bizim gibi bir beşersin. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bize bir mucize getir" (Şuara, 26/154).

[211] "Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i (gönderdik): "Ey kavmim dedi, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil geldi. İşte şu, Allah'ın devesi, size bir mucizedir; bırakın onu Allah'ın yeryüzünde yesin (içsin), sakın ona bir kötülük etmeyin, yoksa sizi acı bir azap yakalar." (A'raf, 7/73).

[212] "Biz onlara, kendilerini imtihan etmek için dişi deveyi göndereceğiz. Onun için sen onları gözet ve sabırlı ol" (Kamer 54/27) Bizim çalışmayı takip ettiğimiz sadeleştirmeyi yapanlar Elmalılı'nın ayetin orijinalini muhafaza ederek aynı manayı verdiği "fitne" kelimesini "imtihan" olarak sadeleştirmeyi uygun bulmuşlardır.

[213] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 7, s. 352; Fahruddin Er-Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, Ter. Suat Yıldırım ve ark. Akçağ Yayınları, c. 21 Ankara, 1991, s.10-11.

Bu manayı tasdik eden bir başka ayet ise şudur: “Biz onlara içinde apaçık bir imtihan bulunan mucizeler verdik.”[214] Zira bu ayetin geçtiği pasajda İsrailoğullarına verilen nimetlerden,[215] azaptan ve Firavun’dan kurtarılmalarından[216] ve âlemlere üstün kılınmalarından[217] bahsedilmekte ve sonra mezkûr ayet zikredilmektedir. Nitekim "O hanginizin daha güzel amel edeceğini imtihan etmek için”[218] ayetinin bildirdiğine göre verilen nimetler ve iyilikler hep birer imtihan vesilesidir.[219] Yani kimin iman edip etmeyeceğini veya iman etse de verilen bu nimetlere karşı nasıl hareket edeceği ortaya çıkarmak için nimetler ve mucizeler bahşedilmiştir. İsrailoğulları birçok nimete ve mucizeye mazhar olmuş fakat yine de bu imtihanları geçememişler ve neticede kendilerini ebedi bir azabın yakalamasına neden olacak bir yola sülûk etmişlerdir.

Bu ayetler ve ayetler etrafında yapılan tefsirler gösteriyor ki mucizeler beşer için bir imtihandır. Bu imtihanı başarıyla geçenler bunun mükâfatını hem daha dünyada iken görmüşler hem de ileride göreceklerdir. Fakat başta mucize imtihanı olmak üzere bu imtihanlardan başarısız olanlar ise ebedi kalacakları bir mücazata maruz kalacaklardır. Bu cihetle düşünüldüğü zaman bilhassa mucizelere inanmayıp peygamberi inkâr edenler için mucize bir belaya ve fitneye[220] inkılâp edecektir. Zira cehennemden daha büyük bir bela ve buna neden olan mucizeden daha büyük fitne olmasa gerek.

Bazı kavimlerin[221] ısrarla mucize isteyip ardından da iman etmemeleri üzerine indirilen ve onların helakine sebep olan mucizeler de bela olarak nitelendirilebilir. Zira inanmayanların dünyalarının sona ermesine ve ahiretlerinin de helak olmasına sebep olmuştur. İşte bu şekilde bazı kavimlerin helak olmasına neden olan ve inadına istenilen bu tür mucizelere “âyât-ı mukteraha” denilmektedir. Bu tarz mucizeler gösterildiği zaman inanmayanlar Semud kavmi örneğinde olduğu gibi köklerini kesecek bir azap ile anında yok edilmektedirler.[222]

[214] Duhan, 44/33.
[215] Duhan, 44/25-28.
[216] Duhan, 44/30-31.
[217] Duhan, 44/32.
[218] Mülk, 67/2.
[219] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 7, s. 74.
[220] Mealde imtihan olarak çevrilen kelime Duhan Suresi’nde “belaun” kelimesi, Kamer Suresi’nde ise “fitneten” kelimesi ile ifade edilmiştir.
[221] Nuh kavmi, Semud kavmi ve Lut kavmi bunlara birer misaldir.
[222] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 308.

### 2.1.1.4. Mucizelerin Furkan –Ayırt Edici- Olması

Furkan kelimesi "kendisiyle hak ile batılın ayrıldığı şey" manasına gelmektedir.[223] Cenab-ı Hak, bu özelliğinden dolayı "Tebareke ne yüce feyyazdır o ki, dünyaları uyarmak üzere kulu Muhammed'e, hakkı batıldan ayırt eden Kur'ân'ı (Furkan'ı) indirdi"[224] ayetinde Kur'an-ı Kerim'i "Furkan" olarak isimlendirmiştir.

Bu kelime Enfal Suresi'nde "Bedir Savaşı"[225] manasında "yevme'l-furkan"[226] şeklinde de kullanılarak yine aynı manaya atıfta bulunulmuştur. Çünkü Bedir Savaşı, hak ile batılın arasının ayrıldığı ilk gündür.[227]

Yine aynı surenin "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, O, size bir furkan (hakkı batıldan ayırd edecek bir anlayış) verir ve günahlarınızı örtbas eder, sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir."[228] ayetinde de "kalplerdeki hak ile batılı ayırmaya yarayan nur ve hidayet"[229] manasında kullanılmıştır.

"Ve hani bir zamanlar Musa'ya o kitabı ve furkanı verdik, gerekirdi ki, doğru yolda gidesiniz.[230] ayetinde geçen "Furkan" kelimesi ile kastedilenin ne olduğu hakkında çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Bazıları bu kelimenin, ayette geçen "kitap" kelimesini tekit için zikredildiğini dolayısıyla onun başka bir ismi olduğunu söylemiştir.[231] Kitap'tan maksat da Tevrat[232] olduğuna göre "Furkan" kelimesi de "Tevrat" anlamında kullanılmış olmaktadır. İbn Zeyd, mezkûr kelimenin, Allah'ın izniyle Hz. Musa'nın denizi yarması mucizesine işaret ettiğini ifade etmiştir.[233]

---

[223] İbn Manzûr, *a.g.e., "frk" mad.*, s. 3399.
[224] Furkân, 25/1.
[225] İbn Manzûr, a.g.e., s. 3399.
[226] "Şunu da biliniz ki, ganimet olarak aldığınız her hangi bir şeyden beşte biri mutlaka Allah içindir. O da peygambere ve ona yakınlığı olanlara, yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlara aittir. Eğer siz Allah'a iman etmiş, hak ile batılın ayrıldığı o gün, iki ordunun karşı karşıya geldiği o (Bedir) günü kulumuza indirdiğimiz âyetlere iman getirmiş iseniz bunu böyle biliniz. Ve biliniz ki, Allah, her şeye kâdirdir." (Enfâl, 8/41).
[227] İsfahani, *a.g.e.* s. 1136.
[228] Enfâl, 8/29.
[229] Alûsi, *Ruhu'l-Meani,* Dar-u İhyai't-Turâs el-Arabi, Beyrut, c. 9, s. 196.
[230] Bakara 2/53.
[231] İmam Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an,* Çev: M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yayınları, İstanbul, 1996 c. 2, s. 95.
[232] Ebu'l-Fida İsmail İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, çev: Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, c. 2, s. 339.
[233] Kurtubi, *a.g.e.*, s. 96.

Elmalılı da "Ve hani bir zamanlar Musa'ya o kitabı ve furkanı verdik, gerekirdi ki, doğru yolda gidesiniz.[234] ayetini tefsir ederken "Furkan" kelimesinin Tevrat'ın bir sıfatı veya Kur'an manasında kullanılabileceğini ifade ettikten sonra yed-i beyza ve asâ gibi mucizelere de delalet edebileceğini söyler. Hatta "kitap" kelimesiyle "Furkan" kelimesinin arasındaki atıftan dolayı, Furkan'ın Hz. Musa'ya verilen kitaptan farklı bir kudret ve hâkimiyet olmasının daha münasip olacağı kanaatindedir.[235] Furkan kelimesinin "Hak ile batılı, küfür ile imanı, helal ile haramı birbirinden kesip ayıran her şey" manaları da göz önünde bulundurulduğunda bu ihtimalin daha da kuvvetlendiğini söylemek akıldan uzak olmasa gerektir. Zira mucizeler de hak ile batılı ve küfür ile imanı birbirinden ayıran bir hususiyete sahiptir.

İnsanlar, kendilerine gelen peygamberlerden davalarını ispat etmeleri için mucize istemişlerdir. Mucizeyi gördükten sonra bir kısmı iman ederken bir kısmı ise peygamberi yalanlama yolunu seçmiştir. Mesela Salih (as)'ın kavmi, peygamber olduğuna dair ondan mucize talep etmiş ve Allah da onlara "Ey kavmim! İşte şu, Allah'ın dişi devesi, size bir mucizedir. Bırakın onu Allah'ın yeryüzünde (otlaklarında) otlasın. Ve ona kötü bir maksatla el sürmeyin, sonra sizi yakın bir azap yakalar."[236] ayetinde ifade buyrulduğu üzere deve mucizesini vermiştir. Bu mucize Hz. Salih'in kavminden bazılarının iman etmesine vesile olurken bazılarının üzerinde ise herhangi bir müspet tesir meydana getirmedi. Aksine o gördükleri mucize inkârcıların kin ve nefretini artırdı. Hatta inkârcılar, "Büyüklük taslayanlar: "Biz, sizin inandığınızı inkâr edenleriz!" dediler. Derken dişi deveyi boğazladılar ve Rablerinin buyruğundan dışarı çıktılar."[237] ayetlerinde de beyan edildiği üzere iman edenleri küçümsemeye başladılar ve de en sonunda kendi sonlarını[238] hazırlayacak bir fiilde bulunarak o mucize deveyi kestiler.

Deve mucizesi, Salih (as)'ın kavminden ruhu temiz olanların iman etmesine veya imanlı olanların imanının tahkikine vesile olurken, ruhu habis olan kimselerin ise küfrünü ziyadeleştirmiştir. "Ey Sâlih, eğer hakikaten elçilerdensen, bizi tehdit ettiğin (o azabı)

---

[234] Enfâl, 8/29.
[235] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 298.
[236] Hûd, 11/64.
[237] A'râf, 7/76-77.
[238] "Bunun üzerine hemen onları, o sarsıntı yakaladı, yurtlarında diz üstü çöke kaldılar." (A'râf, 7/78).

bize getir!”[239] demek suretiyle haşa Allah’a kafa tutacak bir hale gelmişlerdir. Yani bu mucize sayesinde iyi ruhlu olanlar kötü ruhlu olanlardan ve iman gibi bir nimete layık olanlar layık olmayanlardan tefrik edilmiştir.

Mucizelerin hepsi bu şekilde hak ile batılı, iman ile küfrü ve iyi ruhlu insanlarla kötü ruhluları birbirinden ayıran birer “furkan” hükmündedir.

### 2.1.2. ELMALILI’DA MUCİZE KARŞISINDA BİLİMİN YERİ VE KONUMU

Bilim, kâinatta cari olan kanunlardan da hareketle, ortaya çıkan hadiseleri inceleyen ve kendine göre birtakım esaslar vazeden sistematik bir yapıdır. Meydana gelen bu hadiselerin birçoğunun daha önceden ortaya çıkmış benzerleri varken, bir kısmının ise önceden vuku bulmuş örnekleri yoktur. Mucizeler bu ikinci kısımda mütalaa edilmesi gereken olaylardır. Bilim, daha önce misli olmamış bu olaylar karşısında acaba nasıl bir tutum sergilemelidir? Benzeri yaşanmadığı için hemen o olayı ret mi etmelidir? Yoksa onu ayrı bir kategoride değerlendirip ona göre mi karar vermelidir? Eğer bu soruların cevabını bulursak bilimin mucizelere de nasıl bakması gerektiğini ve mucizeler karşısında olması gereken tavrını/duruşunu ortaya koymuş oluruz. Zira mucizeler de daha önceden bir benzeri bulunmayan nadir hadiselerdir.

Kâinatta meydana gelmiş ve gelecek olan yaratılışın bütün sır ve inceliklerini, tekdüze tekrarların neticesinde hâsıl olmuş fen ve bilimin sınırları içinde mahkûm etmeye hakkımız olmadığı gibi, aklın, bilimin ve fennin bütün kural ve kaidelerini de büsbütün terk ederek sadece harikalarla/mucizelerle izah etmeye de hakkımız yoktur. Aklın, ilmin ve fennin ortaya koymuş olduğu ve asla inkâr edilmesi mümkün olmayan değişmez ve de kesin hakikatler elbette ki mevcuttur. Lakin kâinattaki değişim ve gelişim kuralının olduğu da şüphe götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.[240]

Aklın bir şeyi bilgi olarak elde etmesi iki çeşit olup biri daha evvel benzeri olmamış ve daha önceki başka bir şeyle kıyası mümkün olmayan şeylerdir ki aklın ilk olarak elde ettikleri hep bu şekildedir. Diğeri ise ilk defa zuhur eden bu şeylerin tekerrür etmesi neticesinde artık başka şeylerle de kıyası mümkün olan ve kıyasi ve fenni

---

[239] A’râf 7/77.
[240] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* Cilt 1, s. 341.

diyebileceğimiz şeylerdir.[241] Zaten bilim de daha çok bunlarla meşgul olmaktadır. Bilimin temelini oluşturan bilgi de daha ziyade bu tarz tekdüze tekrarlara bağlı olarak deneme-yanılma sonucunda meydana gelir.[242]

Elmalılı merhumun da özellikle üzerinde durduğu üzere bilimin temelini aklın ilk defa karşılaştığı şeyler oluşturmaktadır.[243] Ayrıca kâinatta inkârı mümkün olmayan bir hakikat daha vardır ki o da değişim ve gelişimdir. Aslında her bir değişim ve gelişim de ilk ortaya çıktığında daha evvelki tekdüze kuralı bozan ve ona karşı bir hamle olarak değerlendirilebilir.[244] Bu pencereden bakıldığında bilimin asla göz ardı etmemesi gereken iki önemli gerçek vardır. Biri ilk defa meydana gelen veya gelecek olan şeyler/olaylar; diğeri de hal-i hazırdaki nesneler üzerindeki değişiklikler ve gelişimlerdir. Dolayısıyla bilim ilk defa karşılaştığı veya değişim/gelişim neticesinde ortaya çıkan yenilikleri hemen inkâr etmesi doğru değildir. Kendi içerisinde kurmuş olduğu sistematik yapıya/kıyasa ve kaidelere uymuyor diye bu tarz olayları hemen reddetmek veya akla uygun hale getirmek maksadıyla o olayın gerçekliğine halel verecek bir şekilde tevile kalkmak kanaatimizce doğru bir tavır olmasa gerektir.

Bazı olaylar vardır ki vücuda gelmeleri imkânsızdır. Zira mahiyeti itibariyle tenakuz içermektedir. Yani bir şeyin aynı anda hem var hem yok olması nasıl mümkün değilse mahiyeti itibariyle çelişki içeren olayların/hadiselerin meydana gelmesi de mümkün değildir.[245] Fakat özü itibariyle böyle herhangi bir tenakuz içermeyen hadiseler imkân dâhilinde değerlendirilirler. Dolayısıyla bilim yeni karşılaştığı olayın mahiyetinde bir tenakuz/çelişki görmüyorsa bunu da imkân dâhilinde ele almalı ve bu nazarla bakmalıdır.

Bir olayın veyahut da bir şeyin meydana gelmesiyle ilgili aklın verebileceği hüküm üçtür. Bunlar vücûb, imkân ve imtina' olarak isimlendirilir.[246]

Vücûb; bir şeyin varlığının zorunlu olması,

---

[241] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 99.
[242] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 341.
[243] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 99.
[244] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 341.
[245] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 99.
[246] Bekir Topaloğlu, *Kelam İlmi Giriş,* Damla Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 66.

İmkân; bir şeyin varlığının mümkün olup, imkân ve ihtimal dairesinde olması, İmtina; ise bir şeyin varlığının imkân ve ihtimal dairesinde olmamasıdır. Aklın bu hükümleri dayandırdığı varlıklara da vacib, mümkün ve mümteni' denilmektedir.[247]

Vacib, daha ziyade Allah'ın zatı ve sıfatlarıyla[248] ilgili bir kavram olması nedeniyle ve mümteni' ise zaten aklın kendisinde tenakuz bulduğu bir kavram niteliği taşıdığından dolayı üzerinde fazla durmak istemiyoruz. Konumuz açısından bizi daha çok imkân/mümkün ilgilendirdiği için bu kavramın ayrıntılarına girmek yerinde olacaktır.

İmkân ikiye ayrılır.

1- Aklî (Zâtî) İmkân: Bu imkânın şartı, olması düşünülen şeylerin mahiyeti itibariyle içerisinde tenakuz barındırmamasıdır. Tasavvur olunan bu şeyin mahiyetinde herhangi bir çelişki yok ise bu şey aklî, mantıkî ve zâtî olarak mümkündür.

2- Hissî (Tabiî) İmkân: Bir şeyin kâinatta meydana gelebilmesi için konulan sebep ve tabiat kanunları çerçevesinde ortaya çıkmasıdır.

Tabiî imkân zâtî imkâna bağlıdır. Yani zatî olarak ihtimal dışı olan bir şeyin vücuda gelmesi olanaksızdır. Lakin aklî imkân hissi imkâna bağlı değildir. Mahiyeti itibariyle içerisinde çelişki bulundurmayan bir şeyin yani aklen mümkün olan bir şeyin illa da vücut bulması zorunlu değildir. Aklen mümkündür ama varlık sahasına çıkmayabilir.[249]

Yukarıdaki tasniften hareket ederek mümkünü de ikiye ayırabiliriz.

1- Âdî (Tatbikî) Mümkün: Kâinatta müşahede ettiğimiz hadiseler gibi tabiat kanunlarına göre ortaya çıkan yağmurun yağması ve güneşin doğudan doğması gibi şeylerdir.

---

[247] Muhittin Bağçeci, *Kelam İlmine Giriş,* Net form Matbaacılık, Kayseri, 2000, s. 74.
[248] Allah'ın zatı, yokluğu kabul etmemesi kendinden olduğu için vacib li-zatihi olarak nitelendirilirken, sıfatları ise, yokluğu kabul etmemesi kendinden değil de zatından olduğu için vacib li-ğayrihi olarak nitelendirilmiştir. (Bekir Topaloğlu, *Kelam İlmi Giriş,* Damla Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 66).
[249] Bağçeci, *a.g.e,* s. 75-76.

2- Gayr-ı Âdî Mümkün: Kâinatta tabiat kanunlarına muhalif olarak ortaya çıkmış ve çıkacak olaylardır. Mucizeler ve kerametler gibi.[250]

Yukarıdaki bilgilerden sonra şunu rahatlıkla ifade edebiliriz ki özü itibariyle çelişki içermeyen her şey imkân ve akıl açısından mümkündür ve caizdir. Bazı şeylerin benzerinin çok az olması veya olmaması o şeyin aklen mümkün olmadığı ve vücudunun imkânsız olduğu manasına gelmez. Birtakım şeyler vardır ki bunlar aklen mümkün olduğu halde hiç vuku bulmamıştır. Mesela kanatlı bir insanın olması mümkündür, lakin böyle bir olay hiç meydana gelmemiştir. Buna rağmen kanatlı bir insanın dünyaya gelmesi aklen muhaldir denilemez. Bazı şeyler de vardır ki mümkün olduğu halde nadiren meydana gelirler. Diğer birçok şey ise mümkündür ve sürekli olarak meydana gelmektedirler. İşte bilim dalları da daha çok sürekli olan şeyleri inceleme konusu yapmış ve onlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Fakat bilimin, inceleme konusu yapmadığı diğer hadiseleri yani aklen mümkün olan ama gerçekleşmemiş veya nadiren vuku bulmuş olayları inkâr etmeye hakkı yoktur.[251]

Böyle bir olayla karşılaştığında bilimin yapması gereken şey, öncelikle o haberin sıhhatini araştırmak olmalıdır. Eğer haberin/naklin sıhhat açısından bir illeti yoksa o zaman şunu dikkate almalıdır: Nakil konusu yapılan bu olay basit bir hadise olarak adetlere uygun bir açıdan mı bahis mevzuu ediliyor yoksa olağandışı ve adetlere muhalif bir açıdan mı ele alınıyor. Eğer hadise sıradan bir olay olarak nakilediliyorsa bilimin yapması gereken onun mümkün olup olmadığını araştırmak ve kendi açısından geçerli gördüğü kıyası o hadiseye tatbik etmektir. Zaten genel olarak fennin ve bilimin yaptığı da bundan ibarettir. Eğer nakledilen hadise zaten harikulâde olarak ifade ediliyorsa, bilimin yapması gereken bunu daha önceki artık adet olmuş diğer olaylara kendi ölçülerine göre kıyaslamak değil, nakledilen o şeyi kendi içerisinde değerlendirip onun imkân-ı zatisini düşünmek ve mahiyeti itibariyle çelişki barındırıp barındırmadığına bakmak olmalıdır. Nakledilen bu olayda eğer bir tenakuz bulamamışsa onu inkâr ve de tevil etmeksizin nadir ve garip bir hadise olarak kabul edip kaydetmelidir.[252]

---

[250] Muhittin Bağçeci, *Mucizenin İmkânı ve Tabiat Kanunlarının Zorunsuzluğu,* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:1, Kayseri, 1983, s. 169.
[251] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 99-100.
[252] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 100.

Fenni ilimlerde şöyle bir kural vardır: "Müsbet ilimler, münferit ve nadir olan vakaları ret ve inkâr etmez, fakat onun asıl amacı, genelleme yapmak olduğundan genelde tekrar eden normal vakaları izler ve onların müşterek karakterlerini bulup kaydeder." Bundan dolayı tabiat kanunlarına ters, bu kanunların hilafına bir şey olamayacağını iddia etmek her şeyden evvel fenni ilimlerin bu kaidesine ters düşmektedir.[253]

Tabiat kanunu haline gelmiş olan adet ve alışkanlıkların değişmesini kabul etmek zor bir meseledir. Onun için akıl sahipleri bu mevzuda zorluk çekmektedirler. Ehl-i ilim bu konuda üçe ayrılmış durumdadır.

Birinci görüş: Bu görüş sahipleri tabiat kanunlarının haricinde bir şeylerin meydana gelmesini mutlak olarak kabul etmektedirler. Bu âlimlere göre insanın, herhangi bir canlının veya bitkilerin onun temelini oluşturacak bir madde, tohum, çekirdek vb. şeyler olmadan vücut bulması mümkündür ve caizdir. Bu görüş ehl-i sünnet âlimlerinin görüşüdür.

İkinci görüş: Tabiatçı filozofların görüşü olup böyle bir şeyin vukuunu mutlak olarak inkâr ve ret etmektir.

Üçüncü görüş: Mutezilenin görüşü olup bu tür olayların bir kısmını kabul edip bir kısmını ret etmek şeklindedir.[254]

Konumuz açısından bizi ilgilendiren görüş tabiatçı felsefecilerin görüşüdür. Ehl-i sünnet âlimleri zaten meseleyi tamamıyla kabul ediyorlar, mutezili âlimler de kısmen kabul ediyorlar. Bunun için tamamıyla inkâr ve ret eden tabiatçıların görüşleri üzerinde durmak daha yerinde olacaktır.

Tabiatçı felsefeciler olağanüstü olayların meydana gelmesini ihtimal dışı olarak değerlendirirler ve imkânını inkâr ederler. Onlara göre asânın yılana dönüşmesi, ayın ikiye yarılması gibi mucizelerin vuku bulması mümkün değildir. Asânın yılana dönüşmesini kabul etmek müspet ilimlerden gereklilik prensibinin kalkmasını zorunlu hale getirir. Zira bir asânın kocaman bir yılan olduğunu kabul etmek bir saman çöpünden delikanlı birinin veya arpa tanesinden bir yılanın meydana gelebileceğini kabul etmek manasına gelir. Bu da karşımızda duran herhangi bir insanın anne-baba

[253] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 100.
[254] Fahruddin Er-Râzi, *a.g.e,* c. 10, s. 536-538.

olmadan, şu anda aniden meydana gelmiş olabileceğini mümkün görmektir. O halde şu an gördüğümüz bir kimse dünkü gördüğümüz şahsın aynısı olmayabilir. Bütün bunların kabulü ise müspet ilimleri ortadan kaldıran birer safsata olup kesin olarak batıl ve imkânsız şeylerdir.[255] Dolayısıyla bu tarz olağanüstü olayların meydana gelmesi mümkün değildir. Meydana gelen şeyler de ancak bu tabiat kanunu dediğimiz kaideler çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Tabiatçı filozoflar bu düşünceleriyle aslında şunu söylemek istemektedirler: Biz bu yolla daha işin başında kendimizden cehaleti ve olumsuzlukları def etmekteyiz. "Yani eşyanın alışılmış olan yollardan var olacağını değişmez tanımakla ve olağanüstülükleri imkânsız saymak suretiyle kendilerini şüphecilikten kurtardıklarını ve kesin bilgiye sahip olduklarını sanırlar." Hâlbuki bu düşünceleriyle de kaçınmak istedikleri cehaletten ve olumsuzluklardan kurtulmaları yine mümkün değildir.[256]

Kâinatta meydana gelen ve gelecek hadiseler ya bir müessir ile ya da bir müessir olmadan ortaya çıkıyor. Hadiselerin müessirsiz meydana gelmesi aklın ve bilimin sebeplilik ilkesine açıkça aykırı olacağından dolayı bunun kabul edilmesi mümkün olmamakla birlikte tabiatçıların kaçındıkları ihtimaller burada da geçerli olacaktır. Çünkü hadiselerin tesadüfî bir şekilde meydana geleceğini kabul etmek bir insanın kendi kendine olmasını, dağların altına çevrilmesini, denizlerin kana dönüşmesini de kabul etmek anlamına gelecektir. Bunların gerçekleşemeyeceği hangi kurala göre iddia edilebilir. Bazı şeylerin kendiliğinden tesadüfî bir tarzda meydana geleceğini iddia etmek mezkûr hadiselerin de rahatlıkla olmasını iktiza eder.

Tabiatçıların çoğunun da kabul ettiği gibi olayların eğer bir müessiri olduğu fikri kabul edilirse bunda da iki durum söz konusudur: Birisi o müessirin zorunlu olma durumu, diğeri de müessirin isteğine bağlı olarak hadiselerin meydana gelme durumudur. Müessirin zorunlu olma durumunda var olan eşyanın da kıdeminin iktizası söz konusu olacağından bu ihtimal ortadan kalkar.[257]

En son olarak müessirin dilediğini yapan ve olayları kendi iradesiyle tercih ettiği durum vardır ki bu durumda da felsefecilerin kendilerince kaçındıkları cehalet ve olumsuzluklar geçerlidir. "Yani olağanüstülüğü caiz görmekten doğan ihtimaller ilim

---

[255] Fahruddin Er-Râzi, *a.g.e,* c.10, s. 535.
[256] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 101-102.
[257] Daha ayrıntılı bir izah için bakınız Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 101-103.

anlayışımızda bizi sofistliğe ve şüpheciliğe götürecekse o gibi ihtimallerin hiçbir durumda ortadan kaldırılmasına imkân yoktur." Ayrıca olağanüstü olayların meydana gelemeyeceğini ispat edebilecek hiçbir delil de mevcut değildir.[258]

Adetlerin değişebileceğini caiz görmeyi sofistlik olarak nitelendirmek safsatadan başka bir şey değildir. Bazı olağanüstü hadiselerin meydana gelmemesi, mesela şu anda Uhud dağının altın olmaması onun bir gün altın olma ihtimalini ortadan kaldırmaz. Uhud dağının altın olmayıp hal-i hazırdaki şekli bizim kesin bilgimiz dâhilinde olan bir hükümdür. Bununla birlikte aynı dağın altın olabilme ihtimali de bizim kesin bilgimiz içerisinde olan bir durumdur. Dolayısıyla mezkûr dağın şu anki hali onun altın olma ihtimalini cerh etmediği gibi, altına çevrilmesinin mümkün olması da hal-i hazırdaki durumu hakkında şüpheye düşmemize neden olamaz.[259] Zira zati imkân kesin bilginin hâsıl olmasına engel değildir.[260] Sürekli tekrar eden hadiseler yani bunların birer adet halini alması da duyularımız gibi bilgiyi elde etme sebeplerinden biridir. Onun için duyularımızla elde ettiğimiz bilginin kesinliği ne kadar kuvvetli ise adetlerin neticesinde hâsıl olmuş malumatın kesinliği de o derece kuvvetlidir. Bununla birlikte adet halini almış ve bizim kesin olarak inandığımız şeylerin aksinin vuku bulması da her daim mümkündür. Mesela yılanın bir yılandan ve belli bir süre zarfında meydana gelmesi adettendir ve biz bunu kesinlik ifade eden bir bilgiyle biliriz. Ancak bizim bu kesin bilgimiz, yılanın ilk yaratılışında olduğu gibi ani bir şekilde yaratılması veyahut da başka bir şeyden halk edilmesi imkânını ortadan kaldıramaz.[261]

Mucizelere de yukarıda çizmeye çalıştığımız perspektiften bakılmalıdır. Yani akıl/bilim, ilk defa karşılaştığı bu olağanüstü hadiseleri hemen reddetmemeli ve onun imkâniyeti üzerinde biraz düşünmelidir. Zira mucizeler de bir cihetiyle bilimin temelini oluşturan "aklın ilk defa karşılaştığı şeylere" benzemektedirler. Aklın bir şeyi idrak etme yollarından birincisi, daha evvel benzeri olmamış ve daha önceki bir şeyle kıyas edilmesi mümkün olmayan şeylere ait bilgiler idi. Mucizelerde de böyle bir süreç işlemektedir. Yani mucize, tabiatta cereyan eden ve bir kanun neticesinde devam ede gelen, birbirine benzeyen hadiselerden farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla

---

[258] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 103.
[259] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s.104-105.
[260] Sadreddin Taftazani, *Kelâm İlmi ve İslâm Akaidi (Şerhu'l-Akaid, Hazırlayan Süleyman Uludağ),* Dergâh Yayınları, İstanbul, t.y, s. 295-304.
[261] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 105.

mucizeler de aklın karşısına ilk defa çıkmaktadır. Onun için mucize karşısında bilimin takınması gereken tavır, akli bilgilerin birinci kategorisinde olduğu gibi onları inkâr değil, araştırmak ve kaydetmek olmalıdır. İlk defa karşılaşılan bu hadiselerin aklen muhal mi, mümkün mü olduğu araştırılmalı ve ona göre hüküm verilmelidir. Eğer bu olaylar, içerisinde aklen bir çelişki/bir muhal barındırmıyorsa zati imkân dairesinde değerlendirilmeli ve bu şekliyle kayıtlara geçirilmelidir.

Ayrıca nasıl ki, bilgi alanında aklın ilk defa karşılaştığı şeyler bilimin temelini oluşturuyorsa, his ve tecrübeler dünyasında müşahedenin ilk defa karşılaştığı mucizeler de kâinattaki yaratılış ve yaratma hadisesinin temelini oluşturmaktadır. Yani mucizeler akıl sahiplerinin dikkatini ilk yaratılışa çekmektedirler. Aynı zamanda kâinattaki ilk yaratılışların hepsi de aslında mucizelerin temelini oluşturmaktadır. Yani mucizeleri daha iyi anlamak isteyen ve aklına yaklaştırmak isteyen ilk yaratılışa bakmalı, ilk yaratılıştaki harikalığı anlamak isteyenler de peygamberler aracılığıyla verilen mucizelere bakmalıdırlar. Bu hakikatten dolayıdır ki Allah, A'raf suresinde "Şüphesiz Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra Arş üzerine hükümran oldu. O, geceyi durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örter; güneş, ay ve yıldızlar emrine âmâdedir. İyi biliniz ki yaratma ve emir O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir."[262] buyurduktan sonra peygamber kıssalarını anlatmaya başlamıştır. Peygamberlerin mucizelerini insanların kavrayabilmesi için ön hazırlık yapılmış ve kâinatın yoktan yaratılmasındaki harikalığa dikkat çekilmiştir. Peygamber mucizelerinin tasavvur ve tasdik edilebilmesi için, her yönüyle mucize olan kâinatın yaratılması nazar-ı dikkate verilmiştir.[263]

Mevcudatın hepsinin ilk fertleri de daha önce benzeri olmadan yaratıldıkları için bir cihetle mucizedirler ve peygamber mucizelerinin anlaşılmasını kolaylaştırırlar. Dolayısıyla ilk yaratılışların hepsi harika ve mucizedir. Kur'an, bu hakikati babasız dünyaya getirilen Hz. İsa'nın şahsında ders vermektedir. Zira Hz. İsa'nın babasız bir tarzda dünyaya getirilmesi, insanın çoğalma kanununa aykırı olağanüstü bir hadisedir. Allah tarafından vazedilen bu kanun, Hz. İsa'nın babasız olarak doğmasıyla delinmiş ve bu kanunun bir istisnasını teşkil etmiştir.

---

[262] A'raf, 7/54.
[263] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 108.

Hz. İsa’nın bu tarz dünyaya gelişini anlamakta zorlanan kimseler için Allah, Kur’an’da “Doğrusu Allah katında İsa'nın (yaratılışındaki) durumu, Âdem'in durumu gibidir; onu topraktan yarattı, sonra ona “ol!” dedi, o da oluverdi”[264] buyurarak Hz. Âdem’in yaratılışını misal olarak göstermiştir. Zira ilk insan olan Hz. Âdem, Hz. İsa gibi neticede bir insan olan Hz. Meryem’den dünyaya getirilmemiş ve ayette de ifade edildiği üzere topraktan yaratılmıştır. Bu cihetten bakıldığında Hz. âdem’in yaratılması, Hz. İsa’nın babasız dünyaya getirilmesinden daha harika ve mucizedir. Ayette Cenab-ı Hak, bu hakikate dikkat çekmiş ve bir insanın babasız bir şekilde dünyaya gelmesini uzak gören akıllara, ilk insanın topraktan yaratılmasını misal olarak göstermek suretiyle ilk yaratılışın da bir harika ve mucize olduğunu hatırlatmıştır.

Bu açıdan bakıldığında karşımıza, çok büyük ve mükemmel bir tefekkür kapısı açılır. Zira Hz. Âdem’in misalini mahlûkatın tamamına teşmil edebiliriz. Yani nasıl ki, insanların atası olan Hz. Âdem’in, ilk yaratılması bir harikadır, öyle de mevcudatın hepsinin ataları mesabesinde olan ilk fertlerinin yaratılması da harikadır, mucizedir. Mahlûkatın ataları diyebileceğimiz bütün bu fertler yoktan ve daha önce hiçbir benzerleri yokken yaratılmışlardır. O dönemlerde şu an tabiat kanunları dediğimiz kurallar da henüz cari olmadığından bunların hepsi harika, mucize dediğimiz benzersiz oluşumlardır.

Arzın, göklerin, insanın vb. mevcudatın ilk yaratılışının Kur’an’da bahsedilmesinin, Allah’ın varlığını ve birliğini göstermek gibi en önemli bir amaca hizmet ettiği aşikârdır. Zira bunlar da en az belki de daha fazla mucizeler gibi Allah’ın varlığını, birliğini ve kâinatta tasarruf ettiğini gösterirler. Bununla beraber mucizeleri anlamakta zorlanan kimselerin, bu harika, olağanüstü olayları idrak edebilmeleri için Kur’an bu tarz ilk yaratılmalara atıfta bulunmuştur.

H. Yazır’a göre mucizeler, bir yandan tabiat kanunlarına muhalif ortaya çıkan nadir olaylar olmakla beraber diğer taraftan da İlahi bir kanundur. Peygamberlik ve onun en büyük delili olan mucizeler, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem’den son peygamber Hz. Muhammed’e (asm) kadar sürekli tekrar etmiş bir hakikattir.

---

[264] Al-i İmran, 3/59.

"O, sana kendisinden öncekileri tasdik edip doğrulayan bu kitabı hak ile indirdi. Daha önce insanlara hidayet olarak Tevrat'ı ve İncil'i de yine O indirmişti. Evet, bu Furkan'ı da O indirdi. Gerçek şu ki, Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için çetin bir azap vardır. Allah çok güçlüdür, intikamını alır"[265] ayetlerini tefsir ederken Elmalılı Hamdi Yazır, önemli bir hususa dikkat çeker. O da şudur: Kur'an-ı Kerim'i nazil eden kim ise Tevrat ve İncil'i de indiren aynı kişidir. Yani Kur'an ve evvelki bütün ilahi kitapların kaynağı Allah'tır. Yine aynı şekilde Hz. Muhammed'i (asm) ve O'ndan önceki peygamberleri vazifeli olarak gönderen de Cenab-ı Hak'tır. Dolayısıyla peygamberin gönderilmesi ve onlara vahiyle hakkın bildirilmesi ilk defa cereyan eden bir hadise değildir. Bu hakikat insanın ilk yaratılışı ile başlamış ve Peygamberimize kadar devam etmiş ve neticede O'nunla son bulmuştur. Bu da peygamberlik ve vahiy meselesinin Allah'ın bir kanunu olduğunu göstermektedir.[266]

Peygamberlik ve vahiy nasıl bir Allah'ın değişmez bir kanunu/âdeti ise peygamberleri tasdik için verilen mucizeler de Allah'ın bir âdetidir. Her ne kadar mucizeler, tabiat kanunlarına aykırı bir şekilde gerçekleşmek suretiyle bu kanunların/adetlerin delinmesi olarak görülse de aslında bu sürekli tekrar eden bir hakikat olduğu için mucizeler de artık bir adettir denilebilir.

Şu kâinatta adetlerin delinmesi yani adetlerin aksine olayların cereyan etmesi de sürekli tekrar eden bir adet halini almıştır. Her asırda harikulade yaratılışlar ve hadiseler olagelmiştir ve bundan sonra da devam edecektir.[267] Adetlerin delinmesinin de ayrıca bir adet olması mucize meselesi için de geçerlidir. Zira mucize peygamberin sadık olduğunun delili olup onunla hak ile yalancı peygamber birbirinden tefrik edilir.[268] Dolayısıyla ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den hatemü'l-enbiya Hz. Muhammed'e kadar bütün peygamberlere Allah tarafından mucize verilmiştir. Bu da gösterir ki mucize Allah'ın peygamberlerine vermiş olduğu ve artık adet olmuş bir vakıadır.

Kâinatta yaşayan canlıların ortak özellikleri olduğu gibi onları birbirinden ayırmamıza imkân tanıyan birtakım ayırt edici hususiyetleri de vardır. Mesela insanı ele aldığımız

---

[265] Al-i İmran, 3/3-4.
[266] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 2, s. 295.
[267] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 105.
[268] Şerafeddin Gölcük ve Süleyman Toprak, *Kelam Tarih Ekoller Problemler*, Tekin Kitabevi, Konya 2010, s. 374.

vakit görürüz ki bir taraftan dâhil olduğu memeliler grubunun ortak özelliklerini taşırken diğer taraftan da kendisini diğer memelilerden farklı kılan bazı hususiyetler taşır. İnsan türünün kendi fertleri için de yukarıdaki durum söz konusudur. Yani fertler, bir taraftan aynı türden olmaları hasebiyle sair bireylere benzerken bir taraftan da onları diğerlerinden farklı kılan birtakım özelliklere sahiptirler. Aynı türden olan fertlerin ortak özelliklere sahip olması bir adetullah (tabiat kanunu) olduğu gibi hepsinin diğer bireylerden farklı olmasını sağlayan özelliklere sahip olmaları da bir adetullahtır. Aynı anne-babadan gelen kardeşlerin birbirinin ve ebeveynlerinin mutlak olarak aynısı olmaması “krossing-over” denilen ve anne-babadan gelen kromozomlar arasındaki genlerin karşılıklı değişmesiyle gerçekleşmektedir. Bu olay her bir ferdi diğerlerinden farklı kılan bir adetullahtır. Dolayısıyla fertleri birbirinden farklı kılan ve bu haliyle canlılar arasındaki ortak özeliklere aykırı olan bu tarz değişimler de birer adet olmuştur. Bir taraftan sair canlılarla ortak özelliklere sahip olan insan, diğer taraftan da kendisini başka canlılardan ayıran özelliklere sahip olmasıyla adeta canlılar sınıfının harikasını teşkil etmektedir. Nasıl ki insan canlılar içinde bir harikadır, peygamberler de insanlar içinde bir harikayı oluşturmaktadırlar. Yani bir taraftan bakıldığında sair insanlardan farkları yoktur fakat kendilerine verilen bu olağanüstü olaylar cihetiyle diğer insanlardan ayrılırlar. Peygamberlerin sayısı -ki rivayetlerde 124.000 gibi bir rakam naklediliyor-[269] dikkate alındığında ve hepsine mucize verildiği göz önünde tutulduğunda mucizelerin de bir adet/kanun olduğu anlaşılacaktır.

## 2.2. PEYGAMBER RUHU-MUCİZE İLİŞKİSİ

İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliklerinden birisi de kendi nevine mahsus bir ruhunun olmasıdır. Diğer canlılardan farklı bir ruha sahip insanoğlunun kendi içerisinde de yani sınıf ve fertleri arasında da farklılıkların bulunması ruh mertebelerinin çok olduğunun bir göstergesidir. Kendi aralarında ruh bakımından dereceler bulunan peygamberler de, insanlar içerisinde Allah’ın halifeliğine mazhar olmuş yüksek ruh derecesine sahip kimseler olarak bunun güzel bir misalini teşkil ederler. Bu onları kendi nevileri içerisinde mümtaz bir konuma yükseltmiştir. Böyle ilahi bir teyide mazhar olan bu yüksek ruh sahipleri, hem bilgi ve idrak cihetiyle, hem de tasarruf kudreti demek olan iradeyi hareketlendirme cihetiyle, bazen de her ikisiyle beraber kendilerini ruh mertebelerinin en üstlerine ulaştıran tecellilere mazhar olmuşlardır. Bu tecelliler insanın

---

[269] Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* Daru’l-Hadis, Kahire, 1995, c. 16, s, 260.

alışılmış ruhî davranışlarından çok farklı ve üstün özellikler taşır. Bu özellikler de çeşitli mertebelerde peygamberlerin mucizelerini meydana getirirler. "Bundan dolayıdır ki, peygamberlere mahsus bilgiler, beşer aklının tekrara ve tecrübeye dayalı olarak elde ettiği alışılmış bilgi ve idraklerin üstünde bir ilim, tasarruflarında da yine normal insanların sahip olabildikleri tasarrufun üstünde bir kudret ve irade zuhur ede gelmiştir. Bunun için ruhların bizzat Allah'a izafetle sonuçlanan alışılmış ve alışılmamış bütün güçlerini, çeşit ve mertebelerini bir bütün olarak dikkate almayanlar veya alamayanlar, ruhun en yüksek mertebesini aklın en aşağı mertebesi açısından ele alarak, harika denilen garip ve nadir olayları, daima alışılmışa şartlanmış aklın en aşağı ölçüsüyle çözmeye çalışanlar, peygamberlerin mucizeleri karşısında hep inkâr ve te'vil yoluna sapmışlardır."[270]

Peygamberler, kendilerine verilecek nübüvvet vazifelerini yapabilmeleri için ruh bakımından diğer insanlardan daha farklı ve üstün olarak yaratılmışlardır.[271] Mazhar olacakları vahyin ağırlığını kaldırabilmeleri ve vazifeli olduklarının en büyük delilleri olan mucizeler kendi üzerlerinden halka gösterildiğinde önce kendilerinin şaşırıp kalmamaları için onlara böylesine yüce mertebelere sahip ruhlar ihsan edilmiştir. Diğer insanlardan daha fazla bir idrak gücüne haiz bir ruh verilmiştir ki Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve koymuş olduğu kanunların dışına çıkıp böyle harikalar gösterebileceğini öncelikle onlar anlasınlar.

Mucizeler ruhun en yüce mertebeleri de göz önünde bulundurularak kavranabilecek bir meseledir. Bu harika, garip ve nadir hadiseleri ruhun bu üstün dereceleri göz ardı edilerek sadece alışılmışa odaklanmış aklın en aşağı mertebesi nazara alınarak anlamaya çalışmak doğru değildir.[272]

Meseleyi yalnızca mutad haldeki kanunlar ve bunlara alışmış aklın ölçüsüyle değerlendirenler mucizeleri hep inkâr ve tevil etme yolunu tercih etmişlerdir. Diğer başka bir grup ise mucizelere sarılıp, aklın ve ilmin hükümlerini boşa çıkarmaya çalışmışlar, ilmi hakikatlere gözlerini kapamışlardır. Bunların ikisi de doğru olmayıp biri ifrat diğeri ise tefrittir. Meydana gelen olayların bütün sır ve inceliklerini sürekli tekrar eden kanunlara bağlı olarak ilmin ve fennin belli kalıplarına hapsetmeye

---

[270] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 340.
[271] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 340.
[272] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 340.

hakkımız olmadığı gibi aklın ve ilmin ortaya koymuş olduğu kesin hükümleri bir tarafa bırakarak her hadiseyi sadece harikalarla izah etmeye de hakkımız yoktur.[273]

Mucizelere muhatap olan insanların ifrat ve tefritten uzak durması gerektiği gibi Peygamberin de mucize gösterme noktasında hırs sahibi olmaması gerekir. Peygamberlik gerçekten yeryüzündeki en ağır vazifedir. Zira peygamberler bu vazifeyi ifa ederken çok sıkıntılara katlanmak zorunda kalmışlar ve türlü işkencelere maruz bırakılmışlardır. Bunların en ağırlarından biri de hiç şüphesiz işittikleri kötü söz ve hakaretlerdir. Peygamberimiz (sav) de bu tarz kötü söz ve hakaretlere maruz kalmıştır. Bu da Allah Resulü'nü ziyadesiyle mahzun eylemiştir. "Onların söylediklerinin seni üzdüğünü elbette biliyoruz."[274] ayeti bu gerçeği ifade etmektedir. Başta Peygamberimiz (sav) olmak üzere bütün peygamberler bu sıkıntılara sabretmişlerdir.[275] Fakat yine de inanmayanlar tarafından gördükleri bu tarz kötü muamele ve inkâr edilmeleri onlara çok ağır gelmiştir. "Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldiyse, haydi gücün yetiyorsa yerin içine (inebileceğin) bir delik, ya da göğe (çıkabileceğin) bir merdiven ara ki onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzerinde toplardı. O halde cahillerden olma!"[276] Mezkûr ayette bu gerçek dile getirilmekle beraber ayetin dikkat çektiği başka bir husus var, o da şudur: Peygamberler insanların hidayeti için elbette çalışmalılar lakin bu gayretleri aşırı bir hırsa dönüşmemeli, çünkü Allah dileseydi zaten insanların hepsine hidayet verebilirdi. Madem Cenab-ı Hakk'ın böyle bir muradı yoktur o zaman Peygamber de bu konuda daha dikkatli davranmalıdır. Yani ayetin ifadesiyle cahillerden olmamalı, onları imana getirmek için hemen yerlere geçip veya göklere çıkıp da bir ayet, bir zorlayıcı mucize arayacak derecede hırs göstermemelidir ve bunlara karşı sabredip vazifesini yapmaya devam etmelidir.[277] Dolayısıyla peygamberler de vazifelerinde ifrata kaçacak hal ve davranışlardan uzak durmalıdırlar.

Peygamberlerin ruhları, sair insanlara verilen ruhlardan daha üstün meziyetlere sahiptir. Bu şekilde yüksek ruhlarla ilahi teyide mazhar olmaları, onlara hem bilgiyi idrak etme noktasında hem de iradeyi kullanma noktasında diğer insanlarda olmayan üstün

---

[273] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 340-341.
[274] En'âm, 6/33.
[275] Senden önce de peygamberler yalanlanmıştı. Kendilerine yardımımız gelinceye kadar yalanlanmaya ve eziyet olunmaya sabrettiler. Allah'ın sözlerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur. Şüphesiz ki sana, peygamberlerin haberlerinden bir kısmı gelmiştir. (En'âm, 6/34).
[276] En'âm, 6/35.
[277] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 3, s. 416.

özelliklere sahip olma ayrıcalığını sağlamıştır. Bunun içindir ki peygamberlerin sahip olduğu ilim ve idrak, insan aklının kâinattaki tekrarlara ve tecrübeye dayanarak elde ettiği bilimden ve idrakten çok daha yüksektir. Bununla birlikte normal insanların sahip oldukları iradenin de çok üstünde bir iradeye sahiptirler. İşte peygamber ruhları, böyle yüksek bir ilim ve yüce bir irade ile teyit edilmişlerdir.[278]

Peygamberlere olan ilahi teyidin bir başka tezahürü de onların ahlakıdır. Onların ruh mertebeleri ahlak açısından ismet sıfatına haiz bir derecededir. Bunun içindir ki peygamberlerin hepsi İslam akidesine göre çirkin ve küçük düşürücü huy ve hareketlerden beri ve yüce şahıslardır. İnsan olmaları hasebiyle hata yapmaları mümkündür ancak bu hatalarında asla ısrarcı olmazlar. Allah'ın inayetiyle bu hatalar hemen düzeltilirler.[279] O hatanın devam etmesine müsaade edilmez. Böylelikle peygamberlerin o yüce ahlaklarına noksanlık verecek bu olaylar bertaraf edilir.[280]

Peygamberleri diğer insanlardan üstün kılan bu ilahi teyitler olduğu gibi kendi aralarında derece farkını meydana getiren ve Peygamberimizi de en üstün makama yükselten, yine mazhar oldukları bu ilahi teyitler ve bunların farklı tecellileridir. Elmalılı H. Yazır'a göre bu ilahi teyitlerin farklılığı peygamber mucizelerinin de farklılığını meydana getirmektedir.[281]

Mucizeler, ancak bu şekilde gerek idrak, gerekse irade açısından son derece kuvvetli ruhlara sahip insanlara/peygamberlere verilmektedir. Yani onlara verilen akıl, kâinattaki tekrar eden ve sürekli tecrübe edilen olaylar neticesinde meydana gelen bilgiler etrafında şekillenen bir akıl değildir. Onlardaki ilim ve akıl, bu kanunlar haricinde olayların da vuku bulabileceğini kavrayabilecek bir mahiyete sahiptir. Bunun bu şekilde

---

[278] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 340.
[279] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 342.
[280] "(Peygamber) Yüzünü ekşitti ve döndü. Kendisine âmâ geldi, diye. Ne bilirsin, belki o temizlenecek? Veya öğüt belleyecek de öğüt ona fayda verecek. Ama buna ihtiyaç hissetmeyene gelince, Sen ona yöneliyorsun. Onun temizlenmemesinden sana ne? Ama sana can atarak gelen Allah'tan korkarak gelmişken, sen onunla ilgilenmiyorsun. Hayır, hayır, sakın. Çünkü o Kur'ân bir öğüttür. Artık dileyen onu düşünür."[280] ayetleri buna bir misal teşkil etmektedir. Zira bu ayetlerin nüzul sebebi âmâ bir sahabi olan İbn Ümm-i Mektum'dur. Peygamberimiz müşriklerin önde gelenlerine tebliğ yaparken bu sahabi gelmiş ve "Ey Allah'ın Resulü Allah'ın sana öğrettiklerinden bana öğret" demiştir. Peygamberimiz de bunun üzerine ona yüzünü ekşitmiş ve başka tarafa dönmüştü. İşte bu olay üzerine bu ayetler nazil oldu. (Taberi, *Camiu'l-Beyan an Tevili'l-Âyi'l-Kur'an,* Cilt 4, s. 103) Burada dikkat çeken bir husus, Peygamberimizin her ne kadar tebliğ gibi önemli bir vazifeyi ifa ederken bile olsa kendisine gelen âmâ sahabiyle ilgilenmemesi Allah tarafından bir hata olarak kabul edilmiş ve mezkûr ayetler indirilmek suretiyle bu hata düzeltilmiştir.
[281] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.*, c. 1, s. 340.

olması gerekir. Zira mucizeler, peygamberliğin vazgeçilmez bir unsurudur. Dolayısıyla peygamberlerin, kendi ellerinden tezahür edecek bu harika ve olağanüstü hadiselere hazır olmaları gerekir. Bu hazırlık da ancak ruhlarının, hem idrak hem irade hem de başka üstün vasıflarla ilahi teyitlere mazhar olmalarıyla mümkün olabilir.

### 2.2.1. RUH VE TEYİD KAVRAMLARI

#### 2.2.1.1. Ruh Kavramı

Ruh kelimesi, sözlükte "nefes alıp verme, rahat ve huzura kavuşma, koklamak, hareket eden hava gibi anlamlara gelen r-v-h kökünden bir isimdir.[282] Terim olarak "kendisiyle, hayatın ve hareketin husule geldiği ve faydalı şeylerin celb edilip zararlı şeylerin de defedilmesinin (Yüce Allah'tan) dilendiği, istendiği cüz" manasına gelmektedir.[283] Ayrıca "Ana rahminde oluşması sırasında melek tarafından insanın bedenine üflenen ve ölümü anında insan bedeninden çıkarılan idrak edici ve bilici hakikati"[284] şeklinde de tarif edilebilir. "Ey Muhammed! Sana ruhtan soruyorlar. De ki: "Ruh Rabbimin bildiği bir iştir ve size ilimden ancak az bir şey verilmiştir."[285] ayetinde bu anlamlarda kullanılmıştır.

"Ruh" kelimesi Kur'an-ı Kerim'de yirmi bir yerde kullanılmıştır. Bunların dördü "er-rûh" şeklinde, on ikisi farklı tamlamalarla Allah'a izâfe edilmiş, dördü "rûhu'l-kuds", biri "er-rûhu'l-emîn" şeklinde yer almıştır.[286]

"Ruh" kelimesine ayetlerde aşağıdaki anlamlar verilmiştir.

"**a.** Mücadele 58/22'de rahmet;

**b.** Bakara 2/87, Nahl 16/102, Meryem 19/17, Şuara 26/193, Kadir 97/4'de Cebrail adlı vahiy meleği;

c. Nahl 16/12, Mü'min 40/15 ve Şûrâ 42/52'de vahiy/Kur'an;

d. Nisa 4/171'de Hz. İsa;

---

[282] İsfahani, a.g.e. *"rvh mad."* s. 647-650; İbn-i Manzur, *a.g.e. "rvh mad."* s. 1763-1770.
[283] İsfahani, *a.g.e. "rvh mad."* s. 647.
[284] Yusuf Şevki Yavuz, *"ruh mad."* DİA, c. 35, s. 187.
[285] İsrâ, 17/85.
[286] Muhammed Bessam Rüşdü ez-Zeyn, *Mu'cemu'l-Müfehres li Meani'l-Kur'ânı'l-Azim,* Dâru'l-Fikr Beyrut, 1416/1995, s. 515-516.

e. İsra 17/85, Nebe' 78/38 ve Kadir 97/4'te Cebrail dışında meleklerin büyüklerinden olan bir melek;

f. Bakara 2/253, Hicr 15/29, İsra 17/85, Secde 32/9 ve Sâd 38/72'de canlılık ve hayat vermek;

g. Tahrim 66/12'de soluk veya nefesi üfleme;

h. Yine Mücadele 58/22'de kuvvet, sebat ve yardım şeklinde anlaşılmıştır."[287]

"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir milletin, babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa Allah'a ve Resulüne düşman olanlarla dostluk ettiğini görmezsiniz. Onlar o kimselerdir ki Allah kalplerine iman yazmış ve onları kendinden bir ruh ile desteklemiştir. Onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte onlar Allah'ın hizbi (dininin yardımcıları)dir. İyi bil ki, kurtuluşa ulaşacak olanlar, Allah'ın hizbidir."[288] ayetindeki "ruh" kelimesine Razi (ö. 606/1210), İbn-i Abbas'tan da nakil yaparak Allah'ın yardımı manasını vermiştir. Müslümanların işlerinin ancak bu yardım sayesinde hayat bulacağı için bu yardımın "ruh" kelimesiyle ifade edildiğini söylemiştir.[289] Zemahşeri (ö. 538/1144), kelimeye "kendisiyle kalplerin hayat bulacağı Allah indinden bir lütuf" manası vermiştir. Ayrıca "ruh" kelimesinden sonra gelen "minhu" kelimesindeki zamirin "Onlar o kimselerdir ki Allah kalplerine iman yazmış" kısmındaki "iman" lafzına ait olmasının da caiz olduğunu, dolayısıyla "imandan gelen bir ruh ile desteklemiştir" anlamına da gelebileceğini söylemiştir.[290] Elmalılı da ayetteki "ruh" kelimesine "kalplerine hayat veren ilahi bir irfan nuru" manasını vermiştir.[291]

"Kendi emrinden ruh (vahiy) ile melekleri, kullarından dilediği peygamberlere indirip şu gerçeği insanlara bildirin, buyuruyor: Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Ancak benden korkun."[292] ayetinde ve yukarıda zikrettiğimiz ayetlerde "ruh" kelimesi vahiy/Kur'an anlamında kullanılmıştır. Zemahşeri'ye göre vahyin "ruh" olarak nitelendirilmesinin

---

[287] İskender Şahin, *Kur'an Ekseninde Ruh Kavramının Anlam Çerçevesi,* Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:7, s. 95.
[288] Mücadele, 58/22.
[289] Razi, *a.g.e.,* c. 29, s. 278.
[290] Zemahşeri, *Keşşaf,* c. 6, s. 71; Razi de aynı manayı Süddi'den nakletmiştir. (Razi*, a.g.e.,* c. 29, s. 278.)
[291] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c.7, s. 473.
[292] Nahl, 16/2.

sebebi cehalet sebebiyle ölmüş olan kalplerin vahiy sayesinde hayat bulmasıdır.[293] Karanlık, kesif ve ölü olan cesetler, ruhun gelmesiyle birlikte latifleşir ve nuranileşir. Ruh da kendisine akıl melekesi gelene kadar hala cehalet karanlığı içerisindedir. Aklın gelmesiyle ruh, şeref ve nuraniyet kazanır. Aklın tam olarak nurlanması ve aydınlanması ise marifetullaha bağlıdır. Marifetullahı elde ettikçe akıl nurlanacaktır. Aklın marifeti elde etmesi ise ancak vahiy ve Kur'an ile mümkündür.[294] Vahiy, akılların kendisiyle gerçeğe/hakka yol bulduğu şeydir.[295] Dolayısıyla vahiy/Kur'an insanı cehalet zulmetinden kurtaran ve ona hakiki hayatı veren bir nurdur. Madem ruh, canlılık ve hayat veren bir mahiyete sahiptir. Vahiy de insanların maddi ve manevi dünyalarını hayatlandırıyor. Öyleyse vahyin "ruh" olarak nitelendirilmesi gayet yerindedir. Buradaki "ruh" kelimesinin "nübüvvet, rahmet, ruhların yaratılması ve Kur'an gibi anlamlara geldiği de rivayet edilmiştir.[296]

H. Yazır da vahyin "ruh" olarak ifade edilmesini şu şekilde açıklamaktadır: Hem mezkur ayette hem de "Kendi emrinden ruh (vahiy) indiriyor"[297] âyetinde "ruh ile" ifadesinden kastedilen şey, vahiydir. "Çünkü vahiy, ruhî bir iştir. Ruh da Allah'ın emirlerinden bir emir, başka bir ifade ile Allah'a ait işlerden bir iş olduğundan dolayı vahiy, özel bir ruh demektir."[298]

"Ve muhakkak ki bu (Kur'ân) âlemlerin Rabbinin indirmesidir. (Resulüm!) Onu Rûhu'l-emin (Cebrail) indirdi"[299] ayetlerinde Cebrail (as) için ve "Ey kitab ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin ve Allah hakkında ancak doğru olanı söyleyin! Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın elçisi, Meryem'e atmış olduğu kelimesi ve O'ndan bir ruhtur. Allah'a ve peygamberlerine inanın (Allah) üçtür demeyin. Kendi yararınız için buna son verin. Muhakkak ki Allah tek bir ilâhtır. O, çocuk sahibi olmaktan yüce (münezzeh)dir. Göklerdeki ve yerdekilerin hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter"[300] ayetinde de Hz. İsa (as) için "ruh" tabiri kullanılmıştır. Razi'ye göre bu ikisi için de "ruh" kelimesinin kullanılmasının sebebi ikisinin de kalpler için hayat olmasıdır. Kalplerin hayatı ise,

---

[293] Zemahşeri, *a.g.e.,* c. 3, s. 423.
[294] Razi, *a.g.e.,* c. 19, s. 224.
[295] Muhammed Tahir b. Aşur, *Et-Tahrir ve't-Tenvir,* Ed-Daru't-Tunusiyye, Tunus, 1984, c. 19, s. 98.
[296] Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzi, *Zadu'l-Mesir fî İlmi't-Tefsir*, El-Mektebetu'l-İslami, Beyrut, 1404/1984, c. 4, s. 428.
[297] Mümin, 40/15.
[298] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 228.
[299] Şuara, 26/192-193.
[300] Nisa, 4/171.

hidayetin ve marifetullahın elde edilmesiyle olabilir. Hem Cebrail (as) hem de Hz. İsa'nın (as) varlıkları insanların hidayetine ve marifeti elde etmelerine vesile olduğu için "ruh" tabiri gayet yerinde olmuştur.[301]

"Ben, onun yaratılışını tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın."[302] ve "Sonra onu düzenli bir şekle sokup, içine kendi ruhundan üfürdü. Ve sizin için kulaklar, gözler ve gönüller var etti. Siz pek az şükrediyorsunuz!"[303] ayetleri Hz. Adem'in, mezkûr Nisa 4/171 ayeti de Hz. İsa'nın yaratılmasını haber vermiş ve bu ayetlerde "ruh" kelimesi her ikisinin de canlanıp hayat bulması manasında kullanılmıştır.

Buraya kadar olan ifadelerden de anlaşılıyor ki "ruh" kelimesi genelde maddi ve manevi hayatın ihyası, canlılığı ve hayat bulması gibi anlamlar göz önünde bulundurularak kullanılmıştır. Kimi zaman vahiy/Kur'an için bu kelime istimal edilirken, kimi zaman da Cebrail için kullanılmış olup hepsinde de manevi ihya göz önünde bulundurulmuştur. Zaten Hz. Âdem ve Hz. İsa'nın yaratılmasındaki kullanımın maddi hayatın bahşedilmesi olduğu gayet aşikârdır. Netice olarak "ruh" kelimesi maddi ve manevi hayatın ihyasını ifade eden yerlerde kullanılmış ve gayet de güzel bir nükte olmuştur.

Elmalılı H. Yazır'a göre ruhun mahiyeti hakkında söz söyleyenler üç bakış açısından nazar ederek durumu değerlendirmişlerdir. Bunlar da hareket, hayat ve idraktir. Her şeyden evvel ruh bir hareketin başlangıcı olarak düşünülmüştür. Bu anlayışa göre hareket ettiren her kuvvet bir ruh, hareket eden her şey de bu ruhun eseri olarak kabul edilmiştir. Buna göre hareket eden her şey ya doğrudan ya da dolaylı olarak bir ruhla alakalıdır. Bu açıdan bakıldığında ruh kuvvet manasına gelmektedir. Dolayısıyla harekete geçirme özelliği olan her kuvvet bir ruhtur. Eğer bu harekete geçirmede, artık bir iradeden söz ediliyorsa o zaman devreye ruhla ilgili diğer iki mana da girmiş olur. "Çünkü iradeli hareket, hayat ve idrak ile eş anlamlı, hatta onlardan daha fazla özelliğe sahiptir."

İkinci olarak ruh bir hayat kaynağı olarak düşünülmüştür. Bu birinciden daha özel ve onu da içine alan bir anlayıştır. Çünkü hareket hayatın başlıca özelliklerinden yalnızca

---

[301] Razi, *a.g.e.,* c. 19, s. 225.
[302] Hicr, 15/29.
[303] Secde, 32/9.

biridir. Dolayısıyla bu tarzda bir hayat, yani bir yerden bir yere gitme şeklinde bir hareket, bitkilerde olmadığı için buradaki hayattan kastedilen mananın içine bitkiler dâhil edilmezler. Burada kastedilen hayat hayvanların hayatıdır ki insanoğlunda bu nihayete erer.

Üçüncü olarak ruh idrak noktası olarak kabul edilmiştir. Bu da ikinci görüşten daha özel bir anlayıştır. İdrak denilen yeti, algılama derecelerine göre hayatın bir eseridir. İdrak sahibi olan her ruh canlıdır ve her canlı da kendi başına hareket etme güç ve istidadına sahiptir. Fakat bu her canlının idrak sahibi olduğu manasına gelmemektedir. "Bu suretle ruh veya canlı denildiği zaman şuurun ilk mertebesinden akla ve kutsi kuvvete varıncaya kadar derece derece farklı mertebeleri yüklenebilen ve vücudun aslî ve gölgesel ikiliğini içine alan şuur ve idrak kaynağı kastedilir ki, bazılarına göre irade ve kendi kendine hareket etmek gibi hususlar bunun teferruatından sayılır. İrade ve hareketin yalnızca şuura bağlı özellikler olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu takdirde akıl, ruhun en ileri ve en mükemmel görünümü olmuş olacaktır. Hâlbuki iradenin şuur veya akıl beraberliği kabul edilse bile, bedende olan öteki belirtilerden daha üstün bir değere sahip bulunduğunda şüphe yoktur. Akla mahkûm iradeler bulunduğu gibi, şehvet ve heveslere mahkûm akıllar da vardır. Şu halde ruh denildiği zaman his ve şuur, akıl ve idrak güçlerinden başka irade gücü gibi özellikleri de içine alan daha geniş ve etraflı bir hayat cevheri anlaşılmak lazım gelir."[304]

### 2.2.1.2. Teyid Kavramı

Teyid kelimesi, tefil babındaki "eyyede" fiilinin mastarıdır. "Eyyede" fiili ise şiddetli güç, kuvvet[305] gibi anlamlara gelen "eyd" kelimesinden müştaktır. "Şimdi sen onların dediklerine sabret de kuvvetli kulumuz Davud'u hatırla. Çünkü o, zikir ve tesbih ile bize yönelmişti."[306] ayetinde geçen ve Hz. Davud'un güç, kuvvet sahibi olduğunu ifade eden "ze'l-eyd" kelimesi "eyd" kelimesinin mezkûr manası hakkında bize bilgi

---

[304] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 338-339; Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.,*c. 5, s. 320.
[305] İbn-i Manzur, *a.g.e.,,* "eyd" mad., c. 1, s. 188; İsfahani, *a.g.e.,* "eyd" mad., s. 154; Zebidi, *Tacu'l-Arus,* "eyd" mad., Matbaatu Hükümetü'l-Kuveyt, Kuveyt, 1965, c. 7, s. 396-397.
[306] Sad, 38/17.

vermektedir.[307] "Biz göğü kudretimizle bina ettik. Hiç şüphesiz biz, çok genişlik ve kudret sahibiyiz."[308] ayetinde de "eyd" kelimesi aynı manada kullanılmıştır.

Teyid kelimesi sözlükte "kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, metanet verme, doğrulama ve destekleme gibi anlamlara gelmektedir.[309] "Celâlim hakkı için Musa'ya o kitabı verdik, arkasından birtakım peygamberler de gönderdik, hele Meryem oğlu İsa'ya apaçık mucizeler verdik, onu Rûhu'l-Kudüs ile de destekledik. Size nefislerinizin hoşlanmayacağı bir emirle gelen her peygambere kafa mı tutacaksınız? Kibrinize dokunduğu için onların bir kısmına yalan diyecek, bir kısmını da öldürecek misiniz?"[310] "Hiç şüphesiz karşı karşıya gelen iki toplulukta size bir âyet, bir işaret ve ibret vardır. Onlardan biri Allah yolunda savaşıyordu, öbürü de kâfirdi ve karşılarındakini göz kararıyla kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah da gönderdiği yardımla dilediğini destekliyordu. Gören gözleri olanlar için elbette bunda apaçık bir ibret vardır."[311] ayetlerinin ilkinde "eyyede" fiili mazi, ikincisinde ise muzari sığasında olup her iki ayette de desteklemek[312] manasında kullanılmıştır.

Mealini yukarıda zikrettiğimiz Al-i İmran 13. ayette Allah, Yahudi topluluğunu[313] ibret almaları konusunda ihtar ediyor. Zira İbn-i Abbas'tan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz, Bedir savaşında Kureyş müşriklerini mağlup ettikten sonra Medine'ye dönmüş ve Yahudi topluluğunu toplamıştı. Onlara "Ey Yahudi topluluğu Kureyş'in başına gelen sizin de başınıza gelmeden önce Müslüman olunuz" buyurdu. Yahudiler ise "Savaştan anlamayan Kureyş'ten bir grupla yaptığın savaş seni aldatmasın. Eğer bizimle savaşsaydın kim olduğumuzu anlardın" dediler. İşte bunun üzerine "O inkârcı kâfirlere de ki, siz mutlaka yenilgiye uğrayacak ve toplanıp cehenneme

---

307 Zeccac bu ayetle ilgili "O'nun kuvveti ibadet üzere idi. Zira O bir gün oruç tutuyor, bir gün tutmuyordu. Bu ise orucun en zor olanıydı. Yine gecenin yarısı namaz kılıyordu." demiştir. (İbn-i Manzur, *a.g.e.,* "eyd" mad., c. 1, s. 188; Zebidi, *a.g.e.,* "eyd" mad., c. 7, s. 396-397).

308 Zariyat, 51/47.

309 Abdullah Yeğin, *Yeni Lûgat,* Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 1047.

310 Bakara, 2/87.

311 Âl-i İmrân, 3/13.

312 Benzer manalar için Bakara, 2/253; Maide, 5/110; Mücadele, 58/22; Saff, 61/14 ayetlerine de bakılabilir.

313 Ebu Cafer Muhammed b. Cerir Et-Taberi, *Camiu'l-Beyan an Tevili'l-Âyi'l-Kur'an,* Dar-ı Hicr, Kahire, 2001, Cilt 5, s. 253.

doldurulacaksınız. Orası ne fena bir döşektir”[314] ayeti devamındaki 13. ayet nazil oldu.[315]

Öncelikle bu ayetlerde, Yahudilerin yenilgiye uğrayacağı, Rumların galip geleceğini önceden haber veren “Rumlar yenildi. (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde onlar, bu yenilgilerinin ardından mutlaka galib geleceklerdir.”[316] ayetinde olduğu gibi daha vuku bulmadan evvel mucize olarak haber verilmiştir.[317]

Allah, bu ayetlerle Kureyş’in akıbetini göstermek suretiyle Yahudileri ikaz etmektedir. “Allah, nasıl ki Bedir’de müşriklere karşı Müslümanlara yardım etmiştir aynen öylede size karşı da yardım eder. Onun için bu hadiseden ibret alın ve Müslümanlara boyun eğin” denilmek istenmiştir.

Peki, buradaki yardım nasıl gerçekleşmiştir ve yardımın mahiyeti nedir? Ayetin “Karşılarındakini göz kararıyla kendilerinin iki katı görüyorlardı.”[318] kısmı yardımın şekli hakkında bize bilgi vermektedir. Zira bu ayetin tefsirinde bazıları “Müslümanların, müşrikleri kendilerinin iki katı olarak gördüklerini, hâlbuki müşriklerin sayısının Müslümanlardan üç kat, hatta bundan daha fazla olduğunu, dolayısıyla Allah’ın müşriklerin sayısını Müslümanlara olduğundan az göstermek suretiyle onları cesaretlendirdiğini ifade etmişlerdir.[319] Bazıları ise burada görenlerin müşrikler olduğunu görülenlerin ise Müslümanlar olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla müşrikler, Müslümanları kendilerinin iki katı şeklinde veya Müslümanları oldukları sayının iki katı olarak görmüşlerdir.[320]

Her iki durumda da bu olağanüstü bir olaydır ve mucizedir. İşte Allah, Bedir’de Müslümanlara bu şekilde yardım etmiş ve onları desteklemiştir.

Bakara suresinin 87. ayetinde[321] Hz. İsa’nın Ruhu’l-Kudüs ile teyit edildiği haber verilmektedir. Buradaki Ruhu’l-Kudüs ekseriyetin görüşüne göre Cebrail (as)’dır.[322]

---

[314] Âl-i İmrân, 3/12.
[315] Taberi, *a.g.e.,* c. 5, s. 239.
[316] Rum, 30/2-3.
[317] Razi, *a.g.e.,* c. 7, s. 203.
[318] Âl-i İmrân, 3/13.
[319] Taberi, *a.g.e.,* c. 5, s. 244-246.
[320] Razi, *a.g.e.,* c. 7, s. 205.
[321] Mealini yukarıda verdiğimiz için tekrar etmemek adına dipnota almayı daha uygun bulduk“Celâlim hakkı için Musa'ya o kitabı verdik, arkasından birtakım peygamberler de gönderdik, hele Meryem oğlu İsa'ya apaçık mucizeler verdik, onu Rûhu'l-Kudüs ile de destekledik. Size nefislerinizin hoşlanmayacağı

Bununla birlikte İncil[323] ve Hz. İsa'nın ölüleri dirilttiği Allah'ın ismi[324] ve Hz. İsa'nın ruhu[325] anlamlarına geldiği de söylenmiştir.

Hz. İsa'nın Ruhu'l-Kudüs tarafından teyit edilmesini ifade eden "eyyedna" sözcüğünün tefsirinde müfessirler, kelimenin kuvvetlendirmek, güçlendirmek, destekleyip takviye etmek,[326] cesaretlendirmek ve yardımcı olmak[327] gibi anlamlara geldiğini söylemişlerdir.

Bütün bu aktardıklarımızdan anlaşılıyor ki teyid, Allah'ın, peygamberlerini ve onlara inanan müminleri, özellikle iman etmeleri sebebiyle karşılaştıkları sıkıntılara, problemlere ve baskılara göğüs gerebilmeleri için desteklemesi, inkâr edenlere karşı onlara güç, kuvvet, sabır ve cesaret vermesidir. İşte Allah, mezkûr ayetlerde de geçtiği üzere hem peygamberlerini hem de onlara iman edip davalarına gönül veren müminleri zaman zaman teyid edip desteklemiş ve takviye etmiştir.

### 2.2.2. PEYGAMBERİMİZİN RUHANİYETİ VE MUCİZELERİ

Ruh denildiği zaman his ve şuur, akıl ve idrak güçleriyle birlikte irade gücü gibi özellikleri de içine alan geniş bir hayat cevheri anlaşılmalıdır.[328] Ruh sahibi mahlûkata bakıldığı zaman, ruhun bu özelliklerinin her mahlûkta aynı olmadığı görülecektir.

İnsan, ruh açısından sair mevcudattan çok daha farklı özelliklere sahip olduğu gibi kendi içerisinde de çok çeşitlilik arz etmektedir. Bu çeşitlilik de ruh mertebelerinin çok olduğuna işaret etmektedir. Mesela peygamberler, kendi nevileri içerisinde Allah'ın halifeliğine mazhar olmuş yüksek bir ruh derecesine sahip olan kimselerdir.[329] Peygamber ruhlarının sair insan ruhlarından daha üstün olduğunu, onların sadakatinden bir misalle biraz daha açmak istiyoruz:

---

bir emirle gelen her peygambere kafa mı tutacaksınız? Kibrinize dokunduğu için onların bir kısmına yalan diyecek, bir kısmını da öldürecek misiniz?"

322 Taberi, *a.g.e.,* c. 5, s. 244-246; İbn-i Kesir, *Tefsiru Kur'ani'l-Azim,* Mektebetü Evladi'ş-Şeyhi li't-Turas, Cizye, c. 1, s. 480; Şaravi, *Tefsiru Şaravi,* Kahire, 1991, c. 1, s. 446; Ebu Muhammed el-Hüseyin bin Mesud el-Begavi, *Mealimu't-Tenzil,* Dar-ı Taybe, Riyad, H. 1409 c. 1, s. 119.

323 Zemahşeri, *a.g.e.,* c. 1, s. 293; Razi, *a.g.e.,* c. 3, s. 190; Ebu's-Suud, *İrşadu'l-Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kur'ani'l-Kerim,* Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, c. 1, s. 127.

324 Taberi, *a.g.e.,* c. 3, s. 223; Zemahşeri, *a.g.e.,* c. 1, s. 293; Razi, *a.g.e.,* c. 3, s. 190.

325 Razi, *a.g.e.,* c. 3, s. 190.

326 Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 337.

327 Taberi, *a.g.e.,* c. 3, s. 221; Ebu's-Suud, *a.g.e.,*, c. 1, s. 127; Ebu Hayyan Endülüsi, *Bahru'l-Muhit,* Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 1993/1413, c. 1, s. 465.

328 Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 339.

329 Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 340.

Hz. Musa, Firavun'a ve onun tebaasına peygamber olarak gönderilmiş ve kendisine vahyedilen hakikatleri eksiksiz bir şekilde tebliğ etmiştir. Allah Hz. Musa'yı mucizelerle teyit edip desteklemiştir. Gördüğü mucizeler karşısında afallayan ve saltanatını kaybedeceğini düşünen Firavun, ayetin de "Bırakın beni, öldüreyim Musa'yı da o Rabbine dua etsin"[330] şeklinde ifade ettiğine göre Hz. Musa'yı öldürmeye kastetmiştir. Firavun'un bu niyetini öğrenen onun ailesinden olup da imanını gizleyen kimse "Bir adamı, Rabbim Allah dediği için öldürecek misiniz? Hâlbuki o size Rabbinizden delillerle gelmiştir. Hem o bir yalancı ise çok sürmez, yalanı boynuna geçer. Fakat doğru ise size yaptığı tehditlerin bir kısmı olsun başınıza gelir. Şüphe yok ki Allah aşırı giden bir yalancıyı doğru yola çıkarmaz"[331] demiştir.

Elmalılı H. Yazır, mezkûr ayeti tefsir ederken şunları söyler: "Şüphe yok ki Allah yalancı, müsrif kimseyi doğru yola çıkarmaz, başarılı kılmaz. Bu iki anlamlı, bir başka delil getirme biçimidir. Birincisi, o aşırı bir yalancı olsa idi, Allah ona o delilleri vermez, o mucizelerle desteklemezdi. İkincisi, eğer aşırı bir yalancı ise, toplum içinde yeri olamayacağından şüphe yoktur. Öldüreceğiz diye uğraşmaya ne gerek var?"[332]

Burada müfessirimizin dikkat çektiği hususlardan biri, yalancı olan birine, peygamberliğin asla verilmeyeceği ve onun mucizelerle desteklenmeyeceği gerçeğidir. Zaten peygamberlerin sıfatlarından[333] biri olan "sıdk"[334] da bunu ifade etmektedir. Dolayısıyla peygamberlerin ruhu asla yalana meyletmeyecek kadar temiz ve sadık ruhlardır. Ancak böyle sadık ve yüksek ruha sahip olan kimseler peygamber olabilir.

Peygamberler de ruh mertebeleri açısından kendi aralarında farklılık göstermektedirler. "O işaret olunan resuller yok mu, biz onların bazısını, bazısından üstün kıldık. İçlerinden kimi var ki Allah, kendisiyle konuştu, bazısını da derecelerle daha yükseklere çıkardı. Biz Meryem oğlu İsa'ya da o delilleri verdik ve kendisini Rûhu'l-Kudüs (Cebrail) ile kuvvetlendirdik. Eğer Allah dileseydi, bunların arkasındaki ümmetler, kendilerine o deliller geldikten sonra birbirlerinin kanına girmezlerdi. Fakat ihtilâfa

---

[330] Mü'min, 40/26.
[331] Mü'min, 40/28.
[332] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 6, s. 522.
[333] Bu sıfatlar, tebliğ, emanet, sıdk, ismet ve fetanet olmak üzere beştir. (Şerafeddin Gölcük ve Süleyman Toprak*, a.g.e.,* s. 338-346)
[334] Hz. Muhammed'in şahsında peygamberlerin asla yalan söylemeyeceğinin ve "sıdk" sıfatına haiz olduklarının en güzel delillerinden birisi şu ayettir: "O, bize isnâden bazı sözler uydurmaya kalkışsaydı, Elbette biz onu bundan dolayı kuvvetle yakalardık. Sonra da onun şah damarını keser atardık. O vakit sizden hiçbiriniz ona siper de olamazdınız." (Hakka, 69/44-47).

düştüler, kimi iman etti, kimi inkâr etti. Yine Allah dileseydi, birbirlerinin kanına girmezlerdi. Fakat Allah dilediğini yapar."[335] ayeti buna işaret etmektedir.

Öncelikle ayette "tilke'r-rusul" ifadesiyle işaret edilen peygamberler kimlerdir? Razi, bu konuda üç görüş olduğu söylemiştir. a) Bu peygamberlerden kasıt Kur'an'da geçen İbrahim (as), İsmail (as) gibi peygamberlerdir. b) İlgili ayetten önce zikredilen Eşmuyil, (as) Davud (as) gibi peygamberlerdir. c) "Eğer Allah'ın, insanları birbirleriyle savması olmasaydı, yeryüzü mutlaka bozulur giderdi."[336] ayetiyle de kendilerine işaret edilen ve Allah tarafından gönderilen, yeryüzündeki fesadı ortadan kaldırmak için görevli peygamberlerdir.[337] Zemahşeri ise ilgili ibareyi "Bu surede kıssası zikredilen peygamberler veya bilgisi Allah Resulü'nün katında sabit olan peygamberler"[338] şeklinde tefsir etmiştir. Bu ifadeden kastedilen her ne olursa olsun ayetteki hüküm değişmeyecek gibidir. Yani ister peygamberlerden bir kısmı arasında olsun, isterse hepsi arasında olsun eğer bir derece farkı varsa netice değişmeyecektir. Çünkü bazısı arasında derece farkının olması demek, diğerleri de nazara alındığında onlara göre de bir derece farkının olması demektir.

Elmalılı H. Yazır, bu ayeti tefsir ederken bütün peygamberlerin peygamber olmak bakımından eşit olduğunu, lakin bu eşitliğin, birbirleri arasında fazilet farkının, üstünlüğün ve farklı rütbelerin olmayacağı anlamına gelmeyeceğini belirtir.[339] "Biz Allah'ın peygamberleri arasında ayırım yapmayız"[340] ayetinin tefsirinde de "Birinin peygamberliğini kabul ve tasdik edip, bir diğerini inkâr ederek aralarında fark gözetmeyiz, hepsini kendi derecelerine göre peygamber olarak tanırız."[341] ifadelerini kullanır. Böylelikle Hz. Âdem (as) ile Hz. Muhammed (sav) arasındaki bütün peygamberlerin, elçilik vazifesi cihetiyle aralarında fark gözetilmemesi gerektiğini ancak bu peygamberlerin de farklı meziyetlere, özelliklere ve faziletlere sahip olabileceğini söyler.

Razi de bu ayetin tefsirinde, peygamberlerin bazısının bazısından üstün/efdal olması ve Hz. Muhammed'in (sav) de bütün peygamberlerden üstün olması hakkında ümmetin

[335] Bakara, 2/253.
[336] Bakara, 2/251.
[337] Razi, *a.g.e.,* c. 6, s. 210.
[338] Zemahşeri, *a.g.e.,* c. 1, s. 477
[339] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.*, c. 2, s. 148.
[340] Bakara, 2/285.
[341] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 2, s. 272-273.

icması bulunduğunu söyler.[342] Peygamberimizin diğer peygamberlerden üstün olduğuna dair de birçok delil gösterir. Bunlardan birkaçını zikredebiliriz. "(Ey Muhammed!) biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."[343] ayeti bu delillerin ilkidir. Eğer Allah Resulü âlemlere rahmet olarak gönderilmişse o zaman bütün âlemlerden de üstün olması gerekir. İkinci delil "Senin şanını yüceltmedik mi?"[344] ayetidir. Zira Cenab-ı Hak Hz. Muhammed'in ismini hem kelime-i şahadette, hem ezan da, hem de teşehhütte kendi ismiyle beraber zikretmiştir. Bir başka delil Peygamberimizin en büyük mucizesi olan Kur'an'ın baki olup sair peygamberlerin mucizelerinin ise fani ve geçici olmasıdır.[345]

Mezkûr Bakara'nın 253. ayetinde dikkat çekmek istediğimiz kısımlardan biri de "bazısını da derecelerle daha yükseklere çıkardı" kısmıdır. Zira bu kısım hem Elmalılı H. Yazır'a hem de diğer bazı müfessirlere[346] göre Peygamberimize (asm) işaret etmektedir.[347]

Ayetteki bu kısmın Peygamberimize işaret ettiğine delil olmak üzere de, Peygamberimizin sair peygamberler gibi hususi bir kavme değil de bütün insanlığa gönderilmesi,[348] peygamberlerin sonuncusu olması,[349] en büyük ümmetin Peygamberimizin ümmetinin olması,[350] hiçbir peygambere verilmediği kadar, bin hatta daha fazla mucizenin verilmesi,[351] diğer mucizeler gibi fani olmayan Kur'an mucizesinin verilmesi[352] ve hiçbir peygambere verilmeyen beş şeyin[353] Peygamberimize verilmesi[354] gibi hüccetler ortaya koymuşlardır.

---

342 Razi, *a.g.e.,* c. 6, s. 210.
343 Enbiya, 21/107.
344 İnşirah, 94/4.
345 Razi, *a..g.e.,* c. 6, s. 210-211. Razi'ni zikrettiği diğer deliller için bkz. c. 6, s. 210-216.
346 Taberi, *a..g.e.*, c. 4, s. 520; Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzi, *a..g.e.,* c. 1, s. 301; Ebu's-Suud, *a..g.e.,* c. 1, s. 246; Abdurrahman b. Muhammed b. Mehluf Ebi Zeyd es-Sealebi, *Tefsiru's-Sealebi*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1997/1418, c. 1, s. 498; Ebu Hayyan Endülüsi, *a..g.e.,* c. 2, s. 283.
347 Hz. İbrahim ve Hz. İdris'e işaret ettiği de söylenmiştir. Bkz. Ebu's-Suud, *a..g.e.,* c. 1, s. 246; Ayrıca ulu'l-azm peygamberlerden diğerlerinin olabileceği de belirtilmiştir. (Zemahşeri, *a..g.e.,* c. 1, s. 478)
348 Taberi, *a..g.e.,* c. 4, s. 520; Zemahşeri, *a..g.e.,* c. 1, s. 477; Razi, *a..g.e.,* c. 6, s. 211; Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzi, *a..g.e.,* c. 1, s. 301; es-Sealebi, *a..g.e.,* c. 1, s. 498; Ebu's-Suud, *a..g.e.,* c. 1, s. 246.
349 Razi, *a..g.e.,* c. 6, s. 212; es-Sealebi, *a..g.e.,* c. 1, s. 498.
350 Razi, *a..g.e.,* c. 6, s. 212; es-Sealebi, *a..g.e.,* c. 1, s. 498.
351 Zemahşeri, *a..g.e.,* c. 1, s. 477-478; Ebu Hayyan Endülüsi, *a..g.e.,* c. 2, s. 283.
352 Zemahşeri, *a..g.e.,* c. 1, s. 477-478; Ebu Hayyan Endülüsi, *a..g.e.,* c. 2, s. 283.
353 "Bana benden önce hiç kimseye verilmeyen beş şey verildi: Ben kırmızı ve siyaha gönderildim. Düşmana karşı korku ile yardım olundum. Muhakkak ki düşman bir aylık mesafeden de benden korkar. Arz benim için mescit ve temiz kılındı. Benden önce hiç kimseye helal kılınmayan ganimet bana helal

Elmalılı H. Yazır da ayetin "Bazısını da derecelerle daha yükseklere çıkardı" kısmını tefsir ederken şunları söyler: "Bazısını da birçok derecelerle daha yükseklere çıkardı. Sidre-i münteha'dan (bütün varlıkların ilminin son bulduğu nokta) geçirip, "İki yay kadar yahut daha yakın"[355] sırrı ile mutlak yakınlık makamında âlemlere rahmet olarak herkese gönderilen peygamber, Allah'ın sevgilisi en son peygamber yaparak, Makâm-ı Mahmud'a yüceltti."[356] Bu ifadeleriyle Elmalılı da ayetin ilgili kısmının Peygamberimize işaret ettiğini beyan etmiştir. Peygamberimizi (asm) ayetten mülhem "sahib-i derecât"[357] olarak nitelendirmiştir.

Elmalılı'ya göre Peygamberimizin isminin burada açıkça zikredilmeme sebebi O'nun (asm) zaten aşikâr olmasıdır. Elmalılı, o zatın kendisi tam olarak belli olduğundan dolayı isminin zikredilmesine gerek kalmadığını düşünmektedir. İsim her ne kadar açıkça zikredilmemiş olsa da aslında bu ifade şekli daha beliğ olmuştur. Belagatte bu tarz açıklamaların ve ifade şekillerinin misalleri oldukça fazladır. Elmalılı buna şöyle bir misal verir: "Arap şairlerinden Hutey'e'ye: "En yüksek şair kimdir?" diye sorulduğu zaman, Züheyr'i ve Nâbiğa'yı söylemiş de isteseydim üçüncüyü söylerdim demiş ve bununla kendini kastetmiştir ki, eğer, "Kendimi söylerdim." demiş olsa idi büyüklüğü olmazdı."[358] Dolayısıyla Allah da burada Peygamberimizi açıkça zikretmemiş ama daha beliğ ve daha güzel bir şekilde ayetin ilgili kısmında söz konusu olan kişinin Hz. Muhammed olduğunu ortaya koymuştur.

Bu hükmü destekler mahiyette Allah Resulü şöyle buyurmuştur: "Ben kıyamet gününde âdemoğullarının efendisiyim ve livaü'l-hamd sancağı benim ellerimde olacak. Bunda gurur ve övünme yok."[359]

Peygamberlerin diğer insanlardan üstün olmalarının nedenlerinden biri, onlara verilen ruhların, sair insanlara verilen ruhlardan daha üstün meziyetlere sahip olmasıdır. Bu şekilde yüksek ruhlarla ilahi teyide mazhar olmaları, onlara hem bilgiyi idrak etme noktasında hem de iradeyi kullanma noktasında diğer insanlarda olmayan üstün

---

kılındı. Bana "iste istediğin verilecek" denildi. Ben de bu isteğimi ümmetime şefaat etmek için erteledim. Sizden Allah'a şirk koşmayan herkes inşallah şefaatime nail olacaktır." (Taberi, *a..g.e.,* c. 4, s. 520).

354 Taberi, *a..g.e.,* c. 4, s. 520; es-Sealebi, *a..g.e.*, c. 1, s. 498.

355 Necm, 53/9.

356 Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 2, s. 148.

357 Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 2, s. 149.

358 Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 2, s. 150.

359 Tirmizi, *Sünen-i Tirmizi, Kitabu'l-Menakıb,* c. 5, s. 587.

özelliklere sahip olmalarını sağlamıştır. Bunun içindir ki peygamberlerin sahip olduğu ilim ve idrak, insan aklının kâinattaki tekrarlara ve tecrübeye dayanarak elde ettiği bilimden ve idrakten çok daha yüksektir. Bununla birlikte normal insanların sahip oldukları iradenin de çok üstünde bir iradeye sahiptirler. İşte peygamber ruhları, böyle yüksek bir ilim ve yüce bir irade ile teyit edilmişlerdir.[360]

Peygamberlere olan ilahi teyidin bir başka tezahürü de onların ahlakıdır. Onların ruh mertebeleri ahlak açısından ismet sıfatına haiz bir derecededir. Bunun içindir ki peygamberlerin hepsi İslam akidesine göre çirkin ve küçük düşürücü huy ve hareketlerden beri ve yüce şahıslardır. İnsan olmaları hasebiyle hata yapmaları mümkündür ancak bu hatalarında asla ısrarcı olmazlar. Allah'ın inayetiyle bu hatalar hemen düzeltilirler.[361] O hatanın devam etmesine müsaade edilmez. Böylelikle peygamberlerin o yüce ahlaklarına nakisa verecek bu olaylar bertaraf edilir.[362]

Peygamberleri diğer insanlardan üstün kılan bu ilahi teyitler olduğu gibi kendi aralarında derece farkını meydana getiren ve Peygamberimizi de en üstün makama yükselten, yine mazhar oldukları bu ilahi teyitler ve bunların farklı tecellileridir. Elmalılı H. Yazır'a göre bu ilahi teyitlerin farklılığı peygamber mucizelerinin de farklılığını meydana getirmektedir.[363]

Mucizeler, ancak bu şekilde gerek idrak, gerekse irade açısından son derece kuvvetli ruhlara sahip insanlara/peygamberlere verilmektedir. Yani onlara verilen akıl, kâinattaki tekrar eden ve sürekli tecrübe edilen olaylar neticesinde meydana gelen bilgiler etrafında şekillenen bir akıl değildir. Onlardaki ilim ve akıl, bu kanunlar haricinde olayların vuku bulabileceğini kavrayabilecek bir mahiyete sahiptir. Bunun bu şekilde

---

[360] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 340.
[361] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 342.
[362] "(Peygamber) Yüzünü ekşitti ve döndü. Kendisine âmâ geldi, diye. Ne bilirsin, belki o temizlenecek? Veya öğüt belleyecek de öğüt ona fayda verecek. Ama buna ihtiyaç hissetmeyene gelince, Sen ona yöneliyorsun. Onun temizlenmemesinden sana ne? Ama sana can atarak gelen Allah'tan korkarak gelmişken, sen onunla ilgilenmiyorsun. Hayır, hayır, sakın. Çünkü o Kur'ân bir öğüttür. Artık dileyen onu düşünür."[362] ayetleri buna bir misal teşkil etmektedir. Zira bu ayetlerin nüzul sebebi âmâ bir sahabi olan İbn Ümm-i Mektum'dur. Peygamberimiz müşriklerin önde gelenlerine tebliğ yaparken bu sahabi gelmiş ve "Ey Allah'ın Resulü Allah'ın sana öğrettiklerinden bana öğret" demiştir. Peygamberimiz de bunun üzerine ona yüzünü ekşitmiş ve başka tarafa dönmüştü. İşte bu olay üzerine bu ayetler nazil oldu. (Taberi, Camiu'l-Beyan an Tevili'l-Âyi'l-Kur'an, Cilt 4, s. 103) Burada dikkat çeken bir husus, Peygamberimizin her ne kadar tebliğ gibi önemli bir vazifeyi ifa ederken bile olsa kendisine gelen âmâ sahabiyle ilgilenmemesi Allah tarafından bir hata olarak kabul edilmiş ve mezkûr ayetler indirilmek suretiyle bu hata düzeltilmiştir.
[363] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 340.

olması gerekir. Zira mucizeler, peygamberliğin vazgeçilmez bir unsurudur. Dolayısıyla peygamberlerin, kendi ellerinden tezahür edecek bu harika ve olağanüstü hadiselere hazır olmaları gerekir. Bu hazırlık da ancak ruhlarının, hem idrak hem irade hem de başka üstün vasıflarla ilahi teyitlere mazhar olmasıyla mümkün olabilir.

Bu mevzu önemlidir. Zira insanların hidayetine vesile olmak için gönderilen peygamberlerin mucize gösterirken öncelikle kendilerinin bu hadiseler karşısında şaşırıp kalmaları işlerini oldukça güçleştirecektir. İnsanların bu hali görmeleri, peygamber hakkında şüphe duymalarına neden olacaktır. Dolayısıyla vazifelerini layıkıyla yapamayacaklardır. Onun için Allah Teâlâ, peygamber ruhlarını ilahi teyitlerle desteklemiştir. Onları özel bir ruhla yaratmıştır. Razi, Bakara 2/87. ayetinde geçen "Ruhu'l-Kudüs" ifadesindeki "ruh" kelimesinin hangi manaya geldiği noktasında ihtilaf olduğunu ve bu konuda dört görüş[364] öne sürüldüğünü ifade etmiştir. Bunlardan biri de buradaki "ruh" kelimesinden kastedilen şeyin Hz. İsa'ya üflenen ruh olduğunu ve "Kudüs" kelimesinin de Allah'a delalet ettiğini ifade eden görüştür.[365] "Hani seni Rûhu'l-Kudüs ile desteklemiştim."[366] ayetinin tefsirinde de yine buradaki "ruh" kelimesinin hem Cebrail'e (as) hem de Hz. İsa'ya verilen nurani, parlak, yüce, gözde ve makbul bir ruha delalet edebileceğini söylemiştir.[367] Bu ifadelerden de hareketle, Allah'ın, peygamberlere has bir ruh vermek suretiyle onları teyid ve takviye ettiğini söyleyebiliriz. Peygamberlerin böylesine yüce bir ruhaniyete sahip olmaları da onların mucizelere mazhar olmaları noktasında çok önemlidir. Mucize gibi olağanüstü hadiseler her ruhun kaldırabileceği bir yük değildir. Onun için Allah peygamberlerin ruhunu yücelterek tabir-i caizse mucizelere hazırlamıştır.

Mucizeler ile peygamber ruhu arasındaki bir başka ilişki de mucizelerin iradeleri güçlendirme meselesidir. Elmalılı bu konuda şunları söylemektedir: "İlmî sonuçlara dayanan imanın yanında mucizeye dayanan imanın, irade olayı açısından çok önemli bir yeri vardır. Çok zamanlar görülmüştür ki, ilim adamlarının kendi konuları dışındaki iş ve çabalarda iradeleri oldukça zayıftır, hatta büsbütün yok denilecek kadar azdır. Kendi tecrübemize dayalı olarak elde ettiğimiz bilgiler, bizde irade olayının teşekkülüne ve

[364] Bunlar; a) Cebrail b) İncil c) Hz. İsa'nın ölüleri kendisiyle diriltti̇ği Allah'ın ismi d) Hz. İsa'nın ruhu. Razi'ye göre bu görüşlerin en isabetli olanı "ruh" kelimesinin Cebrail olduğunu iddia eden görüştür. (Razi, *a.g.e.,* c. 3, s. 190).
[365] Razi, *a.g.e.,* c. 3, s. 190.
[366] Maide, 5/110.
[367] Razi, *a.g.e.,* c. 12, s. 133.

güçlenmesine katkıda bulunmuyorlar. Buna karşılık hiçbir ilmî ölçüden haberi olmayan bazı cahiller, ilim adamlarının göze alamayacağı işleri yapabilecek güçlü iradeler gösteriyorlar. Bu husus nazarî olarak herkesçe kabul edilse bile tatbikatta iradenin, hiçbir bilgiye ihtiyaç göstermeyen imandan kaynaklandığı ve oradan kuvvet aldığı gözleniyor. Bu da normal ilmin sonuçlarına inanmaktan değil, mucizeye inanmaktan doğuyor. İslâm dini, bu hakikati tespit ve ahlâkı yüceltmek için, ilmin ve aklın kurallarına önem vermekle beraber, imanı gerektiren mucizelere de yer vermiştir."[368]

Elmalılı'nın normal insanlar için söylediği, mucizelere inanmanın iradeyi kuvvetlendirdiği gerçeği peygamberler için de geçerlidir. Tabi ki burada yanlış anlaşılmaması gereken bir durum vardır. O da şudur ki; Zaten peygamberlerin mucizelere inanmaması gibi bir durum söz konusu edilemez. Bizim buradaki kastettiğimiz şey, bizatihi mucizenin kendisi ve peygamber elinde zuhur etmesidir. Mucizeler, varlıklarıyla peygamber ruhlarını takviye eder ve iradelerini güçlü kılar. Dolayısıyla her bir peygamberin mazhar olduğu mucize, aynı zamanda onun ruhunu teyid eden ve iradesini kuvvetlendiren bir mahiyete sahiptir.

Peygamberler, elçi olarak gönderildikleri kavimlere tebliğ yaparken oldukça büyük sıkıntılara maruz kalmışlardır. Onlar, insanları Allah'ın rızasına ve cennete davet ederken ekseriyetle hak etmedikleri davranışlara katlanmak zorunda bırakılmışlardır. Kavimleri tarafından yapılan işkence, alay ve hakaretlerin hedefi olmuşlar,[369] vatanlarını bırakıp hicret etmek zorunda kalmışlar[370] ve canlarına kastedilmeye çalışılmış[371] veya kastedilmiştir.[372] Bu kadar zor şartlarda elçilik vazifesini yapmaya çalışmışlardır.

Mucizeler, işte böylesine zor şartlarda vazife yapan peygamberlerin işlerini kolaylaştırmış, iradelerini takviye ederek daha sağlam durmalarına yardımcı olmuş ve kavimlerinin iman edeceğine dair ümitlerini artırmaya vesile olmuştur.

---

[368] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 341.
[369] Lut (as) ve Şuayb (as)'ın maruz kaldığı alay ve hakaretler için bkz. A'raf, 7/80-93.
[370] Peygamberimiz 622'de hicreti bunlardan sadece biridir.
[371] "Bir de "Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük" demeleridir. Oysa onu ne öldürdüler, ne de astılar. Fakat öldürdükleri kimse, onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, ondan yana tam bir kuşku içindedirler. O hususta bir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesinlikle öldürmediler." (Nisa, 4/157).
[372] "Andolsun biz, İsrailoğulları'ndan söz aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Fakat ne zaman onlara bir peygamber nefislerinin hoşlanmadığı bir şey getirmişse, bunlardan bir kısmını yalanlamışlar, bir kısmını da öldürmüşlerdir." (Maide, 5/70).

“Peygamberimiz (asm) bir gün bazı müşrikler tarafından dövülüp kana boyandığı, üzgün bir halde oturduğu sırada, Cebrail (as) geldi ve: “Sana ne oldu?” diye sordu.

Peygamberimiz (sav): “Bana şu müşrikler yapacaklarını yaptılar” buyurdu.

Cebrail (as): “Sana bir mucize göstermemi ister misin?” diye sordu.

Peygamberimiz (sav): “Evet! Göster!” buyurdu.

Cebrail (as), vadinin gerisindeki ağaca bakarak: “O ağacı çağır!” dedi.

Peygamberimiz (sav) çağırınca, ağaç yürüyerek Peygamberimiz (sav)ın önüne kadar gelip durdu.

Cebrail (as): “Ona söyle, geri dönsün!” dedi.

Peygamberimiz (sav) geri dönmesini söyleyince, ağaç eski yerine varıncaya kadar geri gitti.

Peygamberimiz (sav): “Yeter!” buyurdu.”[373]

Bu rivayet, konumuz açısından oldukça manidar bir mahiyete sahiptir. Zira Peygamberimiz, müşrikler tarafından işkenceye maruz kalmış bu da O’nu hüzünlendirmiştir. İşte Peygamberimiz (sav) böyle bir haldeyken Allah, Cebrail (as)’ı göndermiş ve mezkûr hadiseyle O’nun (sav) üzüntüsünü gidermiştir. Karşılaştıkları zorluklar karşısında yılmaması için bu tarz harika hadiselerle iradesi takviye edilmiş ve tebliği esnasında karşılaştığı üzücü olaylara dayanma gücü verilmiştir.

İsra ve miraç mucizesine de bu nazarla bakılabilir. İsra ve miraç Allah Resulü’nün en büyük mucizelerindendir. Bu mucizelerin verilme vakti oldukça dikkate değerdir. Zira Peygamberimizin ilk zevcesi aynı zamanda en büyük dava arkadaşlarından biri olan Hz. Hatice validemiz ve ölene kadar Peygamberimizi himayesine almak suretiyle müşriklerin baskılarından koruyan amcası Ebu Talib aynı sene içinde vefat etmiş ve bu yıla “hüzün yılı” denilmiştir. Bu hadiseler Peygamberimizi “Şu ümmet üzerinde şu

---

[373] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. 3, s. 113; Dârimî, *Sünen,* c. 1, s. 26; İbn Mâce, *Sünen,* c. 2, s. 1336; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve,* c. 2, s. 154; Suyûtî, *Hasâisü'l-kübrâ*, c. 1, s. 301; M. Asım Köksal, *Hz. Muhamed ve İslamiyet’den naklen,* Işık Yayınları, İzmir, 2007, c. 1-2, s. 474-475.

günlerde toplanan iki musibetten hangisine en çok yanacağımı bilemiyorum"[374] dedirtecek kadar hüzne boğmuştur. Özellikle de Ebu Talib'in vefatı müşrikleri iyice azdırmış ve Peygamberimize olan eza ve işkenceleri son raddeye gelmiştir. Bunun üzerine Allah Resulü arayışlar içine girmiş ve tebliğ için Taif'e gitmiştir. Fakat Allah Resulü burada da aradığını bulamamış hatta gittiği bu yerden taşlandığı için çıkmak zorunda kalmıştır.[375]

İşte İsra ve miraç mucizesi Peygamberimizin en fazla sıkıntı çektiği bu dönemden sonra verilmiştir. Daha önce hiçbir peygambere nasip olmayan bu mucizenin veriliş zamanı da elbette ki tesadüf değildir. Gördüğü eza, işkence ve hakaretlerden dolayı hüzünlenen, morali bozulan Peygamberimiz, bu mucizelerle takviye edilmiş, hüznü giderilmiş ve teselli bulmuştur. Peygamberimiz, bu ve benzeri mucizelerle teyid edilmiştir. Peygamberimizin binden fazla[376] mucizesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki; Bu mucizeler, sürekli Allah Resulü'nü takviye etmiş, desteklemiş, tebliğe dair iradesini kuvvetlendirmiş ve her daim O'nu canlı ve diri tutmuştur. Peygamberimizin bu denli muvaffak olmasında kendisine verilen mucizelerin diğer peygamberlerin mucizelerinden çok olmasının da rol oynadığı kanaatindeyiz.

Konuyla alakalı son olarak mucizelere inanmanın zaman zaman insan ruhunda meydana gelen ümitsizliği bertaraf edip ümit tohumları ekmesi üzerinde durmak istiyoruz. İnsan ruhundan ümitsizliğin ve gevşekliğin giderilmesinde mucizelere inanmanın çok önemli bir tesiri vardır. Aklın ve mantığın ümitsizlikten başka bir şey göremedikleri karanlık zaman dilimlerinde mucizeye iman, azim ve iradenin bütün ümitsizliğini ortadan kaldırmaya yeterli olur.[377]

Mucizeye inanmak, her şeyin kurallar ve kaideler çerçevesinde gerçekleşmeyebileceğini dolayısıyla yapılmak istenen işlerde hususi olan inayet-i İlahiyenin de rolü olabileceğini hatırlattığındandır ki ye'si kırıp ümit aşılamak gibi bir fonksiyona sahiptir.

Belki de son zamanlardaki ilim adamlarımızın mucizeye olan imanlarında sarsılmalar olduğu için kaideler dışındaki hadiselerin meydana gelemeyeceğini düşünür hale

---

[374] Köksal, *a.g.e.,* c. 1-2, s. 470.
[375] İbnu'l-Esir, *El-Kamil fi't-Tarih,* Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, Beyrut, 1987, c. 1, s. 607.
[376] Zemahşeri, Peygamberimizin mucizelerinin bin ve daha fazla olduğunu söylemektedir. (Zemahşeri, *a.g.e.,* c. 1, s. 478); Fahruddin Razi ise Peygamberimizin mucizelerinin üç binden fazla olduğunu ifade etmektedir. Razi, *a.g.e.,* c. 6, s. 212)
[377] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 341.

gelmişlerdir. Bu da onların bir açıdan kaide dışı sayılabilecek yeni buluşlar, icatlar keşfetmelerine mani olmaktadır.

Bu cihetle ümitsizliğin ilacı olan mucizelerin külli kaideler olmadıkları akıldan çıkarılmamalıdır. Asıl olan ilmin kuralları çerçevesinde hareket etmektir. Ne ilmin ne de dinin koymuş olduğu külli kaidelere göre hareket etmeyip, her zaman mucize ve ibda düşüncesiyle yaşamak isteyenler ilkel kalmaktan kurtulamayacaklardır. Bu hakikatten dolayıdır ki Kur'an mucizesi diğer mucizelerden daha üstündür.[378] Çünkü Kur'an, insanları sürekli olağanüstü hadiselere yönlendirmekten ziyade külli kaideler çerçevesinde hareket etmeye davet etmektedir.

Peygamberimizin en büyük mucizesi Kur'an mucizesini biraz daha ayrıntılı bir şekilde incelemeden evvel Allah Resulü'nün ruhunu takviye ve teyid eden aynı zamanda Kur'an'da da yerini bulmuş bazı hissi mucizelerden bahsetmek yerinde olacaktır. Bu hissi mucizelere temas edildikten sonra en büyük mucize Kur'an üzerinde biraz daha teferruatla durulacaktır.

### 2.2.2.1. Peygamberimizin Kur'an'da Geçen Hissi Mucizeleri

Kur'an, insanların Allah'ı bulabilmeleri için onları sık sık kâinat kitabını okumaya davet eder.[379] Zira bu kitapta Allah'ı bildirecek ve tanıtacak o kadar delil vardır ki had ve hesaba gelmez. Dolayısıyla bu delillerin yekûnu ve herkes tarafından çok rahat bir şekilde ulaşılabilmesi ve anlaşılabilmesi göz önünde bulundurulduğunda mucizelerden daha tesirli olduğu ortaya çıkacaktır. Bundan dolayıdır ki Kur'an en büyük mucizedir. Yalnız bu hakikatin, Peygamberimizin Kur'an'dan başka mucizesi yoktur gibi yanlış bir anlamaya sebep olmaması gerekir. Kur'an'ın mucize olmasından hareket ederek Allah Resulü'nün maddi mucizeler göstermediğini iddia etmek doğru değildir.[380]

Evet, Kur'an en büyük mucizedir ve onun yerini hiçbir mucize tutamaz. Bununla birlikte Peygamberimizin hissi mucizeler gösterdiği de hem Kur'anî hem de tarihî bir gerçektir. Onun içindir ki en büyük mucize olan Kur'an'ı Kerim'de Peygamberimizin

---

[378] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 342.
[379] "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar şeylerle denizde akıp giden gemide, Allah'ın yukarıdan bir su indirip de onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde, diriltip de üzerinde deprenen hayvanları yaymasında, rüzgârları değiştirmesinde, gök ile yer arasında emre hazır olan bulutta şüphesiz akıllı olan bir topluluk için elbette Allah'ın birliğine deliller vardır." Bakara, 2/164 ayeti bu ayetlerden sadece biridir.
[380] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 469.

hissi mucizelerinden bazıları da zikredilmiştir. Bunlara misal olarak İsrâ ve Kamer mucizeleri verilebilir. Bu mucizeler aynı zamanda iki sureye de isim olmuşlardır. Her ne kadar "Peygamberimizin Kur'an'dan başka mucizesi yoktur" diyenler olsa da Elmalılı merhum bu düşünceye katılmadığını mezkûr mucizeleri teferruatıyla anlatarak göstermiştir. Kur'an'dan başka mucize olmadığını iddia edenler kendileriyle bir tezada düşmemek için ilgili ayetleri tevil etme cihetine gitmişlerdir. Fakat müfessirimiz bu tür görüşlere katılmamış ve ayetleri hissi mucizelere delalet edecek şekilde tefsir etmeyi uygun bulmuştur.

### 2.2.2.1.1. İsrâ Mucizesi

Lügat olarak "gece yola gitmek, yolculuk etmek veya yürümek[381] manasına gelen "isrâ" kelimesinin ıstılahi anlamı ise Hz. Muhammed (sav)'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürülmesidir.

Söz konusu olay Kur'an'da şu şekilde anlatılmıştır: "Kulu Muhammed'i geceleyin, Mescid-i Haram'dan kendisine bazı âyetlerimizi göstermek için, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Şüphesiz ki her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla gören O'dur."[382] Ayette bahsi geçen Mescid-i Aksâ Kudüs'te bulunan "Beytü'l-Makdis'tir.[383] Zira Allah Resulü hadislerinde "Burak" denilen bir binite bindiğini ve onunla Beytü'l-Makdis'e kadar gittiğini haber vermektedir. Daha sonra semaya yükseltilmiş orada bulunan peygamberlerle görüşmüş, cennet ve cehennemi müşahede etmiş, Allah'ın melekût âleminden birçok acayibe şahit olmuş ve neticede beş vakit namazın farz kılınmasıyla yeryüzüne geri dönmüştür. "Sabahleyin Mescid-i Haram'a çıkıp Kureyş'e haber verdi. Hayret etmek ve kabul etmemekten kimi el çırpıyor, kimi elini başına koyuyordu. İman etmiş olanlardan bazıları dönüp irtidâd etti (dinden çıktı). Birtakım erkekler Ebû Bekir'e koştular. Ebu Bekir; "Eğer o, bunu söylediyse şüphesiz doğrudur" dedi. Onlar: "Onu bu konuda da mı tasdik ediyorsun?" dediler. O da: "Ben onu bundan daha ötesinde tasdik ediyorum, sabah akşam gökten getirdiği haberleri yani peygamberliğini tasdik ediyorum" dedi. Bunun üzerine kendisine Sıddık unvanı verildi. Kureyşliler içinde Beytü'l-Makdis'i o zamanki haliyle bilenler vardı. Bunlar, onun vasıfları ve durumuyla ilgili sorular

[381] İsfahani, *a.g.e.* s.718.
[382] İsrâ, 17/1.
[383] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 276.

sordular, tanımlamasını istediler. Derhal Hz. Peygambere Beytü'l-Makdis gösterildi. Bunun üzerine ona bakıp anlatıyordu. "Gerçi Beytü'l-Makdis'i tanımlamada isabet etti." dediler. Sonra: "Haydi bakalım bizim kervandan haber ver, o bizce daha önemlidir, onlardan bir şeyle karşılaştın mı?" dediler. Peygamber (s.a.v) "Evet, falancanın kervanlarıyla karşılaştım, Revhâ'da idi. Bir deve kaybetmişler arıyorlardı. Yüklerinde bir su kadehi vardı. Susadım onu alıp su içtim ve yine eskiden olduğu gibi yerine koydum. Geldiklerinde sorun bakalım kadehte suyu bulmuşlar mı?" buyurdu. "Bu da diğer bir alâmettir" dediler. Sonra sayıların, yüklerini ve görünüşlerini sordular. Bu defa da kervan olduğu gibi Hz. Peygambere gösterildi ve sorduklarının hepsine cevap verdi ve buyurdu ki: "İçlerinde falan ve falan önde, boz renkte bir deve üzerinde dikilmiş iki harar olduğu halde falan gün güneşin doğması ile beraber gelirler". Bunun üzerine: "Bu da diğer bir âyettir" dediler ve o gün hızla Seniyye'ye doğru çıktılar. Güneş ne zaman doğacak da onu yalancı çıkaracağız diye bakıyorlardı. Derken içlerinden birisi: "Güneş doğdu!" diye haykırdı. Diğer birisi de: "İşte kervan geliyor, önünde boz bir deve ve içlerinde falan ve falan da var, tıpkı (Hz. Muhammed'in) dediği gibi" dedi. Böyle olduğu halde yine iman etmediler de: "Bu apaçık bir büyüdür."[384] dediler. [385]

Miraçla alakalı başka rivayetlere de yer veren Elmalılı Hamdi Yazır ilgili ayeti bu haberler çerçevesinde tefsir ederek isrâ mucizesinin varlığını kabul etmiştir.

#### 2.2.2.1.2. Ayın İkiye Ayrılması

Peygamberimizin en parlak mucizelerinden biri olan ayın yarılması "Kıyamet saati yaklaştı. Ay yarıldı. Bir mucize görseler hemen yüz çevirirler ve "süregelen bir büyüdür" derler." ayetleriyle sarih bir şekilde ifade edilmiştir.[386] Elmalılı'nın beyanına göre başta Sahabe olmak üzere Tabiîn ve müteahhirinden bilinen tefsircilerin tamamı Kamer suresinin ilgili ayetlerinin bu mucizeyi haber verdiğinde ittifak etmişlerdir. Ayrıca Hz. Ali, İbn-ü Mesud, İbn-ü Abbas, Huzeyfe, Enes, İbn-ü Ömer ve Cübeyr Mut'îm gibi önemli isimlerin bu hadiseyi rivayet edenler arasında olduklarını söylemektedir.[387] Kettânî "şakk-ı kamer" mucizesiyle alakalı rivayetlerin tevatür derecesine ulaştığını ifade etmektedir. Bu iddiasını Subki'den, Kadı İyaz'dan, İbn-ü

---

[384] Neml, 27/13; Saff, 61/6.
[385] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 276-277. Miracın ayrıntıları için bkz. Buharî, Salat 1, Enbiya 5, Menâkıb, 24; Müslim, İman, 259, 264.
[386] Kamer, 54/1-2.
[387] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 7, s. 333.

Hacer'den, Kastallani'den, İbn Abdilberr'den, Münavi'den ve Irakî'den yaptığı alıntılarla desteklemiştir.[388] Bu mucizenin, hem mütevatirliğinden asla şüphe edemeyeceğimiz Kur'an'da zikredilmesi hem de tevatür derecesine çıkmış hadislerde yer alması hiç şüpheye yer vermeyecek şekilde vukuunu göstermektedir.

Elmalılı bu mucizeyle ilgili birçok rivayet aktarmaktadır ve ayeti bu haberler çerçevesinde tefsir etmektedir. Buna göre Mekkeliler Peygamberimizden bir mucize istediler. Peygamberimizin sözüyle ay ikiye bölündü. [389] İbn Mesud'un haberine göre "Ay, bir kısmı dağın üstünde bir kısmı da dağın altında olmak üzere ikiye ayrıldı ve Allah'ın Elçisi (sav): "şahit olun" buyurdu.[390] Ayrıca Mesruk rivayetinde şu nakledilir: "Kureyş kâfirleri "Muhammed size büyü yaptı." dediler. İçlerinden birisi, "Eğer Muhammed, ayı büyüledi ise, büyüsü yeryüzünün tümünü saramaz ya! Şu halde diğer ülkelerden gelenlere sorun bakalım onlar da görmüşler mi?" dedi. Gelenlere sordular, onlar da aynı şekilde gördüklerini söylediler. "Semerkandi'nin nakline göre; Ebu Cehil, "Bu bir sihirdir. Uzaklarda yaşayanlara haber gönderin gören olmuş mu bakalım?" dedi. Uzaklarda yaşayanlar da ayı yarılmış olarak gördüklerini haber verdiler. Yine de onlar, "Bu öteden beri süregelen bir sihirdir." dediler.[391]

Bu konuda oldukça fazla rivayet vardır. Bu rivayetlerin ayrıntılarına hiç girmeden bu hadisenin mazide vuku bulmuş bir mucize mi yoksa müstakbelde cereyan edecek bir kıyamet olayı mı olduğu hakkındaki tartışmalara değinmek istiyoruz. Elmalılıya göre ayetin sarih ifadesi ve hadislerin bu şekilde meşhur olması gösteriyor ki "ayın yarılması" Peygamberimizin bir mucizesi olarak mazide gerçekleşmiş bir hadisedir. Bu sarahate rağmen birkaç müfessirin bu hadisenin ileride vuku bulacağına dair sözlerini de değerlendirmekten geri durmaz. Ebu's-Suud Efendi'nin tefsirinde anlatıldığına göre Osman b. Ata babasının "ay kıyamet günü yarılacaktır" dediğini nakletmiştir. Nesefi gibi bazı tefsirciler de bu rivayeti Hasan-ı Basri'ye dayandırmışlardır.

Kur'an'da zaman zaman müstakbelde olacak bir olay için mazi fiili kullanıldığı herkesin malumudur. Lakin burada böyle bir şey söz konusu değildir. Zira "Kıyamet

[388] Kettani'nin yaptığı alıntıların detayları için bakınız. (Kettanî, *Mütevatir Hadisler,* çev. Hanifi Akın, Polen Yayınları, İstanbul, 2007, s. 499-501)
[389] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 7, s. 333-335.
[390] Kadı İyaz, *Şifâ-i Şerif,* çev: Naim Erdoğan-Hüseyin S. Erdoğan, Bedir Yayınevi, İstanbul, s. 278-279.
[391] Kadı İyaz, *a.g.e*, s. 279.

saati yaklaştı, Ay yarıldı."[392] ayetinden sonra gelen "Bir mucize görseler hemen yüz çevirirler ve "süregelen bir büyüdür" derler."[393] ayeti böyle bir düşünceyi reddetmektedir. Bu ayetler beraber mütalaa edildiğinde ortaya çıkan şey; inkârcıların ayın yarılması mucizesini gördükleri halde ondan yüz çevirmeleri ve onun bir büyü olduğunu söylemeleri gerçeğidir. Yani bu hadise Hz. Peygamber zamanında vuku bulmuş bir olaydır ve bunun birçok şahidi olmuştur. Ayın yarılması imkân dâhilinde olan şeylerden olduğu için vukuunu haber veren doğru bir haber geldiğinde inkâr etmek için hiçbir sebep ortada kalmaz. Madem tabiatı itibariyle mümkündür ve bunu da haber veren mütevatir bir kaynak vardır o zaman inanmamanın hiçbir manası yoktur. Mütevatir olan Kur'an bu olayı bize haber vermektedir ve aslında başka bir rivayete de ihtiyaç bırakmamaktadır. Buna rağmen bu olayla ilgili birçok rivayet hadis kitaplarımızda da mevcuttur.

Hasan-ı Basri ile Osman b. Ata'ya nispet edilen "ayın kıyamet esnasında yıkılacağına" dair olan sözlerine gelince Elmalılıya göre burada bir yanlış anlama vardır. "Onların, ayın kıyamette yarılacağını söylemeleri, geçmişte ayın yarılması olayını inkâr ettikleri şeklinde anlaşılmıştır. Hâlbuki hakikat öyle değildir. Onlar, ayette açık ve haberde meşhur olan mazideki ayın yarılması hadisesini inkâr etmiş değil, ayetin işaret ettiği diğer bir manayı açıklamış ve tefsir etmişlerdir. Yani meydana gelen ayın yarılması mucizesinden ileride ayın büsbütün yarılıp kıyametin kopacağı manasını anlamanın lüzumunu hatırlatmak istemişlerdir." Çünkü "Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı" ifadesine göre ayın yarılması kıyametin alametlerindendir. Yani onların demek istedikleri ayın yarılması nasıl ki Hz. Peygamber (sav) döneminde gerçekleşmiş öyle de kıyamet vaktinde de ay vb. gök cisimleri yarılıp parçalanacak ve size haber verilen kıyamet vuku bulacaktır. İstikbaldeki yarılmaya işaret etmek için bunu söylemişlerdir. Yoksa mazide cereyan eden bu mucize hele bu kadar rivayet varken inkâr edilmiş değildir.[394]

Buradaki bir başka husus da bu hadisenin neden tarih kitaplarına ve diğer milletlerinin kaynaklarına girmediği hususudur. Buna bazı cihetlerden cevap vermek mümkündür. Mesela bunlardan biri dünyanın her tarafında aynı anda gecenin yaşanmaması gerçeği söylenebilir. Zira güneş dünyanın doğusunda erken doğar erken batar. Onun için

---

[392] Kamer, 54/1.
[393] Kamer, 54/2.
[394] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 7, s. 336-338.

dünyanın doğusunda olan bir yerde gece iken batısında olan yerlerde ise hala gündüz yaşanmaktadır. Dolayısıyla doğudakiler ayı görebilecekken batıdakiler göremeyeceklerdir. Bununla birlikte gece yaşanan her yerde ayın gökyüzünde görüleceğinin garantisi yoktur. Çünkü gece de olsa bazı bölgelerde hava kapalı olabilir. Kapalı olmasa da herkesin o vakitte dışarı çıkıp ayı gözetlemesi diye bir şey söz konusu olamaz. Hatta dışarıda olan birçok kimse de bunu fark etmemiş olabilir. Çünkü insanların genel olarak ayı gözetlemek gibi bir alışkanlığı yoktur. Farklı yerlerde bunu görenler ise Elmalılı merhumun ifadesine göre zaman cehalet dönemi olması hasebiyle bunu sihre, cinlere ve şeytanlara havale etmişler ve neticede bu sair milletlerin tarih kaynaklarına girmemiştir.[395]

Yalnız yukarıdaki ifadelerden bu hadise sadece orada hazır bulunanlara göründü gibi bir hata da çıkmamalıdır. Zira rivayetlere göre müşrikler kendileri bu hadiseye şahit oldukları halde inanmadılar da bir de başka yerlerden gelenlere soralım dediler. Sair yerlerden gelen insanlara sordular onlar da bu hadisenin cereyanını tasdik ettiler. Zaten ayette geçen ve müşriklere ait olan "süregelen bir büyüdür" sözü buna atıf olarak kullanılmıştır.[396] Yani kendileri gördükleri bu mucizeyi kabul etmeyip meseleyi sair yerden gelenlere havale ederek kendi inkârlarına bir dayanak bulmak istemişler ve fakat diğer bölgelerden gelen bu kimselerden umdukları cevabı alamamışlar ve "süregelen bir büyüdür" sözünü söylemek zorunda kalmışlardır.

#### 2.2.2.1.3. Bedir'de Atılan Bir Avuç Toprak

Bedir muharebesi İslam tarihindeki en önemli harplerden birisi belki de birincisidir. Zira Allah Resulü'nün "Allahım! Eğer sen şu bir avuç Müslümanı helâk edersen sana ibadet eden bulunmayacaktır"[397] sözünden anladığımız kadarıyla bu bir ölüm-kalım savaşıdır. "Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah size Bedir'de yardım etmişti. Allah'tan sakının ki, O'na şükretmiş olasınız." "O zaman sen müminlere: "Rabbinizin size, indirilmiş üç bin melek ile yardım etmesi size yetmez mi?" diyordun." [398] ayetlerinde ifade buyrulduğu üzere Allah'ın yardımıyla[399] Müslümanlar bu savaştan

[395] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 7, s. 345-346.
[396] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 7, s. 343.
[397] İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 158.
[398] Âl-i İmrân, 3/123-124.
[399] Allah'ın yardımı için bakınız Enfâl, 8/9-12.

galip geldiler. Savaşın sonunda Müslümanlar 14 şehit verirken müşriklerden 70 kişi öldürülmüş,[400] bir o kadarı da esir olarak alınmıştır.[401]

Bedirde bizi konu itibariyle asıl ilgilendiren ise Hz. Peygamberin (sav) eline bir avuç toprak alarak müşriklerin üzerine atması hadisesidir. Abdullah b. Abbas diyor ki; "Bedir savaşında, Resulullah (sav) bir avuç toprak aldı ve müşriklerin yüzlerine doğru serperken şöyle buyurdu: "Yüzleri berbat olsun." Resulullah'ın serptiği bu toprağın, göz ve burunlarına değmediği hiçbir müşrik kalmadı. Bunu üzerine müşrikler geri dönerek kaçmaya başladılar. Resulullah'ın müşriklere karşı böyle yaptığı, Mücahid, Katade, Hişam b. Urve, Hakîm b. Hizam Muhammed b. Kâb, Süddi, İbn-i Zeyd ve İbn-i ishaktan da rivayet edilmiştir."[402]

"Sonra onları siz öldürmediniz, lâkin Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, lâkin Allah attı. Bu da müminlere güzel bir imtihan geçirtmek içindi. Allah işitendir, bilendir."[403] ayetinin "Attığın zaman da sen atmadın, lâkin Allah attı" kısmı yukarıdaki zikredilen hadiseye atıf yapmaktadır.[404] Yani küffara atılan bir avuç toprağın istisnasız hepsinin gözüne girmesi olağanüstü bir olay olup bu ancak Allah'ın yardımıyla, inayetiyle ve yaratmasıyla olabilecek bir mucizedir. Allah Peygamber Efendimize (sav) böyle bir mucizeyi nasip etmiş ve Müslümanlara Bedir'de yardımda bulunmuştur.

Netice olarak Peygamberimizin (sav) en büyük mucizesi olan Kur'an'da O'nun (sav) diğer bazı hissi mucizelerini de yer verilmiş ve beşer bunlardan da haberdar edilmiştir. Kur'an'da yer verilen bu hissi mucizeleri inkâr veya tevil edenlerin sayısı eskiden çok az iken şimdilerde biraz daha artmış gibidir.[405] Lakin sair peygamberlerin mucizelerini

---

[400] İhsan Süreyya Sırma, *İşte Önderimiz Hz. Muhammed,* Beyan Yayınları, İstanbul, 2006, s.76.

[401] Ali Himmet Berki, Osman Keskioğlu, *Hatemü'l Enbiya Hazret-i Muhammed ve Hayatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s.249.

[402] Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Taberi Tefsiri (Camiü'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an),* çev. Kerim Aytekin ve Hasan Karakaya, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1996 Cilt 4 s.196. Ebu'l-Fida İsmail İbn Kesir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, çev: Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul c. 7 s. 3265-3267, Fahruddin er-Razi, ag.e, c. 11, s.277

[403] Enfâl, 8/17.

[404] Taberi, *a.g.e,* c. 4, s. 196.

[405] Prof. Dr. Mustafa Öztürk'ün yakın zamanda telif etmiş olduğu mealdeki bazı çeviriler buna misal olarak gösterilebilir. Hocamız İsra suresindeki ilk ayete meal verirken "Mescid-i Aksa" tabirini "(Cirane mevkiindeki) en uzak mescid" şeklinde çevirmeyi uygun bulmuş ve buna kaynak olarak da "Vakıdî'yi" göstermiştir. (Prof. Dr. Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali (Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri),* Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 386.) Kamer suresinin ilk ayetine de "Kıyamet yaklaşır ve ay yarılır" şeklinde meal verilmiş ve bunun gerekçesi dipnotta şu şekilde ifade edilmiştir: " İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre Hz. Peygamber zamanında ay bilfiil yarılmıştır. Bazı âlimlere göre ise bu hadise kıyamet günü gerçekleşecektir. Gökyüzünün yarılması, güneşin dürülmesi, ayın karanlığa gömülmesi,

kabul eden insanların Hz. Peygamberin (sav) mucizelerini inkâr veya tevil etmeleri oldukça garip bir durum meydana getirmektedir.

### 2.3. EN BÜYÜK MUCİZE KUR'AN

Bu bölümde öncelikle Peygamberimizi inkâr edenlere karşı, O'nun nübüvvet davasının en önemli delili ve en büyük mucizesi olan Kur'an ve bununla inkârcılara yaptığı meydan okuma/tehaddi üzerinde durulacaktır. Daha sonra bu meydan okumanın/tehaddinin Kur'an'ın hangi özelliğinden kaynaklandığı "i'câzu'l-Kur'an" başlığı altında incelenecektir. Bunların akabinde de Kur'an'ı evrensel bir mucize kılan ve sair mucizelerden daha üstün olmasını sağlayan vasıfları anlatılacaktır.

#### 2.3.1. Tehaddi İle Birlikte Ortaya Çıkan Mucize

Allah Resulü'nün en büyük mucizesi olan Kur'an, O'nun peygamberliğinin de en büyük delilidir. Zira Allah, Hz. Muhammed'in peygamberliğinden şüphe duyanları, O'na gelen vahyi inkâr edenleri (Kur'an'ın Allah'ın kelamı olmayıp Hz. Muhammed'in sözü olduğunu iddia edenleri) bu düşüncelerini ispat etmeleri için Kur'an'a nazîre yapmaya çağırmakta ve onlara meydan okumaktadır. Bu meydan okuma birkaç merhalede gerçekleşmiştir.

"Ey Muhammed! De ki: "Yemin olsun, eğer insanlar ve cinler bu Kur'ân'ın benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine yardımcı olsalar bile, yine onun bir benzerini meydana getiremeyeceklerdir."[406]

"Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? Hayır, onlar inanmıyorlar. Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz meydana getirsinler.[407]

"Yoksa "onu kendi uydurdu" mu diyorlar? O halde sen de onlara de ki: "Haydi siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin. Allah'dan başka çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın. Eğer doğru söylüyorsanız" (bunu yaparsınız). Yok, eğer

---

güneşle ayın birbirine girmesi gibi kıyametle ilgili diğer tasvirler dikkate alındığında bu ikinci yorumun isabetli olduğu anlaşılır." (Prof. Dr. Mustafa Öztürk, a.g.e. s. 733)

[406] İsrâ, 17/88.

[407] Tur, 52/33-34.

bunun üzerine size cevap vermedilerse, artık bilin ki, bu Kur'ân ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir. O'ndan başka ilâh yoktur. Artık Müslüman oluyorsunuz, değil mi?"[408]

"Eğer kulumuz (Muhammed)a indirdiğimiz (Kur'ân)den şüphe içinde iseniz, haydi onun gibi bir sûre getirin, Allah'tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın; eğer doğru iseniz. Yok, yapamadıysanız ki hiçbir zaman yapamayacaksınız, o halde yakıtı insanlar ve taşlar olan, inkârcılar için hazırlanmış ateşten sakının."[409]

Mezkûr ayetlere bakıldığında Peygamberimizin (sav) elçiliğini kabul etmeyenlerin iddia ettikleri husus Kur'an'ın Allah kelamı olmayıp aksine Hz. Muhammed (sav) tarafından uydurulmuş bir söz olduğudur. Bu iddiaları çürütmek ve Kur'an'ın bir beşer sözü olmadığını ortaya koymak için bu ayetlerle inkârcılara meydan okunmuştur. Madem inanmayan sizler bunun bir insan tarafından yapıldığını düşünüyorsunuz öyleyse bu düşüncenizi ispat etmek için Kur'an'a benzer bir kitap getiriniz ta ki davanızda haklı duruma gelmiş olunuz denilmiştir.

İşte bu meydan okuma birkaç merhalede gerçekleşmiştir. Evvelen İsra ve Tur surelerinde Kur'an'ın tamamı için bir nazire istenilmiştir. Yani hem mana hem de nazım cihetiyle Kur'an gibi harika özelliklere sahip bedi' bir söz ortaya koymaları gerektiği bu ayetlerle ifade edilmiştir. Çünkü bu onların iddialarının bir gereğidir. Madem onlara göre Kur'an bir beşer kelamıdır öyleyse onlar da bunu yapabilmelidirler.[410]

Kur'an'ın tamamı ile yapılmaya başlanan bu meydan okuma Hud suresinde on sureye indirilerek devam edilmiştir. Meydan okumanın sahası daraltılmış fakat meydan okumanın şiddeti artırılmıştır. Bu şiddeti başından beri artıran bir başka husus ise yapılması istenen nazirenin Peygamberimiz gibi tek bir şahıstan değil bütün insan ve cinlerin bir araya gelmesiyle ve yardımlaşmalarıyla meydana gelen topluluktan istenilmesidir.[411]

Bakara suresi 23-24.ayetlerle meydan okumanın sınırları daha da daraltılmış ve sadece bir sureye nazire yapılması istenmiştir. Lakin bununla birlikte meydan okuma had safhaya çıkmış ve inkârcıların haysiyetine daha da dokunacak bir hale getirilmiştir. Zira

---

[408] Hud, 11/13-14.
[409] Bakara, 23-24.
[410] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 7 s. 279-280.
[411] İsra, 17/88.

bilhassa bu ayetlerde her ne kadar bir sureye nazire de istenilse bunu asla yapamayacakları ifade edilmiş ve yapamayacakları (zaten yapamayacakları ifade edilmişti) taktirde ise yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem azabıyla tehdit edilmişlerdir.

Allah Resulü'nün diğer mucizelerini de kabul eden hatta çok olduklarını söyleyen Elmalılı'ya göre Kur'an'ın bu müsabaka daveti tehaddi mucizesidir.[412]

Elmalılı'ya göre tehaddi mucizesinin etkisini artıran bir husus da sure başlarında gelen huruf-u mukattadır. Bu harfler hakkında gelen rivayetleri ve yapılan yorumları kabul eden müfessirimize göre huruf-u mukattaa müteşabihattandır. Dolayısıyla hakiki manasını sadece Allah'ın bileceği bu harflerin birçok anlamı olabileceğini kabul edip yapılan yorum ve gelen rivayetleri bu sınırsız manalardan yalnızca biri olabilir şeklinde anlamak daha uygundur. Bu harflerin müteşabih olmadığını söyleyen âlimlerin görüşlerine de yer verir ki bunlardan biri, bu harflerin sure ismi olması görüşüdür. Ayrıca sure başlarındaki bu harflerin meydan okuma gibi bir hikmetinin olduğunu da kaydeder. Zira Kur'an'a inanmayanlar muarazaya davet edilmiş ve Kur'an'ın bir benzerinin yapılması onlardan istenilmiştir. Bu harflerle de adeta şu denilmiştir: "İşte sizin sürekli kullandığınız şu harfler var ya biz Kur'an'ı bunlardan yaptık. Madem inanmıyorsunuz bunun bir beşer kelamı olduğunu düşünüyorsunuz öyleyse siz de bu malumunuz olan harfleri kullanarak Kur'an'a bir nazire yaparak bu düşüncenizi ispat edin. Eğer sürekli kullana geldiğiniz bu harflerden bir nazire yapmakta –hem de bütün edipleriniz, şairleriniz ve kâhinleriniz bir araya gelerek- aciz kalırsanız o halde bilin ki bu kelam bir beşer kelamı olmayıp Allah'ın kelamıdır ve bu Kur'an'ı size getiren Hz. Muhammed (sav) O'nun peygamberidir." İşte huruf-u mukattaa ile bu şekilde inkârcılara meydan okunur.[413]

Elmalılı, müşriklerin Kur'an'a dair olan şüphelerinin neler olduğunu/olabileceği[414] sıraladıktan sonra bu düşüncelerindeki haklılıklarını ortaya koymanın gayet kolay

[412] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1 s. 235.
[413] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 4 s. 438.
[414] "Ve eğer has kulumuz, mümtaz kulumuz Muhammed Mustafa'ya, doğruluğuna, eminliğine bu ana kadar herkesin inanmış olduğu sevgili Resulümüze verdiğimiz peygamberlikten ve bunun fermanı olmak üzere parça parça indirmekte olduğumuz Kur'ân'dan bir şüphede bulunursanız, bir kuşkuya düşerseniz, mesela "Vahiy inanılır şey midir? Allah kitap gönderecek olsa böyle mi gönderir? Böyle parça parça, âyet âyet, sûre sûre kitap inmek nasıl şey? Bunlar bize maddî ilimlerden ne öğretiyor? Altın madenlerinin nerelerde olduğunu mu gösteriyor? Kimyaları mı buluveriyor? Bu bir şiir değil midir? Bunu insan

olduğunu, öyle derin felsefelere ve düşüncelere gerek olmadığını sadece bir sureye benzer bir sure getirmekle bu iddialarını ispat edebileceklerini ifade eder.[415] Bu mesele zahirde bu kadar kolay iken yani Kur'an'a nazire yapıp ona cevap vererek susturmak gibi bir yol varken inkârcılar bu kolay yolu terk etmiş ve silahların çekilmesi, kanların akıtılması, malların telef edilmesi, her türlü zahmet ve meşakkatin göze alınması gibi zor olan bir yola girişmişlerdir. Yani müfessirimizin de tabiriyle "kalem ile muarazadan silah ile muharebeye geçmişler"[416] ve Kur'an'ın bu tehaddi mucizesi karşısında acziyetlerini bu şekilde göstermişlerdir.

Kur'an karşısında acziyetleri bu şekilde ortaya çıkmış olan inkârcıların Allah kelamını Hz. Peygamber'e nispet etme iddiaları aslında samimiyetsizdir. Elmalılı merhum onların bu iddialarında samimi olmadıklarını şu cümlelerle ifade etmektedir: "Yoksa onu, o Kur'ân'ı kendiliğinden söylemiş, uydurmuş mu diyorlar? Tekavvül: Kendisinde olmayanı söylemeye çalışmak, bir manada yalan söylemektir. Çünkü yalan, onun ayrılmaz bir parçasıdır. Buna göre mana, yoksa o, vahiy ile değil, kendiliğinden söylüyor da bunu Allah'a mı isnad ediyor, diyorlar? Hayır, kendileri inanmazlar. Yani ya bu söyledikleri sözlere kendileri bile inanmazlar, ya da iman etmedikleri için öyle söylerler. Zira onlar da biliyorlar ki Muhammed yalan söylemez, şu halde kendi sözünü Allah'a iftira etmez. Ve yine bilirler ki bu söz (Kur'ân) uydurma bir söze de benzemez. Fakat sırf küfür ve inatları sebebiyle öyle söylerler."[417] Bununla birlikte eğer Kur'an peyderpey değil de topluca nazil olsaydı hatta Mushaf'a elleriyle dokunsalardı yine iman etmeyeceklerdi. Nitekim Kur'an'da bu şu şekilde zikredilir: "Eğer sana kâğıtta yazılı bir kitap indirmiş olsak da onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler: "Muhakkak ki bu, apaçık bir sihirdir" derlerdi."[418] Bu da onların sadece Kur'an'ı Allah Resulüne

---

kendiliğinden yapamaz mı? B u na göre Muhammed ya bir şair gibi ara sıra bunları kendi söylüyor da "Allah gönderdi" diye bizi aldatıyor veya kendi aldanıyor mu? Gerçi Muhammed'in şimdiye kadar aklı da vardı, doğruluk ve inanılırlığı da vardı. O, ne aldanır ve ne aldatırdı. Tecrübe böyle ama, ne çıkar? Tecrübe geçmişi gösterir. Olabilir ya belki bugün bozuldu, aklını kaçırdı veya ahlâkını değiştirdi. İhtimal, artık kurnazlığa kalkıştı. Hâsılı ne tarafından baksak kestiremiyoruz. Her halde bunun kendisinden olması ihtimalini yenemiyoruz. Allah'tan geldiğinde şüphe ediyoruz. Bile bile değil, fakat hakkımız olan böyle bir kuşku ile onu tanımıyoruz. Çünkü müsbet olmayan bir şeye inanmak da budalalıktır, akıl kârı değildir." gibi birtakım kuşkular taşıyorsanız, bunun da isbatı kolay." (Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* Cilt 1 s. 233-236)

415 Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1 s. 233-236.

416 Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 6 s. 49 Bu söz Câhız'ın şu sözünden mülhem olsa gerek: "Muaraza-i bi'l-huruf mümkün olmadı muharebe-i bi's-suyufa mecbur oldular." (Said Nursi, *Zülfikar,* Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 311).

417 Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 7 s. 279-280.

418 En'âm, 6/7.

nispetlerindeki samimiyetsizliği değil aynı zamanda vahye olan inançlarındaki zafiyeti de göstermektedir. Zira onlar "nefislerinde hakka inanmamak kararını" verdikleri için hakka dair delillere iltifat etmiyorlardı. Peygambere inanmak istemeyen bu kâfirler nübüvvetin delili olan başta Kur'an mucizesi ve diğer mucizelerin kıymetini tenzil için peygamberliği bir göz boyama, sihir gibi lanse etmeye çalışıyorlardı. Onun için de mucizelere karşı "bu apaçık bir sihirdir" iftirasını yaymaya çalışıyorlardı.[419]

Kur'an'ın bu meydan okuyuşunu daha da etkili hale getiren hususlardan birisi de hiç kuşkusuz Allah Resulü'nün ümmi olmasıdır. Avam için kullanıldığında genel olarak ilim eksikliğini ifade eden bu tabir Hz. Peygamber (sav) için istimal edildiğinde ise O'nun (sav) fıtratının ne kadar yüce olduğuna delalet eder. Zira ümmilik sıfatına sahip olan Hz. Muhammed'den (sav) böyle harikulade bir kelam sadır olmuşsa bu da gösterir ki bu zat Allah'ın ilahi bilgilerle donattığı, vehbi ilim sahibi bir zattır. Okur-yazarları, getirmiş olduğu Kur'an ile aciz bırakan Peygamberimiz (sav) hakkında ümmilik, her türlü şüpheyi ortadan kaldıran ve Allah'ın elçisi olduğuna kesin kanaat getirmemizi sağlayan bir özelliktir. Bu da aslında başlı başına bir mucizedir. "Bu bakımdan "o resul, o ümmî nebi"[420] vasfıyla anılması, "o risaleti ve nübüvveti açık olan mucize sahibi peygamber" demekten daha açık seçik bir belagat örneğidir."[421] İşte böyle ümmi bir zat tarafından inkâr edenleri ilzam eden bir kitabın getirilmesi Kur'an'ın yapmış olduğu bu tehaddinin kıymetini daha da artırmaktadır.

### 2.3.2. İ'cazu'l-Kur'an

Peygamberimiz, kendisine vahiy gelip de İslam'ı tebliğ etmeye başladığında özellikle Mekke'nin önde gelenlerinin muhalefetiyle karşılaştı. Bu muhalifler, gelen vahiylerin/Kur'an'ın Allah kelamı olmadığını beşer sözü olduğunu söylemeye başladılar.[422] Hatta Allah Resulü'nü mecnun,[423] şair,[424] kâhin,[425] sihirbaz olmak[426] ve

---

[419] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 3, s. 389.
[420] A'raf, 7/157.
[421] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 146.
[422] "Bu, dedi, başka değil öğretile gelen bir sihirdir. Bu, sadece bir insan sözüdür." (Müddessir, 74/24-25).
[423] "Dediler ki: "Ey kendisine Kur'ân indirilen (Muhammed)! Sen mutlaka bir mecnunsun." (Hicr, 15/6).
[424] "Yoksa onlar (senin için): "Bir şâirdir, zamanın felaketlerine çarpılmasını gözetliyoruz." mu diyorlar?" (Tur, 52/30).
[425] "(Ey Muhammed!) sen hatırlat, öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde sen ne kâhinsin, ne de mecnûn." (Tur, 52/29).
[426] "Kâfirler: "Hiç şüphesiz bu besbelli bir sihirbaz." dediler." (Yunus, 10/2).

büyünün tesirinde kalmak[427] gibi mesnetsiz şeylerle itham ettiler. Kur'an onların bu ithamlarını reddetmiş ve gerekli cevabı vermiştir.[428]

İnkârcılar, Kur'an'ın Allah kelamı olmadığında ısrar etmeye devam ettiler. Fakat Kur'an'ı kendilerine getiren Hz. Muhammed (asm) hakkında ne söyleyeceklerine dair kendi aralarında bir ittifak yoktu. En sonunda Velid b. Muğire'nin teklifiyle "Kur'an'ın bir beşer kelamı olduğu ve bunu getiren zatın da sihir yaptığı"[429] iddiasına sığınmak zorunda kaldılar.[430]

İşte Kur'an, bu itham karşısında müşrikleri, Kur'an'ın benzerini yapmaya davet edip onlara meydan okudu. Fakat onlar, Kur'an'ın bu meydan okumasına karşı herhangi bir şekilde nazire yapmak suretiyle cevap veremediler. Neticede Kur'an'ın meydan okuyuşu karşısında aciz kaldılar. Bu da Kur'an'ın "i'câz" sahibi bir kitap olduğunu ortaya koymuş oldu.

"Sözlükte "gücü yetmemek, yapamamak" anlamındaki acz kökünden türetilen i'câz kelimesi "âciz bırakmak" demektir. Terim olarak genellikle "Kur'an'ın, sahip bulunduğu edebî üstünlük ve muhteva zenginliği sebebiyle benzerinin meydana getirilememesi özelliği" diye tanımlanır."[431]

İ'câzu'l-Kur'an, sahabe ve tabiin döneminde üzerinde durulan bir mesele değilken hicri üçüncü asrın başından itibaren İslam âlimlerinin hassasiyetle üzerinde durdukları bir mesele haline gelmiştir. Bu meselenin bu kadar önemli olmasının mühim sebeplerinden birisi İslam dininin hızla yayılmasından sonra başka dine mensup bazı kişilerin Kur'an'a dair itirazları ve bu itirazın yeni Müslüman olan kişiler üzerinde göstermiş olduğu olumsuz tesirlerdir. Bu olumsuz tesirler İslam âlimlerinin harekete geçmesine vesile olmuş ve Kur'an'ın eşsiz ve mucize olduğunu ortaya koymak için çalışmalar

---

[427] "Biz onların, seni dinlerken nasıl dinlediklerini çok iyi biliriz. Birbiriyle fısıldaşırlarken de o zalimlerin: "Siz büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" dediklerini biz çok iyi biliriz." (İsra, 17/47).
[428] "Kuşkusuz Kur'ân, şerefli bir peygamberin (Allah'tan) getirdiği sözdür. O bir şair sözü değildir, siz çok az inanıyorsunuz. Bir kâhin sözü de değildir, ne de az düşünüyorsunuz! O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedir. O, bize isnâden bazı sözler uydurmaya kalkışsaydı, Elbette biz onu bundan dolayı kuvvetle yakalardık. Sonra da onun şah damarını keser atardık. O vakit sizden hiçbiriniz ona siper de olamazdınız. (Hakka, 69/40-47).
[429] Müddessir, 74/11-26.
[430] Suat Yıldırım, "*Kur'an/İ'câzı ve Üslûbu mad*". DİA, 2002, c. 26 s. 393-394.
[431] Yusuf Şevki Yavuz, *"İ'câzu'l-Kur'an mad."* DİA, İstanbul, 2000, c. 21, s. 403.

yapmaya başlamışlardır.[432] Bu çalışmaları yapmaya başlayan ilk âlimler daha çok mutezili âlimler olmuş ve onların ortaya attıkları ilk görüş "sarfe nazariyesi" olmuştur.[433] "Sözlükte "geri çevirmek, engel olmak" anlamındaki sarf kökünden türeyen sarfe, belâgat yönünden Kur'an'ın benzerini meydana getirme gücünün bulunduğu, fakat inkârcıların bu gücü kullanmasının Allah tarafından engellendiği tezine dayanan i'câzü'l-Kur'ân teorisini ifade eder.'[434]

Sarfe görüşü genellikle Nazzam'a nispet edilmiştir.[435] Nazzam'ın ileri sürdüğü bu teoriye göre Cenab-ı Hak, kudretiyle Arap ediplerini ve inkârcıları Kur'an'a muaraza etmekten alıkoymuş, onların edebi özellik ve kabiliyetlerini işlevsiz kılmıştır. Eğer Allah'ın bu engellemesi olmasaydı, Arap edipleri ve inkârcılar Kur'an'ın bir benzerini hatta ondan daha beliğini yapabilirlerdi.[436] Yoksa Kur'an yapısı itibariyle taklidi mümkün olmayan bir kitap değildir.[437] İşte bu ilahi iradenin hariçten müdahalesiyle Kur'an'ın naziri yapılamamış oldu.

Sarfenin nasıl olduğu ile ilgili iki görüş vardır. Bunlardan biri Arap ediplerinde Kur'an'a nazire yapabilecek bilgi, birikim ve güçleri varken Allah'ın bunlardaki taklit yapma iradesini alması görüşüdür.[438] Yani onlar, kendilerine karşı olan meydan okumalara karşı umursamaz bir tavra girmişlerdir.[439] İkinci görüş ise Arap ediplerinin Kur'an'a muaraza yapmak istedikleri ve buna teşebbüs ettikleri halde kendilerindeki bilgi ve birikimin ortadan kaldırılması görüşüdür.[440]

Sarfe görüşü, Kur'an'ın doğrudan değil de dolaylı bir mucize olması gibi bir sonucu doğurduğu için ehl-i sünnet âlimleri tarafından eleştirilmiştir. Eleştirilerden bazıları şunlardır: 1- Kur'an'ın Allah kelamı olmadığı beşer sözü olduğunu iddia eden inkârcılar Kur'an'ın bir nazirini yapmaya davet edilmişlerdir. Böyle bir davetin açıkça yapılması onlarda iradenin varlığını göstermektedir. Aksi taktirde iradesi ellerinden alınmış

---

[432] Yavuz, *a.g. mad.* s. 403-404.
[433] Yıldırım, *a.g.mad.* s. 394.
[434] Yusuf Şevki Yavuz, "*Sarfe mad.*" DİA, 2009, c. 36, s. 140.
[435] Mustafa Öztürk, *Kur'an Dili ve Retoriği,* Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2010, s. 181; Sadık Kılıç, *Kur'an Dildeki Sonsuz Mucize,* Gelenek Yayınları, İstanbul 2003, s. 69; Yusuf Şevki Yavuz, *Sarfe mad.,* s. 140.
[436] Öztürk, *a.g.e.* s. 182.
[437] Yıldırım, *a.g.mad.* s. 394.
[438] Yavuz, *Sarfe mad.* s. 141.
[439] Öztürk, *a.g.e,.* s. 182.
[440] Yavuz, *Sarfe mad.* s. 141; Öztürk, *a.g.e.* s. 182.

insanların muarazaya davet edilmesinin hiçbir anlamı yoktur. Dolayısıyla bu görüş isabetli bir görüş değildir.[441] 2- Müslümanlar Kur'an'ın i'câzı olduğu konusunda icma etmişlerdir. Eğer onun taklit edilememesi bizzat zatından kaynaklamıyor da Allah'ın engellemesi ile ortaya çıkıyorsa, bu durumda Kur'an bizatihi mu'ciz bir kitap olmuyor. Bu ise Müslümanların icmaına aykırı bir durumdur. 3- Bu görüş, Kur'an'ın gerek dil açısından gerekse içeriği açısından beşer sözünden üstün olmadığı fikrini temel aldığından inkârcıların "Kur'an'ın beşer kelamı olduğu" iddiasıyla örtüşmektedir. 4- Peygamberlik iddiasında bulunan bazı şahısların Kur'an'a nazire yapmak istediklerine ve yapmaya çalıştıklarına dair rivayetler gelmektedir. Bu teşebbüsler zaten sarfe görüşünü çürütmektedir.[442] Bu eleştirilerden sonra Kur'an'daki i'câzın sarfe teorisindeki argümanlarla ortaya çıktığını iddia etmek son derece tutarsız ve geçersiz bir iddia olacaktır.

Kur'an'ın i'cazı sarfe yoluyla olmamışsa o zaman nasıl olmuştur. Bu konuda i'cazu'l-Kur'an çalışmalarının başladığı andan günümüze kadar pek çok şey söylenmiştir. Bunlardan önemli olduğunu düşündüğümüz görüşleri kısaca özetlemeye çalışacağız.

### 1- Dil ve Üslûbu Esas Alan İ'câz Görüşü

Bu görüş temel olarak Kur'an'ın dil ve üslup cihetiyle benzerinin yapılması mümkün olmayan bir kitap olduğu tezine dayanmaktadır.[443] Bu görüşe göre Kur'an, Arap dili ve edebiyatındaki bütün anlatım sanatları en mükemmel bir şekilde kullanmıştır. Aynı konuları değişik üsluplarla anlatmış, dil kusurlarından tamamıyla soyutlanmış, anlatmak istediği manaları kulağa tatlı gelen bir lafızla anlatmış, içeriğinde çok değişik konular olmasına rağmen edebi üstünlüğünü her daim korumuş, kullandığı kelimeleri hem birbirleriyle hem de cümle içindeki durumuna göre harika bir ahenk içinde kullanmıştır.[444]

Bu görüşün belli başlı özellikleri maddeler halinde şu şekilde özetlenebilir: 1- Mevcut edebi şekillerden farklı olması, 2- Lafız ve mana dengesinin olması, 3- Gönüllere tesir etmesi, 4- Ses ve terkip nizamında ortaya çıkan ahenk, 5- Edebi tasvir, 6- Edebi türlerin

---

[441] Yavuz, *a.g.e.,*. s. 141; Öztürk*, a.g.e.* s. 183.
[442] Yavuz, *a.g.e.,* mad. s. 141.
[443] Öztürk, *a.g.e.* s. 184.
[444] Yavuz, *"İ'câzu'l-Kur'an mad"*. s. 404.

hepsinden mükemmel oluşu, 7- Aynı anda farklı seviyelere hitap etmesi, 8- Akla ve duyguya dengeli hitap etmesi.[445]

Kur'an'ın inkârcıları aciz bırakan özelliklerinin en önemlisi, "onun nazmındaki belagatin, fesahatin ve lafız ve mana dengesindeki ahengin eşsiz olması" kabul edilmiştir.[446] Dolayısıyla âlimler Kur'an'daki nazım üzerine kafa yorup araştırmalar ve çalışmalar yapmışlardır. Sözlükte "inci vb. kıymetli taşları dizmek, telif etmek, toplamak"[447] gibi manalara gelen "nazm" kelimesi terim olarak "Arap dili edebiyatına ilişkin kuralların bütün gereklerine uyarak kelimeleri bir araya getirmek"[448] anlamına gelmektedir.

Sarfe görüşünün isabetli olmadığını düşünen âlimler Kur'an'ın i'câzının onun nazmında olduğunu söylemişler ve bunun üzerine çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bunların ilklerinden olan Câhiz'ın bu konu hakkında "Nazmü'l-Kur'an" isimli bir eser yazdığı rivayet edilmektedir.[449] Cahiz'in diğer eserlerinde de Kur'an'daki i'cazın nazmından kaynaklandığını ifade etmesi, bu konunun erken dönemlerde tartışılmaya başladığını göstermektedir.[450] Kur'an'ın nazım cihetiyle mucize olduğunu müstakil bir teori haline getiren kişi ise "belagat şeyhi"[451] unvanına sahip Cürcâni'dir.[452]

Cürcâni, Kuran'ın nazım cihetiyle i'câzının terkiplerinde yani cümle tekniğinde olduğunu ortaya koymuştur. Diğer nazımla ilgili olan görüşlerin Kur'an'ın mucizeliğini tam olarak ortaya koyamayacağını ifade eden Cürcâni, Delâilü'l-i'câz isimli eserinde yalnızca nazım anlayışı üzerinde durmuştur. "Ona göre kelimelerde i'caz aranamaz; çünkü Araplar arasında Kur'an'ın nüzulünden önce de var olan bu kelimeler, pek azı müstesna olmak üzere, aynı anlamlarla Kur'an'da yer almıştır. Tek tek kelimeler, zihinde oluşan mânalara sembol olmaktan öteye geçemez. Mütenâfir (telaffuzu zor) kelimelerin Kur'an'da bulunmaması i'cazı pekiştiren önemli bir unsur ise de yeterli değildir. Aksi halde kolayca söylenebilen alelâde sözlerin de fasih sayılması gerekirdi. Müzikal uyumda i'caz aranmayacağı gibi, veznin de fesahat ve belâgatta payı yoktur.

---

[445] Yıldırım, *a.g.mad.* s. 395-397.
[446] Sedat Şensoy, *Nazmü'l-Kur'an mad.* DİA, 2006, c. 32, s. 464.
[447] İbn-i Manzur, *a.g.e., "nzm" mad.* c. 6, s. 4469.
[448] Öztürk, *a.g.e.* s. 186.
[449] İbn-i Nedim, *el-Fihrist,* Daru'l-Marife, Beyrut, 1994, s. 56.
[450] Şensoy, *a.g. mad*. s. 464.
[451] Nasrullah Hacımüftüoğlu, *"Abdülkâhir el-Cürcâni mad."* DİA, 1988, Cilt 1, s. 247.
[452] Öztürk, *a.g.e.* s. 186.

Öyle olsaydı vezinleri aynı olan iki kasideyi, diğer edebî özelliklerini söz konusu etmeden, aynı ölçüde beliğ saymak gerekirdi. Ayrıca i'caz, âyetler arasındaki fasılalarda da aranamaz; zira kafiyeyi büyük bir ustalıkla seçebilenler fasılayı da kolaylıkla uygulayabilirler. Bu konuda Cürcânî'nin işaret ettiği bir diğer hususa göre i'caz, muhtelif âyetlerde görülen istiare, mecaz ve kinaye gibi edebî sanatların tahlili ile de ortaya konamaz. Aksi takdirde, bu tür edebî sanatların yer almadığı âyetlerde i'caz bulunmadığı iddia edilmiş olur."[453]

Cürcâni, nazmın mana ile ilgili olduğunu söylemiş, lafızların ortaya konmak istenen manaya göre şekillendiğini ve dizildiğini ifade etmiştir. Ona göre lafızların nazmı manaların nazmına göre ortaya çıktığı için genelde kelamın nazmı ile anlamının nazmı, özelde ise Kur'an'ın nazmı anlamının nazmı demektir. "Nazmın ortaya çıkması sözün dil kurallarına uygun şekilde ifade edilmesiyle mümkün olur. Arap dilinin tabii bir akış içerisinde beliren kurallarını tespit eden nahiv ilmi nazmın gerçekleşmesi için sözün bu kurallara göre olmasını denetler. Diğer bir ifadeyle nazım, kelimelerin sahip olduğu anlamlara söz diziminde incelenen anlamları iliştirmektir. Söz diziminde incelenen anlamlar ise bir kelimenin fâil, mef'ûl, sıfat, hal ve temyiz olması gibi hususlardır ki bu tür anlamlar ancak cümle kurma ve söz söyleme durumunda kelimelere ilişir. Fakat sözün söylenmesi esnasında söz dizimi kurallarına uyulması, içinde bulunulan durumun gerektirdiği şekilde sözün söylenmesi demektir."[454]

### 2- Muhteva Açısından İ'câz

Kur'an'ın i'câz yönlerinden birisi de, yirmi üç sene gibi uzun bir zaman diliminde yaşanan hadiselerle de irtibatlı olarak peyderpey nazil buyrulmasına rağmen kendi içerisinde son derece tutarlı olması ve çelişki barındırmamasıdır.[455] Bunun yanında Kur'an, insan hayatının istisnası olmaksızın tüm alanlarıyla ilgilenen, her türlü durum ve olasılıkları dikkate alan bir camiiyette nazil buyurulmuştur.[456] Kur'an, insanların hem dünya hayatlarının hem de uhrevi hayatlarının saadeti için lazım olan kural ve kaideleri muhtevi bir kapsamlılığa sahiptir.

---

[453] Hacımüftüoğlu, *"a.g. mad."* s. 247-248.
[454] Şensoy*, Nazmü'l-Kur'an mad.* s. 465.
[455] Yavuz, *"İ'câzu'l-Kur'an mad.* s. 405.
[456] Kılıç, *a.g.e.,* s. 75.

"Kur'an'ın dini öğretisi ontolojik açıdan makul olup insanın zihnini ve gönlünü rahatlatan bir mahiyet arz eder. Zira tenzih esasına dayanan bir uluhiyet inancını telkin ederek politeist tanrı anlayışlarının yanlışlığını göstermiş, peygamberin insan olduğuna dikkat çekerek bu konudaki yanlış inançları düzeltmiştir. Kur'an'ın dünyevi öğretisi de evrensel değerler niteliğinde olup insanlar için vazgeçilmez bir özellik taşır."[457]

### 3- Gayb Bilgisi Açısından İ'câz

Kur'an'ın bir başka i'câz yönü de geçmiş zamana ait olayları tam ve doğru olarak ve henüz daha vuku bulmamış hadiseleri vukuundan evvel doğru bir şekilde haber vermesidir.[458] "Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz."[459] "Elif, Lâm, Mim. Rumlar yenildi (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde onlar, bu yenilgilerinin ardından mutlaka galip geleceklerdir."[460] gibi ayetler Kur'an'ın geleceğe dair verdiği gaybi haberlere misal verilebilir.

Kıssalarda geçen ve peygamberlerle ümmetleri arasındaki yaşanmış haberleri konu edinen ayetlerde Kur'an'ın geçmişe dair gaybi haberlerine örnek olarak zikredilebilir. Zira bazen bu kıssalarda öyle bilgiler paylaşılıyor ki bunun normal insanlar tarafından bilinmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bunu haber veren kitap, ancak bunların bilgisi katında olan Allah'ın kitabı olabilir.

İlmi i'câz, sayısal i'câz, sosyolojik deliller,[461] daima taze oluşu, vahyin Hz. Muhammed'in arzusuna uymamış olması[462] gibi daha başka görüşler de ileri sürülmüştür fakat biz bu kadarla iktifa ediyoruz.

En son olarak da şunu ilave etmek istiyoruz ki; Kur'an bir hidayet kitabıdır. Cahiliye devrini saadet asrına çevirmiş ve bin dört yüz yıldır milyonlarca insanın istikamet bulmasını sağlamıştır. İşte bunun içindir ki "Kur'an'ın her çağda öne çıkan i'câz yönünün iman ve hidayetle bağlantılı olan bilgileri insanlara sunmasında aranması daha

---

[457] Yavuz*, a.g. mad.* s. 405.
[458] Kadı İyaz, *Kur'an-ı Kerim'in İ'câzı,* çev: Bekir Topaloğlu, e-makalat Mezhep Araştırmaları, 4/1 (Bahar 2011), (Muhammed b. Tavit et-Tanci Özel Sayısı), s. 427.
[459] Fetih, 48/27.
[460] Rum, 30/1-3.
[461] Yavuz, *"İ'câzu'l-Kur'an mad.* s. 405-406.
[462] Kılıç, *a.g.e.,* s. 80-90.

isabetli görünmektedir."[463] Bu bağlamda Kur'an'ın gönüller üzerindeki inkârı mümkün olmayan psikolojik tesirini de hatırlamak gerekir. Zira Kur'an, bu özelliği sayesinde Hz. Peygamber'i öldürmek kastıyla yola çıkan Hz. Ömer gibi daha birçok düşmanlarının hidayet bulup Müslüman olmasını sağlamıştır.[464]

### 2.3.3. Kur'an'ı Evrensel Bir Mucize Kılan Özellikleri

Elmalılı'ya göre, Peygamber Efendimizin (sav) en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir.[465] Çünkü maddi olan ve zamanla alakalı olan mucizelerin kuvveti ve faydası umumi olmayıp sadece bulunduğu zaman ve zemine tesir eder. Hatta sonradan bu harikaları işitenler bunları inkâr yoluna bile gidebilirler ki nitekim de öyle olmaktadır.[466]

Diğer mucizelerin delâleti, i'cazı, Kur'an mucizesi kadar kuvvetli, açık ve tafsilatlı değildir. Onların, yalnızca aciz bırakmaktan ibaret olan delaleti, kapalı, belirsiz, açıklamasız ve devamsız iken Kur'an ise diğer mucizelerin hepsinin i'caz delâletini içine almakla birlikte beyan edilmiş, vazıh, mufassal ve devamlıdır. Onun için Kamer suresinde geçen "Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı" ayeti, ayın yarılması mucizesinden delâlet açısından daha üstündür. Ayın yarılması Peygamberimizin (sav) risaletine ancak kısa bir süre için delil olabilirken mezkûr ayet daha sarih ve daimi bir şekilde O'nun (sav) nübüvvetine hüccet olmaktadır.[467] Bu nükteden dolayıdır ki Hz. Musa ve Hz. Harun'a verilen ayetler (deliller) ve mucizeler arasında en mühimi ve en faydalısı, içerisinde hak ile batılı ayıran hükümler, nurlandıran ve öğüt veren irşad ve vaazlar bulunan Tevrat'tır.[468]

Ayrıca Elmalılı'ya göre insanoğlunun dinden istifade edebilmesinin asıl yolu, harika olaylara sarılmak değil aksine Allah'ın koymuş olduğu, sürekli ve akla uygun kanunlara tabi olmaktır. Bu da ancak ilimle olabilecek bir husustur.[469] Normal haller için asıl geçerli olan aklın ve ilmin kurallarıdır. Dine ve ilme ehemmiyet vermeden sürekli mucize/harika peşinde koşanlar ve her daim yeni fikirlerle yaşamak isteyenler, hiç bir

---

[463] Yavuz, *"İ'câzu'l-Kur'an mad.* s. 406.
[464] Öztürk, *a.g.e.* s. 186.
[465] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 145.
[466] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 235.
[467] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 3, s. 502.
[468] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 454.
[469] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 235.

zaman ilkellikten kurtulamazlar ve insanlar arasında düzeni sağlayan sosyal kaideler ve ahlaki değerler bırakmayacak kadar cahil, sapık ve başıbozuk bir hayat yaşamaya mecbur olacaklardır. Kur'an, insanları sürekli olağanüstü hadiselere yönlendirmekten ziyade külli kaideler çerçevesinde hareket etmeye davet etmektedir. "Bundan dolayıdır ki, Kur'ân mucizesiyle ortaya konmuş bulunan cihanşümul hükümler ve doğrular, kevnî mucize denilen öteki harikulâde (olağanüstü) olayların üstünde bir anlam ve değer taşırlar."[470]

Harika haller, kulların zor zamanlarında onları o zor durumdan kurtarmak maksadıyla Allah'ın yaptığı hususi yardımlardır. Hidayette de zor durumdan kurtarma manası vardır.[471] Yani Allah, hidayet vermekle kulunun ahiretini belki dünyasını da mahvedecek bir haletten onu kurtarmaktadır. İnsanların hidayetine vesile olma noktasında hiçbir mucize Kur'an'a yetişemez.

Yukarıdaki hususlar göz önünde bulundurulduğunda mucizenin en önemlisi daimi, akli, ilmi olan ve insanların hidayetine vesile olan mucizedir. Bu vasıflara hakkıyla sahip olan mucize ise Kur'an-ı Kerim'dir.

Bir dinin akla uygunluğundan bahsedildiği yerde hisse uygunluğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Zira din, sadece akılla alakadar olmayıp bütün ruhî kuvvetlerle de irtibat halindedir. Ancak akıl ile hissin buluştukları noktada vicdan birliği tecelli edebilir. Eğer aklın getirmiş olduğu ilmî inanış kalbin hissi inanışlarıyla uyuşmazsa akıl hükümsüz kalabilir. Akıl ve his birbirlerinden ayrılırsa insanda bir ikilik ortaya çıkar ki şüphe ve ruhî bunalımlar bununla başlar.

Hisler akla galebe çalarsa –ki çoğunlukla böyle olur- insan, her an değişebilen, her an göçebilen, sebatsız ve güvensiz bir hale düşer. Lakin akıl hislere galip gelirse, insan, aklını kullanabilen biri olur ve sağlam ve değişmez bir imanı elde eder. Fakat bunda da amel bakımından birtakım problemler meydana gelir. Amele karşı bir soğukluk ve tembellik ortaya çıkar. Yaptığı ibadetleri aşk, şevk ve heyecan içinde yapamaz. İşte bu hakikatten dolayı akıl ve his buluşturulmalıdır. Eğer bu buluşma sağlanabilirse asıl vicdan ortaya çıkarılmış olur. Bu vicdanın ortaya çıkmasıyla da kişi, hem akıl bakımından hem de duygu bakımından tatmin edilmiş olur.

---

[470] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 342.
[471] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1 s. 233-236.

İşte İslam dini hem aklı hem de hisleri buluşturan bir dindir. Dolayısıyla İslam dini ne fendir ne de sanattır. Fakat fen ve sanatın hem evveli hem de sonu olan doğuşta mevcut bir temeldir. Onun kitabı Kur'an da ne bir fen kitabıdır ne de bir şiir divanıdır. Fen ve şiirin üzerinde ledünni bir nazımdır. Bu özelliğinden dolayı da zaten mucizedir. O'na sadece fen nazarıyla bakanlar sanatı karşısında ümitsizliğe düşerlerken, yalnızca sanat nazarıyla bakanlar da ilmîliği karşısında hayal kırıklığına uğrayacaklardır.[472]

Kur'an, ilmi de sanatı da kendisinde cem etmiş bir mucizedir. Yani Kur'an, hem akla hitap eden hem de hislere tesir eden bir harikadır. Bu da O'nu diğer mucizelerden daha üstün kılan vasıflardan biridir.

Bu bağlamda şu da ifade edilmelidir ki; Elmalılıya göre "Onlar, iman etmiş ve kalbleri Allah zikriyle yatışmış olanlardır. Evet, iyi bilin ki, kalbler Allah'ın zikri ile yatışır."[473] ayetinde geçen "zikrullah" ifadesinden maksat Kur'an'dır.[474]

Kur'an, manevi ve akli bir mucizedir.[475] İnsanda iki merkez vardır. Bunlardan biri kalp diğeri ise akıldır. Kur'an öyle bir mucizedir ki hem kalbe hem de akla hitap eder ve onları tatmin eder. Bu mucizeyle tatmin olan gönüller kendilerini ilzam edip zorlayacak mahiyete sahip diğer mucizelere artık ihtiyaç duymazlar.[476] Asayı ejderhaya çevirmek, ölüleri diriltmek, ayı ikiye yarmak gibi sair mucizelerin tesiri o zamana ve ancak orada olanların görmesine bağlı kalacağından dolayı geçici ve sınırlıdır. Bütün insanların kalplerinin tatmin bulmasına sebep olamayan bu mucizeler ancak akılların Allah'ı zikretmesine neden olacağından dolayı faydalı olabilirler. Kur'an ise bütün zamanlarda ve umum için hem akılları hem de kalpleri tatmin edecek bir mucizedir.[477]

Kur'an'ı evrensel kılan ve sair mucizelerden üstün yapan özelliklerden birisi de, insanı, Allah'ın kâinattaki tasarruflarını düşünmeye sevk etmesi ve bu olayları marifetullaha dönüştürebilmesidir. Allah, kâinatta her daim tasarrufta bulunmaktadır. Mucizeler de,

---

[472] Elmalılı M. Hamdi Yazır, *"Dibace"*, Metalib ve Mezahib: Metafizik ve İlahiyat, s. 43-44.
[473] Ra'd, 13/28.
[474] Müfessirimiz buna delil olarak "Bu (Kur'ân) da bizim indirdiğimiz mübarek bir zikirdir" (Enbiya, 21/50) "Hiç şüphe yok ki Kur'ân'ı biz indirdik biz. Ve muhakkak onu biz koruyacağız" (Hicr 15/9) ve "Kur'an kendileri ne geldiği zaman, onu inkâr ettiler. Hiç şüphe yok ki o pek yüce bir kitaptır Ona ne önünden, ne de arkasından bir batıl gelmez. O, hikmet sahibi ve övülen (Allah) tarafından indirilmiştir." (Fussilet, 41/ 42) ayetlerini zikreder. Elmalılı H. Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili.,* c. 5 s. 145
[475] Elmalılı H. Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili.,* c. 1 s. 194-195.
[476] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 145.
[477] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 146.

Peygamberleri vasıtasıyla Allah'ın yarattığı kâinat üzerinde tasarrufta bulunmasıdır. Yalnız bu tasarrufu diğerlerinden ayıran, onun hal-i hazırdaki tabiat kanunlarına muhalif olarak ortaya çıkmasıdır. Onun içindir ki mucizeler, diğer tasarruflara nazaran daha calib-i dikkat bir hal almıştır. Allah'ın kâinattaki diğer tasarrufları ise mütemadiyen tekrar ettiği için umum nazarında sıradanlaşmıştır. Hâlbuki şu gelecek rivayet, birçok kimse indinde artık sıradan birer hadise gibi gözüken bu tasarrufların aslında böyle olmadığını aksine en az mucizeler kadar belki daha kıymetli olduğunu ortaya koymaktadır.

"Said b. Mesruk hazretlerinden rivayet edildiğine göre Kureyş, Yahudilere "Musa'nın getirdiği mucizeleri bize söyleyin, nelerdi?" diye sormuşlar, onlar da asâsının yılan oluşunu ve elinin bembeyaz parlamasını anlatmışlardı. Aynı şekilde Hıristiyanlara da sormuşlar, onlar da doğuştan kör olanı, alaca hastalığına tutulanı iyileştirme ve ölüleri diriltme mucizelerini anlatmışlardı. Bunun üzerine Kureyş, Hz. Peygamber'e: "Sen de Allah'a dua et, bize şu Safâ tepesini altın yapıversin de kesin bilgi ile imanımız ve düşmanlarımıza karşı kuvvetimiz artsın." demişlerdi.

Bunun üzerine Resulullah bunu Rabbinden niyaz etmişti. Allah Teâlâ da vahiyle: "Bunu yaparım, fakat bundan sonra yine yalanlamaya devam ederlerse, onlara dünyada hiç kimseye yapmadığım bir azab veririm." buyurmuştu. O zaman Peygamber (sav) Efendimizin: "Ey Rabbim! Kavmimi ve beni kendi hâlimize bırak, ben onları günden güne davet edeyim." diye dua etmesi üzerine Cenab-ı Allah "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar şeylerle denizde akıp giden gemide, Allah'ın yukarıdan bir su indirip de onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde, diriltip de üzerinde deprenen hayvanları yaymasında, rüzgârları değiştirmesinde, gök ile yer arasında emre hazır olan bulutta şüphesiz akıllı olan bir topluluk için elbette Allah'ın birliğine deliller vardır."[478] ayetini nazil buyurdu.[479]

Mucizeler, peygamberlerin nübüvvetlerini ispat etmek amacıyla insanlara gösterilir. Peygamberlerin ise ilk ve en önemli vazifesi gönderildikleri topluma, kavme ve insanlara Allah'ın var ve bir olduğunu tebliğ ve ispat etmektir. Dolayısıyla mucizeler Allah'ın varlığının en önemli delillerinden olmuş olur. Ayrıca mucizelerde asıl fiil

---

[478] Bakara, 2/164.
[479] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 465.

sahibi ve yaratıcısı Allah olduğu için bu cihetle de bu olağanüstü olaylar Cenab-ı Hakk'ın varlığına delil olmaktadır. Buna rağmen mezkûr rivayet ve bunun üzerine nazil olan ayet bize gösteriyor ki göklerin, yerin ve bunların müştemilatının yaratılması istenen mucizelerden daha büyük, daha faydalı ve daha mucizdir.[480]

Ayette zikredilen bu nimetlerin/hadiselerin hepsinin yoktan var edildiği düşünüldüğünde ne kadar büyük deliller olduğu daha iyi idrak edilebilir. Bu tür delillerden alınabilecek marifet sair mucizelerden alınandan noksan değildir. Mesela denize atılan küçücük bir taşın en dibe kadar batıp tonlarca ağırlığa sahip devasa gemilerin batmadan varacağı menzile gidebilmesi düşünmeyi bilen insanlar için diğer mucizelerden geri kalmaz bir marifet sağlar. Bu marifetin kazanılması ayetin sonunda da buyrulduğu üzere akıllı olmaya, aklını kullanmaya bağlıdır. Bunun içindir ki akıl da bu mucizelerden/nimetlerden biri belki de en büyüğü mesabesindedir.[481] Onun için Kur'an'da sürekli akıl ve kalbe hitap eden deliller üzerinde durulmuştur. Zira bu deliller Hz. Salih'in (as) devesinden ve Hz. Musa'nın (as) asasından daha tesirli ve daha kuvvetli delillerdir.[482]

Kur'an bu ve benzeri ayetlerle Allah'a delil arayanları ve O'nun kudretini anlamak isteyenleri mucizelerden ziyade akılla tefekkür etmeye sevk ettiği içindir ki en büyük mucizedir.[483] Kur'an'ın akıl sahiplerini bu tarzda afakî ve enfüsi delillere yönlendirmesindeki hikmetlerden birisi de bu delillerin daimi olup her an insanların tefekkürüne açık olmalarıdır. Diğer mucizeleri, peygamber zamanında yaşayan ve o esnada orada olan kimseler müşahede edip istifade ederlerken bu tür delilleri her zaman ve zeminde insanlar tefekkür ederek iman ve marifet kazanabilirler.

Cenab-ı Hak "Hiç şüphe yok ki, Kur'ân'ı biz indirdik, elbette onu yine biz koruyacağız."[484] buyurmak suretiyle Zikr'i her türlü tahrif ve tağyirden muhafaza edeceğini ilan etmiştir. Kur'an'ın toplanması ve ezberlenmesini de bu muhafaza etmenin sebepleri arasında kaydeden müfessirimize göre bu hıfz ediliş O'nun bir mucizesidir. Kur'an'ın üzerindeki i'câz O'nu bir şehri kuşatıp koruyan sur ve istihkâm

---

[480] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 466.
[481] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 467.
[482] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 4, s. 547.
[483] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 1, s. 469.
[484] Hicr, 15/9.

gibi korumuştur.[485] Beşerin takatinin fevkinde bir kelam olan Kur'an'daki bu i'câz, muhafaza edilmesi noktasında en önemli vasıf olmuş ve insanlar bu suretle tahrif ve tağyirden men edilmiştir. Dolayısıyla bu i'câz günümüze kadar Allah kelamının korunmasına öncülük etmiş ve Kur'an'ın korunması gibi başka bir mucizenin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

---

[485] Elmalılı H. Yazır, *a.g.e.,* c. 5, s. 193-194.

# SONUÇ

Nübüvvet meselesi, Kur'an'ın en fazla üzerinde durduğu konulardan biri olduğu gibi imanın da altı rüknünden birini teşkil etmektedir. Nübüvvet, Allah'ın, kendisini kullarına -cin ve insanlara- bildirmek, tanıtmak ve sevdirmek amacıyla yine onlar içinden bu işi en iyi şekilde yapabilecek mümtaz bazı kişileri vazifelendirmesidir. Dolayısıyla peygamberler de Allah'ı, gönderildikleri kavimlere bildiren, tanıtan, sevdirmeye çalışan ve O'nun emir ve yasaklarını toplumlara tebliğ eden vazifeli kimselerdir.

Peygamberlerin böylesine ehemmiyetli vazifelerle tavzif edildiklerinin en büyük delili ise mucizelerdir. Allah, peygamberlerin bu kudsi görevlere haiz olduklarını ortaya koymak için onların eliyle mucizeler göstermiştir.

Mucizelerin en önemli özelliklerinden birisi de tehaddi vasfına sahip olmalarıdır. Tehaddi vasfı, bilhassa peygamberin vazifeli olduğunu iddia edip bu iddiasını ortaya koymak için muarızlarına meydan okumak suretiyle gösterdiği ve amacın inkârcıları imana getirmek olduğu hidayet mucizeleri için geçerlidir. Nusret, ikram ve helak mucizeleri gibi diğer birtakım olağanüstü olaylarda ise tehaddi vasfı aranmamalıdır. Dolayısıyla tehaddi özelliği olmadığı için bu harika olayları mucize olarak kabul etmemek kanaatimizce çok doğru bir yaklaşım değildir.

İslam dini, insanı Allah'a ve O'nun marifetine ulaştıracak bilimi hep teşvik etmiştir. Eğer bilimsel veriler doğru bir bakış açısıyla değerlendirilebilirse, bilim de mucizelerin yaptığı gibi insanların hidayetine vesile olabilir. Bilimin veya bilim vasıtasıyla ulaşılan yaratılış sırlarının, insanları yaratıcısına ulaştırmada (hidayet) mucizeler gibi, hatta akla hitap edip tefekküre davet emesi ve kalıcı bir nitelik arz etmesi dolayısıyla mucizelerden daha da ileri bir hidayet fonksiyonu icra etmesi mümkün olabilir. Okunan her bir fen kişiyi Rabbine ulaştıran bir muallim vazifesi görebilir.

Elmalılı'ya göre bilim ile mucize arasındaki ilişkide bilimin yapması gereken şey, ilk defa karşılaşılan bu olayları hemen reddetmek olmamalıdır. Zira aklın bir şeyi bilgi olarak elde etmesi iki çeşit olup biri daha önce vuku bulmamış ve evvelki başka bir şeyle kıyası mümkün olmayan şeylerdir ki aklın ilk olarak elde ettikleri hep bu şekildedir. Diğeri ise ilk defa zuhur eden bu şeylerin tekerrür etmesi neticesinde artık

başka şeylerle de kıyası mümkün olan ve kıyasi ve fenni diyebileceğimiz şeylerdir. Netice itibariyle bilimin temelinde aklın ilk defa karşılaştığı olaylar vardır. Dolayısıyla bilim mucizeler gibi ilk defa karşılaştığı veya değişim neticesinde ortaya çıkan yenilikleri hemen inkâra kalkmamalıdır. Kendi içerisinde kurmuş olduğu sistematik yapıya/kıyasa ve kaidelere uymuyor diye bu tarz olayları hemen reddetmemeli veya akla uygun hale getirmek maksadıyla o olayın gerçekliğine halel verecek bir şekilde tevile kalkmamalıdır. Mucizeler aklın/bilimin karşısına ilk defa çıkan hadiselerdir. Onun için mucize karşısında bilimin takınması gereken tavır, akli bilgilerin birinci kategorisinde olduğu gibi onları inkâr etmek olmamalıdır. İlk defa karşılaşılan bu hadiselerin aklen muhal mi, mümkün mü olduğu araştırılmalı ve ona göre hüküm verilmelidir. Eğer bu olaylar, içerisinde aklen bir çelişki/bir muhal barındırmıyorsa zati imkân dairesinde değerlendirilmeli ve bu şekliyle kayıt altına alınmalıdır.

His ve tecrübeler dünyasında müşahedenin ilk defa karşılaştığı mucizeler, kâinattaki yaratılışın temelini oluşturmaktadır. Mucizeler, akıl sahiplerinin dikkatini ilk yaratılışa çekmektedirler. Aynı zamanda kâinattaki ilk yaratılışların hepsi de aslında mucizelerin temelini oluşturmaktadır. Yani mucizeleri daha iyi anlamak isteyen ve aklına yaklaştırmak isteyen ilk yaratılışa bakmalı, ilk yaratılıştaki harikalığı anlamak isteyenler de peygamberler aracılığıyla verilen mucizelere bakmalıdırlar.

Elmalılı'ya göre mucizeler, bir yönüyle tabiat kanunlarına aykırı olarak meydana gelen nadir olaylar olmakla birlikte diğer bir yönüyle de Allah'ın bir âdeti/kanunudur. Zira hem peygamberlik hem de bunun en büyük hücceti konumundaki mucizeler, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den son elçi olan Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'e kadar devamlı bir surette tekerrür ede gelmiş bir hakikattir. Binlerce peygamber geldiği ve bunların hepsinin de birçok mucize gösterdiği dikkate alındığında artık bunun da bir âdet/kanun olduğu anlaşılmış olacaktır.

Elmalılı, mucize ile peygamber ruhu arasında da önemli bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Bu ilişki iki boyutludur. Birisi peygamberlerin mucizeye mazhar olabilmeleri için ruhlarının teyid edilmesi/desteklenmesi, diğeri ise mucizelerin peygamber ruhlarını teyid etmesidir.

Peygamberler sair insanlardan daha üstün özelliklere sahip ruhlarla ilahi bir teyide mazhar olmuşlardır. Vazifelerini daha rahat yapabilmeleri için onların ruhları teyid

edilmiştir. Yüksek ruhlarla ilahi teyide mazhar olmaları, onlara hem bilgiyi idrak etme noktasında hem de iradeyi kullanma noktasında diğer insanlarda olmayan üstün özelliklere sahip olmalarını sağlamıştır. Peygamberlerin sahip olduğu ilim ve idrak, insan aklının kâinattaki tekrarlara ve tecrübeye dayanarak elde ettiği bilimden ve idrakten çok daha yüksektir. Bununla birlikte normal insanların sahip oldukları iradenin de çok üstünde bir iradeye sahiptirler. İşte peygamber ruhları, böyle yüksek bir ilim ve yüce bir irade ile teyit edilmişlerdir.

Mucizelere gerek idrak, gerekse irade açısından son derece kuvvetli ruhlara sahip peygamberler mazhar olabilirler. Onlardaki ilim ve akıl, tabiat kanunları haricinde olayların vuku bulabileceğini anlayabilecek bir mahiyete sahiptir. Peygamberliğin vazgeçilmez bir unsuru olan mucizeler için bu gerekli bir durumdur. Eğer peygamberler bu harika olayları/mucizeleri kavrayabilecek ruhlarla teyid edilmiş olmasalardı, bu hadiseler karşısında öncelikle kendileri şaşırıp kalacak ve tebliğ vazifesi için gönderildikleri kavimlerin kendileri hakkında şüpheye düşmelerine neden olacaktı. Bu durum da onların vazifelerini layıkıyla yapmalarına mani bir hal meydana getirecekti. İşte peygamberler, vazifelerini daha iyi ve layıkıyla yapabilmeleri için mucizelere hazır bir ruhla teyid edilmişlerdir.

Peygamber ruhu-mucize arasındaki ilişkinin ikinci boyutu ise mucizelerin peygamber ruhlarını teyid etmesi meselesidir. Peygamberler, elçi olarak gönderildikleri kavimlere tebliğ yaparken oldukça büyük sıkıntılara maruz kalmışlardır. Onlar, insanları Allah'ın rızasına ve cennete davet ederken genellikle hiç de hak etmedikleri davranışlara katlanmak zorunda kalmışlardır. Mucizeler, işte böylesine zorlu şartlarda vazife yapan peygamberlerin işlerini kolaylaştırmış, iradelerini takviye etmek suretiyle hadiseler karşısında daha metin olmalarını sağlamış ve kavimlerinin iman edeceğine dair olan ümitlerini korumaya ve artırmaya sebep olmuştur. Kendilerine yapılan kötü muameleler ve işkenceler sonucunda bozulan morallerini düzeltmek ve azalan şevklerini artırmak için zaman zaman mucizelere mazhar kılınmışlardır. Bunun en güzel misallerinden biri, Peygamberimizin çok üzülmesine sebep olan – ki Allah Resulü o seneyi "hüzün yılı" olarak isimlendirmiştir- Ebu Talib ve Hz. Hatice'nin vefat etmesinin ardından İsrâ ve Miraç mucizesine mazhar olmasıdır. Bu mucizeler Peygamberimizi teselli etmiş, sıkıntılarını hafifletmiş ve tebliğe dair iradesini teyid etmiştir.

Peygamberlerin makamlarındaki farklılığın sebeplerinden birisi belki de en önemlisi yine ruhlarının farklılığıdır. Ruhlarındaki bu farklılık, onların mazhar olduğu mucizelerin de farklılığına neden olmaktadır. Peygamberimizi, diğer peygamberlerden makam bakımından daha üstün bir konuma çıkaran da ruhunun sair peygamberlerin ruhlarından daha üstün meziyetlere sahip olması/daha fazla ilahi teyide mazhar kılınmasıdır. Kur'an gibi hiçbir peygambere verilmeyen evrensel ve daimi bir mucizenin O'na mahsus olmasının da sahip olduğu ruhla yakın bir ilişkisi bulunmaktadır.

Elmalılı'ya göre Hz. Âdem'den Peygamberimize kadar gelen elçilerin göstermiş oldukları gerek hissi gerekse aklî mucizeler Hz. Muhammed (sav)'de kemale ermiştir. Kur'an ise hem diğer peygamber mucizelerinin hem de Peygamberimizin (sav) sair mucizelerinin en önemlisi ve en üstünüdür.

Kur'an'ı diğer mucizelerden üstün kılan özelliklerinden birisi evrensel ve daimi olmasıdır. Diğer mucizeler belli bir mekân ve zamanla sınırlı iken Kur'an mucizesi hem evrensel hem de daimidir. Sosyal statüsü ne olursa olsun yediden yetmişe herkese ve asr-ı saadetten kıyamete kadar dünyanın her tarafında bulunan insanlara hitap etmesi O'nun evrenselliğini ve daimiliğini göstermektedir.

Mucizelerin gösterilmesindeki asıl hikmet insanların hidayete ermesidir. Kur'an'la sair mucizeler bu açıdan kıyaslandığında Kur'an'ın üstünlüğü o kadar zahirdir ki başka söze hacet bile yoktur. Kur'an, on dört asırdır milyarlarca insanın hidayetine vesile olmuş ve bundan sonra da daha birçok insanın Rabbini bulmasına, tanımasına ve itaat etmesine rehberlik edecektir. Dolayısıyla Kur'an insanların hidayetine vesile olma cihetiyle de mucizelerin en üstünüdür.

Kur'an, ilim ve sanatı kendisinde birleştirmiş yani Kur'an, hem akla hem de hislere tesir eden bir mucizedir. İnsanda biri kalp diğeri akıl olmak özere iki merkez vardır. Kur'an, öyle bir mucizedir ki hem kalbe hem de akla hitap eder ve onları tatmin eder. Bu mucizeyle tatmin olan gönüller artık diğer mucizelere artık ihtiyaç duymazlar.

Kur'an'ı evrensel kılan ve sair mucizelerden üstün yapan özelliklerden birisi de, insanı, Allah'ın kâinattaki tasarruflarını düşünmeye sevk etmesi ve bu olayları marifetullaha dönüştürebilmesidir. Kur'an, kâinattan bahseden yüzlerce ayetiyle, Allah'ın kudretini,

ilmini, şefkatini ve daha birçok isim ve sıfatını mütefekkir nazarlara sunan harika bir tefekkür sofrasıdır. Diğer hiçbir mucize Kur'an'ın gördüğü bu fonksiyonu yerine getiremez. Dolayısıyla bu cihetle de Kur'an sair mucizelerden daha üstün bir mucizedir.

# KAYNAKÇA

Açıkgenç, Alparslan, *İslam Medeniyetinde Bilgi ve Bilim,* İsam Yayınları, İstanbul, 2006

Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* Daru'l-Hadis, Kahire, 1995

Alûsi, *Ruhu'l-Meani,* Dar-u İhyai't-Turâs el-Arabi, Beyrut

Âmidî, Seyfuddin, *Ebkâru'l-Efkâr fi Usuli'd-Din,* Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 2003/1423

______, *Gayetü'l-Meram fi İlm-i Kelam,* Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 2004/1424

Aşur, Muhammed Tahir b., *Et-Tahrir ve't-Tenvir,* Ed-Daru't-Tunusiyye, Tunus, 1984

Bağçeci, Muhittin, *Kelam İlmine Giriş,* Net form Matbaacılık, Kayseri, 2000

_______, *Mucizenin İmkânı ve Tabiat Kanunlarının Zorunsuzluğu,* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:1, Kayseri, 1983

Bağdadi, Ebu Mansur Abdulkadir b. Tahrir et-Temimi, *Usulu'd-Din*, Daru'l-Medine, Beyrut, 1928

Bakıllani, Ebu Bekr Muhammed b. et-Tayyib, *İ'cazü'l-Kur'an,* Kütübü's-Sekâfiye, Beyrut, 1991/1411

________, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar (Mucize, Keramet, Sihir)* ter. Adil Bebek, Rağbet yayınları, İstanbul, 1998

Barbour, Ian G., *Bilim ve Din Çatışma-Ayrışma-Uzlaşma,* çev: Nebi Mehdi ve Mübariz Camal, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004

Bebek, Adil, *Kelam Literatürü Işığında Mucize ve Hz. Muhammed' e Nisbet Edilen Hissi Mücizelerin Değerlendirilmesi,* M.Ü.İ.F.Dergisi Sayı; 18

Begavi, Ebu Muhammed el-Hüseyin bin Mesud, *Mealimu't-Tenzil,* Dar-ı Taybe, Riyad, H. 1409

Berki, Ali Himmet ve Keskioğlu, Osman, *Hatemü'l Enbiya Hazret-i Muhammed ve Hayatı,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986

Bolay, S. Hayri, *Zorunsuzluk Doktrininde Tabiat Kanunlarının Mahiyeti Yeri ve Önemi,* İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, Sayı 5

Bucaille, Maurice, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat İnciller ve Kur'an,* D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2001

Buharî, Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l-Buhari (el-Camiu's-Sahih),* Matbaatu's-Selefiyye, Kahire, H. 1400

Bulut, Halil İbrahim, *Kur'ân Işığında Mucize ve Peygamber,* Rağbet Yayınları, İstanbul, 2002

Câhız, Ebu Osman Amr b. Bahr, *Hücecü'n-Nübüvve (Resailu'l-Câhız içerisinde),* Mektebetu'lü-Hanci, Kahire, 1979/1399

Cevheri, İsmail b. Hammad, es-Sıhah, 1-7, Daru'l-İlm, Beyrut, 1990

Cüveyni, İmamü'l-Harameyn Abdülmelik, *el-Akidetü'n-Nizamiye,* Dar-u Sebili'r-Reşad, Beyrut, 2003/1424

_______, *Lumau'l-Edille,* Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1987/1407

Çelebi, İlyas, "*Sünnetullah*" DİA Cilt:38

Düzgün, Şaban Ali, *"Tabiat",* DİA Cilt:39

Ebu's-Suud, *İrşadu'l-Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kur'ani'l-Kerim,* Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut

El-Attas, Seyyid Nakib, *İslam ve Bilim,* (İslam ve Bilim Tartışmaları Haz. Mustafa Armağan) Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2007

Endülüsi, Ebu Hayyan, *Bahru'l-Muhit,* Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 1993/1413

Enis, Münevver Ahmed, *İslam Bilimi Ne Değildir?* (İslam ve Bilim Tartışmaları Haz. Mustafa Armağan) Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2007

Ensari, Fazlurrahman, *İslam Açısından Bilim ve Felsefe*, Çev: Cemal Karaağaçlı, Çığır Yayınları, İstanbul, 1979

ez-Zeyn, Muhammed Bessam Rüşdü, *Mu'cemu'l-Müfehres li Meani'l-Kur'ânı'l-Azim,* Dâru'l-Fikr Beyrut, 1416/1995

Gölcük, Prof. Dr. Şerafeddin ve Toprak, Prof. Dr. Süleyman, *Kelam Tarih Ekoller Problemler,* Tekin Kitabevi, Konya 2010

Hacımüftüoğlu, Nasrullah, *"Abdülkâhir el-Cürcâni"* DİA, 1988, Cilt 1

İbn Furek, Ebu Bekr Muhammed b. el-Hasan, *Mücerredü Makalati'ş-Şeyh Ebi'ş-Hasan el-Eşari,* Daru'l-Meşrık, Beyrut, 1986

İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, çev: Bekir Karlığa ve Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul

________, *Tefsiru Kur'ani'l-Azim,* Mektebetü Evladi'ş-Şeyhi li't-Turas, Cizye

İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab,* Dar'ül-Mearif, Kahire, H. 1119

İbn-i Nedim, *el-Fihrist,* Daru'l-Marife, Beyrut, 1994

İbnu'l-Cevzi, Ebu'l-Ferec, *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir,* El-Mektebetu'l-İslami, Beyrut, 1404/1984

İbnu'l-Esir, *El-Kamil fi't-Tarih,* Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, Beyrut, 1987

Îcî, Adududdin Abdurrahman İbn Ahmed, *Kitabu'l-Mevakıf,* Beyrut, 1998/1417

İmam Gazali, *Tehafüt El-Felasife (Filozofların Tutarsızlığı),* çev: Bekir Sadak, Ahsen Yayınları, İstanbul, 2002

İmam Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an,* Çev: M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yayınları, İstanbul, 1996

İmam Şibli, *Peygamberimizin Ruhani Hayatı ve Mucizeleri,* çev: Ahmet Karataş, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006

İsfahani, Râğıp, *Müfredât (Kur'an Kavramları Sözlüğü)* çev: Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul, 2010

Kadı İyaz, *Kur'an-ı Kerim'in İ'câzı,* çev: Bekir Topaloğlu, e-makalat Mezhep Araştırmaları, 4/1 (Bahar 2011), (Muhammed b. Tavit et-Tanci Özel Sayısı),

________, *Şifâ-i Şerif,* çev: Naim Erdoğan-Hüseyin S. Erdoğan, Bedir Yayınevi, İstanbul

Kaplan, Yusuf, *Bediüzzaman Hazretleri Çağın Ağlarından Kurtulmamız İçin Kilit Roldedir,* Mülakat: M. Said Semiz, İrfan Mektebi Dergisi, Sayı: 87

Kasar, Veysel, *Yaratma Sıfatı Bağlamında Tabiat Kanunları*, Kelam Araştırmaları 8:1 (2010)

Kettanî, *Mütevatir Hadisler,* çev: Hanifi Akın, Polen Yayınları, İstanbul, 2007

Kılıç, Sadık, *Kur'an Dildeki Sonsuz Mucize,* Gelenek Yayınları, İstanbul 2003

Köksal, M. Asım, *Hz. Muhamed ve İslamiyet'den naklen,* Işık Yayınları, İzmir, 2007

Mustafa, İbrahim, ez-Ziyad, Ahmet Hasan, Hamid Abdulkadir, *Mucemu'l-Vasit,* Mektebetü'l-İlmiye, Tahran, trs.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyri, Sahih-u Müslim, Beyrut, 1375/1955

Nasr, Seyyid Hüseyin, *İslam ve Modern Bilim, (İslam ve Bilim kitabı içinde bir makale)* çev. Hasan Basri Boynukara, Seha Neşriyat, İstanbul, 1993

Nesefi, Ebu'l-Muin Meymun b. Muhammed, *Tebsıratü'ı-Edille fi Usuli'd-Din*, Dimeşk, 1990

Nursi, Said, *Beş Risale,* Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2007

______, *Gençlik Rehberi,* Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2010

______, *Lem'alar,* Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2007

______, *Tılsımlar,* Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2009

______, *Zülfikar Mecmuası,* Altınbaşak Neşriyat, İstanbul, 2011

Okuyan, Mehmet, *Kur'an'ın Tabiat İlimlerine Bakışı,* Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi, Nisan, Mayıs, Haziran, 99 Sayı: 16,17,18

Özemre, Ahmet Yüksel, *Kur'an-ı Kerim ve Tabiat İlimleri,* Furkan Yayınları, İstanbul, 1999

Özsoy, Ömer, Sünnetullah, *Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması,* Fecr Yayınevi, Ankara, 1994

Öztürk, Mustafa, *Kur'an Dili ve Retoriği*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2010

______, *Kur'an-ı Kerim Meali (Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri),* Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2011

Razi, Fahruddin, *Mefatihu'l-Gayb*, Daru'l-Fikr, Beyrut

______, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb,* Ter. Suat Yıldırım ve ark. Akçağ Yayınları, Cilt 21 Ankara, 1991

Sâbûnî, Nureddin, *Maturidiyye Akaidi,* Çev; Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005

Sarı, Mevlüt, *Mevarid,* Bahar Yayınları, İstanbul, 1980

Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004

Sealibi, Abdurrahman b. Muhammed b. Mehluf Ebi Zeyd es-, *Tefsiru's-Sealebi*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1997/1418

Serdar, Ziyauddin, *İki Efendi Arasında: Kur'an mı yoksa Bilim mi?* (İslam ve Bilim Tartışmaları Haz. Mustafa Armağan) Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2007

Sezgin, Fuat, *Bilim Tarihi Sohbetleri,* Söyleşi: Sefer Turan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011

Sırma, Prof. Dr. İhsan Süreyya, *İşte Önderimiz Hz. Muhammed,* Beyan Yayınları, İstanbul, 2006

Şahin, İskender, "*Kur'an Ekseninde Ruh Kavramının Anlam Çerçevesi,"* Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:7

Şaravi, *Tefsiru Şaravi,* Kahire, 1991

Şensoy, Sedat, "*Nazmü'l-Kur'an",* DİA, 2006, Cilt 32

Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir Et-, *Camiu'l-Beyan an Tevili'l-Âyi'l-Kur'an,* Dar-ı Hicr, Kahire, 2001

______, *Taberi Tefsiri (Camiü'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an),* çev: Kerim Aytekin ve Hasan Karakaya, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1996

Teftazani, Sadeddin Mesud b. Ömer, *Kelâm İlmi ve İslâm Akaidi Şerhu'l-Akaid,* (Hazırlayan Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul

______, *Şerhu'l-Makasıd,* Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1998/1419

Tehanevi, *Keşşaf-ı Istılahati'l-Fünun,* İstanbul, 1984/1404

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sünen-i Tirmizi,*(Mustafa el-Halebi baskısı), t.y.

Topaloğlu, Bekir, *Kelam İlmi Giriş,* Damla Yayınevi, İstanbul, 2010

Tusi, Nasıruddün, *Telhisu'l-Muhassal,* Daru'l Edva, 1985/1405

Yavuz, Yusuf Şevki, *"İ'câzu'l-Kur'an"* DİA, İstanbul, 2000, Cilt 21

______, *"Ruh"* DİA, Cilt 35

______, "*Sarfe"* DİA, 2009, Cilt 36

______, *"İlliyyet"* DİA, Cilt:22

Yazır, Elmalılı M. Hamdi *"Dibace", Metalib ve Mezahib:* Metafizik ve İlahiyat

______, *Hak Dini Kur'an Dili,* Azim Yayıncılık, İstanbul

Yeğin, Abdullah, *Yeni Lûgat,* Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008

Yıldırım, Suat, "*Kur'an/İ'câzı ve Üslûbu"* DİA, 2002, Cilt 26

Zebidi, *Tacu'l-Arus*, Matbaatu Hükümetü'l-Kuveyt, Kuveyt, 1965

Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998

# ÖZ GEÇMİŞ

## KİŞİSEL BİLGİLER


**Adı** : Mehmet

**Soyadı** : KURT

**Uyruğu** : Türkiye Cumhuriyeti

**Doğum Tarihi ve Yeri** : 1982, Türkoğlu/KAHRAMANMARAŞ

**Medeni Durumu** : Evli

**Tel** : 0 555 552 40 21

**E-posta** : mehmedkurt@gmail.com

**Yazışma Adresi** : Fatih mah. Bediüzzaman bul. No:78/2 Merkez/AKSARAY


## EĞİTİM

| Derece | Kurum | Mezuniyet Tarihi |
|---|---|---|
| Yüksek Lisans | Erciyes Üniversitesi SBE | 2014 |
| Lisans | Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. | 2013 |
| Lisans | Atatürk Üniv. Biyoloji Öğretmenliği | 2006 |
| Lise | Mehmet Sanlı Sağlık M. L./KİLİS | 1999 |

## İŞ DENEYİMLERİ

| Yıl | Kurum | Görev |
|---|---|---|
| 2013 | Milli Eğitim Bakanlığı | Öğretmen |

## YABANCI DİL

Arapça